

VLADISLAV VANČURA

ÚTĚK DO BUDÍNA¹

OBSAH

Vstup

Dora a Alžběta

Nejmladší dcera

Matčina rozmluva s Dorou

Útěk

Cizí město

Hoře a lítost

Brehm rozmlouvá s Janou

Návrat

Svatba

Ubývající měsíc

Tíseň

Daun a polní brány

Rozloučení s Vydrou

Hlavní město

Samotářka

Smrt

Závěr

¹ Převzato z: Vančura V., Útěk do Budína, Praha 1957 (redakčně upraveno).

Vstup

O lásce bylo již napsáno příliš mnoho knih. Jedny praví, že oživuje svět, a druhé, že za nic nestojí. Ať tak či onak, je těžko říci, kudy probíhá hranice, a vypravování, jež právě počíná, si neosobuje ni moudrosti ni práva, aby rozhodovalo. Necht' soudce přisvědčí anebo necht' si stíná. Necht' padne hlava po hlavě či kapitola za kapitolou, necht' rozhodčí ve věcech písemnictví tu knihu rozšlapou, necht' nezbude než útek z její dřeni, než dvě písmena, která skládají povzdech! Podobný neúspěch můžeme předvídati, ten nenažene strachu milencům, ba ani vypravěčům.

Jak dlouho trvá svět, milenci nemyslí než na vlastní své srdce, a pokud potrvá, nebudou mítí pro nic porozumění než pro vášeň. Je jim jedno, co si myslíte, a těm, kdo mluví, jak by smet.

Že láska zaslepuje rozum, že kazí mravy a svádí k zhovadilosti? A že je na překážku pokroku tvorby, žádajíc, aby se znovu mluvilo o hanebné zálibě, již nalézají dívky v mladých mužích a mladí mužové zas ve slečnách? Je to pravda, či ne?

U všech všudy, o to teď neběží. Nastává opět jaro, je máj, milenci si leží v náruči, nevidí leč jeden druhého a líbají se, protože jim byla dána ústa.

A špindírům, již vždycky ostrouhali mrkvičku, těm chudáčkům, na které se zpravidla nedostalo, nezbývá než vypravovati, neboť i jim byla dána ústa. Rozechvívá je táž rozkoš, tytéž úzkosti jim tají dech, a jakkoliv jsou zhusta škaredí a téměř napořád mívají velký nos, přece jsou v něčem podobni milencům.

Jedny i druhé popletla psaníčka, poslíčkové a důvěrníci, kteří řekli o slůvko méně či více. Jsou zmateni a mají plno trampot se vzněty lásky, neboť si myslí, že vše, co mají na očích, celičký svět, tak jak jej vidíte, je krásný. Jsou přesvědčeni o spanilosti dám, jejichž tvář zastírá stín, a konec konců je unáší celý svět. Ach, milenci vidí ve všem důvody k lásce a běhají za svými krasotinkami nelitující času.

Ti druzí zase namáčejí pera v kalamářích a učerněnou rukou píší na papír počáteční písmena nějakých řek a po zádech jim běží mráz. Co tak čmárají a nazdařbůh si kreslí na okraj papíru, přijde jim na mysl vypravování. Padne jen slovíčko, anebo dívčí jméno, a zuřivec se pustí po

stopě. Tak jako klíček otvírá skříň, tak určité slovo otevře hubu těm dobrým chlapíkům. Kdopak si přeje, aby ji zavřeli? Necht' mluví! Necht' se milenci líbají, neboť země je mladá a naše nozdry vdechují jarní vítr.

Dora a Alžběta

V sobotu na poslední listopadový den roku dvacátého prvního hráli v Národním divadle operu, která se jmenuje Král a sedlák. Věc šla zvolna před se. Dámy a pánové hovíci si v lóžích, dámy i chudinkové, kteří se derou loktem k pažení, pánové i ti, kdo platí sotva po korunce, krátce, kdekdo byl očarován a nikdo nežíval leč úkradkem se zaťatými zuby a rozšířeným chřípím. Sem tam snad přece chytal někdo lelky, ale necht' je mu to odpuštěno! Toho dne bylo v divadle tolik pozorných dám, že se mezi nimi ztratil.

V lóži blízko jeviště seděly dvě sestry. Bylo patrné, že jsou z téhož hnízda, a prvá se podobala druhé jako křepelka křepelce. Měly táž ústa, týž nos, vyčouhlé zuby, kterým se říká zajecí, jiskrné oko, nádherné lokty a kýty, které se vyskytují u středního stavu, jehož míry a váhy bývají po čertech zřídka prostřední. Tyto paní slynuły v kuchyních jako dobré hospodyně a vyznaly se v jazyce francouzském i ve hře na klavír.

Za starých časů byla děvčátka přidržována k tomuto umění stejnou měrou jako k jehle a k niti. Výchova tak znamenitá utvářela povahy ještě znamenitější. Bylo jim dáno mohutné zdraví a rozvaha. Mívaly krásné a prostorné pánve, látaly zpívající, a jak se říká, bylo v těch látech ztajeno něco půvabu sonát a naopak jejich sonáty čpěly kuchyní a švadlenstvím.

Vypravování sleduje dvojici těchto podivu hodných dcer. Prvá a starší se jmenuje Dora Brehmová a mladší Alžběta Nedbalová.

Staré čítanky zhusta opakovaly, že osud neměřívá všem stejně. Předvídavost jejich auktorů nás ušetřila mnohých zklamání a způsobila, že jste snesli se smíchem těžkou ránu, když váš přítel získal vysoký úřad, či když se vdávalo děvče ze sousedství.

Ono prožluklé pravidlo ze slabikářů doposud platí a tak jen proto, že měla Dora dost peněz, musila Alžběta počítat s každým krejcarem.

V okamžiku, kdy na jevišti vzrůstala hudba a kdy se stával patrným skladatelův záměr skončiti, tehdy, když se čelist zpěváková vzdálila z přirozené polohy a když se ozval neuvěřitelně hlomozný hlahol, sáhla Dora po rukavicích, řkouc sestřičce, že je čas jíti.

Tu chvíli vyšel venku měsíc. Byl deštivý večer a táhlo k jedenácté. Za okamžik zazněl první úder věžních hodin, obloha se rozjasňovala a mezi dvojí prškou slétl měsíční přísvit. Hodina, jež odbíjí, byla stanovena, to jest chvíle schůzek a chvíle setkání. Teď je na čase, aby se otevřely divadelní východy a vzplanulo světlo. Dora a Alžběta vycházejí mezi prvými.

Jdou bok po boku nespěchající příliš, neboť mužové je očekávají na známém místě.

Jejich tvář přechází úsměv a ukazují zoubky, při nichž nemyslíte na polibek. Avšak navzdory posměváčkům byly obě dost dobré, aby se provdaly. Nedostalo se jim snad jen tak ledajakých manželů z rozcestí, ani zdární! Do Dory se zamiloval inženýr Vratislav Brehm, člověk silný a bohatý, ba jakýsi velmož mezi měšťáky.

Jak to vyložíte? Kdož ví! Z ničeho nic začnete pošilhávat po některé chudince a naráz vám zčervenají uši. Váš hlas se stane měkkým a bez zjevné příčiny smýšlíte lépe o údech dívčiny než o svých. Do včerejška vás nic nepálilo, byl jste rád, že se na světě rodí víno, a teď je s vámi konec. Jsou vám protivné vlastní ruce a ten nos! Jaké neblahé síly sochařily ve vašem obličejí?

Brehm se oženil s Dorou, dříve než uplynuly tři měsíce od doby, kdy se s ní seznámil. A věru dobře, že pospíchal, neboť čas rychle letí a ovoce se má trhati, dokud nepřežrálo. Ostatně Dora Brehma milovala a láska činí krásku i z ubohé škaredky. Láska věru dostačí, aby upilovala hlodavci zuby, napřímila nosík a poopravila, kde je co opravit.

Jestliže se provdala Dora, jaký div, že nezůstala na ocet Alžběta. Byla přece o poznání hezčí.

To vše jsou minulé příhody a každá z nich dávno pozbyla barvy.

Dora a Alžběta často se snažily pohnouti lásku k nové štědrosti, ale přadlena již odešla od díla. Paní stárly často plačice.

Tak minulo pět let. Nejmladší jejich sestřička zatím dorůstala a v blízkosti Dory a v blízkosti Alžběty se ocitaly květiny, jejichž vůně je povědomá všem milenkám, necht' jsou svěží či necht' zestárlý.

Jaro se opět obnovovalo, vál jižní vítr, ale paní přirazily dveře nechtíce slyšeti ten známý hlas. Byla jim odepřena půvabná tvář a půvabný duch. Štěstí a neštěstí šla mimo tyto neblahé milenky, zůstávajíce za sebou jen prach a kouře.

Jestliže se pádící osud podobá koním, podobaly se ony pasačkám, které utíkají cestou necestou za svým stádem.

Obě sestry obviňovaly čas, který proměňuje lidská srdce, a příliš zhusta se oddávaly starým vzpomínkám. Dora se otrásala od hlavy k patě láskou, uvádějíc si na mysl otcovský dům ve vesnici Samotářce a pozdější byt Myslbekových, z jehož okna, jestliže se vykloníte, je vidět skvoucí řeku. Myslila na kterousi noc za svého mládí a tu jí vyvstal obraz dětské ložnice a ložnice rodičů.

(Kdysi se uléhalo o deváté. Spáč měl peřinu až pod nosem. Na nočním stolku stála sklenice vody a vedle vody popelník s oharkem doutníku.)

Míjely právě Spálenou ulici; tu se Alžběta dotkla Dořina lokte řkouc, aby si pospíšily. „Brehm a můj muž čekají již déle než pět minut.“

Vskutku, pánové byli na smluveném místě. Hvězdy reklam, měsíc a hořící slova se sypou na jejich klobouky v napodobování vánic. Na Brehmově tváři příhořívá odlesk Orionu a do jeho vlasů padá poprašek Červeného mlýna. Hle, z tmavého kouta srší oheň a jakýsi poblázněný prst po sté a po tisícáté píše na průčelí domů jméno nejlepšího mýdla. Vezmi je čert!

Ale především ať zmizejí do pekla ti kluci vyvolavači, ti otevřhubové ječící a vřískající, až zaléhají uši. Za chvíli vpadne trubka s klaksonem a vzápětí se ozve zvonec řidičův. V té vřavě sotva rozeznáte hlas kamelotův. Usmívá se, když si odkřičel jména svých deníků, a teď zase spouští nanovo.

Je mu patnáct let. Chudinka, získal namátkou příjici, a aniž byl biřmován, dostal jich nepočítaných od pánů rodičů, kteří si potrpí na dobré jméno. Stříhali mu je rovnou na ucho opakující nářky, jež jsou ve shodě s obecnou mravností. Aby ho káně, proč tak pospíchal!

Sotva se Brehm a Nedbal hnuli o krok dál z té tlačence plné výdechů, jež jako mlha zamžívá úsměv krásek, sotva se hnuli o malý kousek blíže k divadlu, zastavil je nový shluk před květinářským krámem. Není to dlouho, co se prvý z nich dotkl rukavičky dámy, která pospíchala. Doposud jej pálí prsty a již k nim blýská pohled záletnice. Ach, ta je krásná! Má zdvižený klobouk, planoucí ústa a oči k zbláznění. Jen ať si někdo vzpomene a pomlouvá ty dámy! Jsou nádherné!

Brehm a Nedbal nahlíželi pod klobouky přichozích, byli svědky mnoha shledání a slyšeli úryvky hovorů. Jaká bláhová výmluvnost! Bylo viděti, že mnohé z dvojic užívají s měrou svého manželství a že rozlišují mezi právním stavem a pošetilostmi lásky. Bylo viděti, že prahnou po příhodách, o nichž se špatně mluvívá, a že leckterým není dobře ve vlastní kůži.

Dora a Alžběta konečně přicházejí, konečně se sešly se svými manžely. Stiskli si navzájem ruce vyměňující zdvořilosti. Nedbal pronesl starý vtip o počasí, jež toho dne nestálo opravdu za zmínku, Brehm se vyptával na lhotejné věci a jeho otázky udeřily na všechny brány nudy. Žel, žádná z nich není těsná a každá se zlehka otvírá.

Konečně se octli v restaurantu, aby povečeřeli. Brehm vzbuzoval pozornost číšníků, kterým, jak se zdá, byl propůjčen smysl poznávati bohatce a žrouty. Uhadovali správně. Byl tím, kterého hledali. Jedl a jedl, co srdce ráčí. Dora seděla vzpřímena a nedotýkajíc se stolu ani prstíčkem, přidržovala lokty k tělu.

„Co je nového v úřadě?“ zeptala se Alžběta a Nedbal jí odpověděl: „Mluví se o veliké půjčce.“

„To není to pravé,“ děl Brehm s jistotou násilníka, který si osobuje i pravdu dávno známou, „lidé jsou živi z práce, nikoliv z peněz!“

„Pah,“ dodal přerušuje Nedbala, jenž chtěl cosi namítnouti, „jak chcete obnoviti starou vážnost orby a řemesel? Několika miliony, které jste získali na vysoký úrok? Jak obnovíte

trhy? Vzdělaností? Válkou? Na neštěstí se nám nedostává ducha právě tak jako odvahy viděti krev.“

Brehm nepřikládal svým slovům větší váhy, než zasluhovala. Byl to mluvka, který našel libost v řeči nikoliv proto, aby se vynášel, ale aby slova padala a aby zněla napodobujícíce bystřinu, klapot mlýna a pochod, za něhož se snáze rozmlouvá nešťastníkům, jimž byl odepřen hlas a kteří se na vás za každého ticha obracejí s teskným pohledem. Ten mrav si osvojil od svého sňatku. Umlknuv, kousal se zlehýnka do rtů, neboť bylo třeba, aby přitlačil na nůž, jehož ostří bylo již otupeno.

Čas v restaurantu zvolna plynul. Blížila se dvanáctá a Brehm dosud jí a jí. Po jeho boku stáli číšníci jako andělé. Hle, nejmenšímu odstávají uši. Tu bijí hodiny a vy si znenadání vzpomenete na přítele, s nímž jste se dnes nesetkali. Co dělá?

Co dělá nejmladší sestřička těchto paní?

Nedbal se otázel jen namátkou a Dora mu odpověděla rovněž bez důrazu.

„Nevíme, proč nepřišla dnes večer do divadla. Snad už spí.“

Téže chvíli procitla Dořina a Alžbětina matka. Opřela se o loket naslouchajíc úderu věžních hodin. Zvon emauzského kláštera udeřil právě dvanáctou. Paní dopočítala.

Nelze říci, že jí bylo lehké. Usedla na okraj lože a špičkou nohy našla pohozený střevec. Rozrazila ji zima; tu se přioděla šátkem a zívajíc (a spíše rozhněvána než z lásky) se šla podívat do pokoje své nejmladší dcerušky.

Vzpomněla si, že čeká od desáté, až se Jana vrátí z divadla, a sama proti sobě pocítila výčitku, že usne, když má bdít. Ba, ještě hůře, vždyť ani neslyšela zvonek, a už je přes půlnoc!

Paní pečovala o svou studentku s přísnou láskou. Nebylo pochyby o tom, že ji miluje, dovedla to však dobře zatajit! Bůh ví, že by raději přišla o jazyk, než by to řekla. Škaredila se po celý den a sotva prohodila sem tam slovíčko nebo pozdravení. Nejčastěji se ptávala: „Jano, kam jdeš a kdy se vrátíš?“

Jana byla všetečná, a protože kvete na fakultách prostorožnost, neskončilo vyptávání vždy jen tak nevinně.

Na stolku u hlav postele hořela lampička a v pokojí byl přísvit připomínající dramatiky z konce minulého století. Čpělo tu Ibsenem.

Paní se zastavila u dveří, ale nic se nepohnulo. Je ticho.

Tu se opět ozve ťukání a paní stiskne kliku. Pootvívá.

Ach, mimo její hlavu fičí chladný závan a je slyšeti praskot, jako by po světlici někdo obcházel. Spěchá otočiti vypínačem a vzápětí zas váhá naslouchajíc novému zvuku. To vítr pohybuje otevřeným oknem. Je tu zima a prázdno. Prázdno!

Tu chvíli odjížděla Jana Myslbeková se svým milencem do Budína.

Nedohlídala jste se své studentky, paní! Jaké hoře, jaké hoře pro vás! Probdíte noc a každý úder na dveře a každé šustnutí vám vrátí naději.

„Ach, to je ona!“ Není! Není! Není!

Usněte aspoň k ránu, zdřímněte si, Jana se nevrátí.

Několik dobrých učitelů, lékaři a nakonec ty neuvěřitelné výjimky, jež si kolem padesáti uchovaly mladý rozum, smýšlejí o věci podstatně jinak než matky.

„Proč pláčete,“ říkají jim, kdykoliv se zběhne něco podobného, jako je Janina příhoda. „Utřete si oči a schovejte kapesník! Dost, dost, dost! My vám odpřisáháme, že se nestalo nic neobvyklého.“

Někdy se stává, že k tomu napomínání přičiňují rozpravu o nicotě, jindy o kráse a opět jindy dodávají, že není nad to, když si od mužnosti a od věku, v němž se provdávají nevěsty, vedeme jako mužové a ženy.

Takové řeči však nelze opakovat před paní Myslbekovou. Nevěří než své bolesti.

Nejmladší dcera

Janě bylo dvacet let. V tom věku jsou podobny k světu i čertice s nosem plným pih, co tedy říci o dívce, která je útlá bez hubenosti a jejíž údy připomínají krásu plameňáka? Má skvoucí kůži, vlasy jako záři, oči andělské, řasy až z dětství, lýtko Dianino, ústa z horečky.

Jana je nejkrásnější děvče z těch, jež sami znáte! Byl jí dán půvab a skytnut hlas, jenž okouzluje. Mluví, a vám se zdá, že zpívá.

Kdekdo Janu miloval a nejvíce ji milovala její matka, paní Myslbeková. Žel, ze všech způsobů lásky je nejméně srozumitelná přísnost.

Nic naplat, příliš často jste se na ni obořila, sníc, že bude nad každé pomyšlení šťastna a že je moudřejší než ostatní dívky. Svět vzdychá zároveň s vámi, patře na tuto studentku. Její kůže je nádherná, její duch je nádherný a jenom omylem a jenom neprávem se vyskytuje dostatečná na jejím maturitním vysvědčení.

Proč ji tedy trápíte? Vy ukrutnice, opakovala jste až do omrzení: „Uč se! Nestroj se jako fíflena!“

Ach, užívala jste trpkých výrazů a div že jste nespílala pro drobet prázdňě a pro korálky. Kdopak má rozumět vaší zamilovanosti?

Jana vystudovala gymnasium bez příhod, ledaže byste chtěli mluvit o špatných známkách jako o událostech.

Slečinka měla dvojky?

Netvařte se jako svatouškové, vy dřiči z Polabí, však jste jich nahrabali nepočítaných, a to jste ještě nezvedli nos ze cvičebnice a vpisovali překlad mezi řádky!

Co na tom, jaké omluvy? Jana to jen tak tloukla ze třídy do třídy. Někdy se stávalo, že byla prostořeká a že nadmíru dopalovala své učitele.

Je s užitkem slyšeti odpovědi, jež se pak hrnuly na její hlavu. Byly rozmanité! Učitel českého jazyka si vedl dobrácky, avšak řečtinář se hněvával.

„Vy jste husa,“ děl vzpřimuje svou páteř, „která by měla býti vyobcována ze třídy, nikoliv usnesením sboru, ale hlasováním třídy.“ Praviv to vyslechl bouři smíchu.

Ach, to byli dobráci! A přece, druhý z nich skončil v ministerstvu. Strádá někde v oddělení učebných osnov a pod stolem čte jistě Aischyla.

Cožpak lze mluvit o trestech ze školy, když Jana už dávno odložila dětské střevíce? Vždyť je to nevěsta! Vždyť odjíždí s milencem!

Kniha, kterou napsal učenec a k tomu ješita Plautus, pojednává o tom, jak často přisuzujeme své milence a svým dítkám mladost déle, než je zdrávo rozumu. Dávno zeškareděly nebo zvousatěly, staly se matrány či soudními vykonavateli, a my o nich stále mluvíme, jako kdyby včera vylezly z peřinky. Je neuvěřitelné, že by byl jmenovaný autor tak výtečným znatelem lidských duší, ale jeho výtky se hodí na vypravování o Janě jako pánev na ohniště.

Nuže, Jana doposud dětinská se sotva omžila na fakultě a již uzavřela přátelství. Domluvila se záhy se svou sousedkou, jež měla hrubý hlas. Protože pak byla vznětlivého srdce a jako vítr, velmi si ji zamilovala. Toto přátelství bylo plané. Obě dívky chodily touž cestou a sdílely se o tytéž příhody. Byly však příliš rozdílné, aby se nehašteřily. Jana neváhala přijímat i smyšlenky a věřila na nepravděpodobné věci; tak se přiházelo, že přiměšovala k událostem, které vás mohou potkat cestou domů, tolik ze své představivosti, že se původní příhody změnilly k nepoznání.

„Přestaň,“ pravila Janě její přítelkyně, „přestaň! Všechno, co jsi řekla, je nepravda. Obrátila jsem se dvakrát, ulice je téměř prázdná.“

„Mýlíš se,“ odpověděla, „je za námi Barány.“

„Kdo je to?“

„Barány,“ opakovala Jana. Řkouc to vkročila přímo do hry lásky.

Před několika dny seznámila se s tímto mladým mužem v předpokoji děkanově. Vyměnili sotva několik slov, několik slovíček, jež nemají smyslu a jimž přece, poslušni svodů vlastního nitra, propůjčujeme takovou sílu, že se vynořují znovu a znovu. Přeletují od myšlenky k myšlence a chvilku se podobají motýlu; potom jejich vazba zřídne a je sotva znatelná. Zdá se vám, že jste na ně již zapomněli, a hle, každé vaše pomýšlení padá do jejich středu, neboť se změnilo připomínající síť.

Ona rozprávka se vryla Janě v paměť. Pamatovala si místo, kde stály skupiny studentů a hlouček rozmlouvajících dívek. Měla dosud na mysli světlo, vnikající do světnice vysokým oknem, jehož mřížoví vrhalo stín. Byla okouzlena tou chvílí a kouzlo trvalo jako polospánek, jako znění nástroje, jehož strun se dotkl vítr. Chtělo se jí mluvit sladkou řečí zamilovaných ještě dříve, než šel po jejím boku milenec. Její duch si vedl v té věci zřejmě velitelsky a sama si naměřila svůj úděl předcházejíc události a volajíc je.

Podstatě šlo o všední příhodu. Jeden ze studentů, jménem Tomáš Barány, jenž se byl o něco opozdil na fakultě, projevil celkem bez vynalézavosti zájem o sličnou dívku. Vída studentky zahýbati do uličky, která směřuje z náměstí Svatého Salvátora k nábřeží, a poznávaje, že je sdostatek znám i s Janinou přítelkyní, aby je mohl osloviti, přidal do kroku.

Šel oddán úvaze, jak stráví večer, a jeho myšlenky nebyly ani rozveseleny ani je netísnila blízkost osudné chvíle. Spěchal, ale Jana jej neviděla na vlastní oči! Nemohla jej ani zahlédnouti a vše, co své přítelkyni řekla, nebylo než živé přání.

Jistota a spěch, s nimiž se obracela v tu stranu, odkud přicházel, podobala se znamením, po kterých pasou kejklíři a spisovatelé oddávající se na úkor rozumu podivné víře. Necht' si však je toto setkání nahodilé, obsahuje jádro příhod a pro lásku, jež později byla oběma vnuknuta, lze říci, že je plno záměrnosti.

Mladičký muž a dívka sotva poodrostlá dětským střevíčkům se setkali a naplňující staré pravidlo mluvili dobře známé nesmysly, jež očarovalo snění. Nestojí za nic, ale vy sami je ceníte výše než moudrost stáří a zmařili jste nejednu noc přemýšlející o nich.

Jana se otázala, odkud Barány přichází, a sotva to řekla, pocítila nesmyslnost této otázky. Odkud by šel? V tu dobu právě končívají universitní přednášky. Profesori práva římského a práva trestního přednášejí od 10 do 11. Jak na to mohla zapomenouti? Jana se na chvíli odmlčela. Zatím co její ruměncem temněl, dal se Tomáš Barány do řeči, ani zdaleka neznamenaže, že bylo řečeno něco nevhodného.

„Máme stejnou cestu,“ děl student obraceje se k dívkám.

„Ano,“ odpověděly téměř současně, „jdeme podél řeky až na Vyšehrad, ale vy snad odbočíte?“

Ach, podobná slova nemají barvy, pokud leží v proudu řeči, jako jí nemají krůpěje plynoucí v proudu říčním. Snad zářila, snad se znovu zatřpytí, když si vzpomenete na vlastní schůzku nebo na chvíli, kdy jste stáli po kolena v řece a dotýkající se povrchu vody stříkali za veselého smíchu na své přítelkyně.

Byla asi polovina října. Doposud svítilo slunce a jeho jas prostupoval holé koruny akátů. Jízdní drahou se smýkaly motorové vozy a v okénku jedné z oněch limusin se zatřepal šátek, kynoucí snad na pozdrav procházející se trojici. Táhlo ke dvanácté, a jak se přibližovalo poledne, vzrůstal na ulicích ruch. Právě přejížděl vůz s nákladem betonového železa, ale třeskutý hlomoz se sotva dotkl Janina ucha. Zdálo se, že u všech volantů sedí rychle plynoucí čas a že zvětšuje rychlost vozů, aby se jenom mihly mimo milence.

Jana se dívala oslněným zrakem na řeku, v níž se hloubí Petřín s příslovečnou věží, a jak obracela hlavu, bylo viděti proti zářícímu nebi obrys jejího nosíku, úst a hrdla.

Když se Jana vrátila domů, byla příliš roztržitá, aby mohla odpovídati na otázky paní Myslbekové. Vešla v kabátku a neodložila rukavic.

„Přišlo psaní od doktora Leona,“ pravila její matka, „píše, že rybníkářství na jihu je ve psí a že se nikdy nevzpamatuje. Kde jsou ty časy, když my jsme bývali na Samotářce.“

Jana vzhlédla, jako by slyšela jméno Leonovo po prvé. Odpověděla jakousi otázkou a sklonila se nad svůj talíř. Bylo jí vedro a setřela si krůpěj potu.

Potom ani trošičku nedbajíc, že věc zdaleka nesouvisí s tím, nač její matka myslí, spustila o svých plánech, řkouc, že chce býti hotova se studiem co nejdříve.

„Je mi protivné,“ pravila, „činiti věčně totéž. Chodím do školy již desátý rok.“

„Což oněch pět let na Samotářce?“

Jana neodpovídala, zůstávajíc bez povšimnutí svou práci. Seděla se sklopeným čelem, dočista nepřítomna myšlenkami.

Paní Myslbeková navršila talíř na talíř, odnesla mísy, džbánek s vodou a složila ubrus. Od let, kdy provdala své starší dcery, neměla paní pomocnice, která by pracovala v kuchyni zároveň s ní. Byla jí protivná děvčata s červenýma rukama a se záplavou vlasů. Znaky, o nichž se ostatní domnívají, že znamenají krásu, ji rozjitřovaly, jestliže se s nimi shledala na tváři služčiček.

Možná, že v této nesnášenlivosti byla stejnou měrou zúčastněna šetrnost, neboť paní neměla peněz nazbyt. Zbývalo jí jen málo z vdovského platu a výdaje se zvětšovaly rok od roku. Bývala často v úzkých, ale jakási selská hrdost jí bránila, aby cokoliv přijala od svých dcer.

Brehm byl velmi bohat a Dora jí zhusta nabízela částky určené k úhradě Janiných šatů nebo vydání spojeného se studiem, neboť i jí bylo jasno, že matce nemůže podstrčiti peníz, který jí přebývá. Paní Myslbeková nepřijala, hrozíc se vděčnosti chudých.

Tento vzdor a paličatost byly dědictvím selské krve. Paní Myslbeková byla pyšná a před ostatními ctnostmi se jí nedostávalo pokory. Stávala se přísnější a přísnější, bývalo jí velmi zatěžko rozmlouvati s lidmi jinak než úsečně a o lhostejných věcech.

„Nebudu stavět na odiv, že jim přeji štěstí a že je mi milé, když vyvážnou z nemoci. Vaše zdvořilost je na obtíž všem, kdo nejsou taškáři. Podržte si své zvyky, já bych se zalkla studem, kdybych si je osvojila,“ říkala na omluvu své nepřístupnosti.

Polibky, objetí a podobné výlevy lásky ji přiváděly do rozpaků, ale mlčení nebo nevšímavost byly této samotářce zhusta srozumitelné.

Jana se neměla k tomu, aby poklidila stůl, a paní Myslbeková se ujala její práce s úzkostí, jež těžko rozeznává hoře od lásky. Děsila se těch prudkých hnutí mysli snad proto, že jí nebyly neznámy závratí a oheň vášní.

Vidouc, že není Janě do řeči, zachovala mlčení.

Tu bylo slyšeti bzukot mouchy, jež poletovala před oknem a bila do skla v tísnivé malomoci. Na nároží ulice rachotil vůz a z vnitra domů se ozývalo táhlé volání prodavače dřevěných lžic. Jana naslouchala vzdalujícímu se hlasu, a zatím co slábl víc a více, obrátila se k němu všechna její pozornost.

Z vesmíru myšlenek jediná a nejprostší sestupovala do této naslouchající hlavy. Stála nad ponornou řekou zvuků překvapena, že nic neslyší, a tu se ozvalo první pomyšlení na Barányu.

Miluji jej, opakovala Jana a vzápětí jí stoupal do tváří ruměnc. Bylo jí hanba, že užila těchto slov a že se přiznala.

Nešťastnice, domnívá se, že dostačí zatajiti to slovíčko a že již vášeň obrátí své koně a prchne. Mlčení se příliš prodlužovalo a tu se paní Myslbeková otázala, nač myslí.

„Na nic,“ odpověděla s příkrostí hlupaček, které si nedovedou vymyslit důvod aspoň trochu pravděpodobný.

Potom odešla Jana do své světnice, a jako zhusta děláváme v blízkosti nových věcí, jala se poklízeti knihy a hospodařila v nich špatně, kladouc páté přes deváté.

Matčina rozmluva s Dorou

Toho dne navečer přišla k matce nejstarší dcera. Jana se dosud nevrátila z přednášek a tak se stalo, že mluvící záhy přišly na nejmladší sestru.

„Jsem šťastna,“ pravila paní, „že ses neopozdila. Musím ti to říci. Mám strach o Janu a ve dne v noci mi nevychází z mysli. Vidím, že se její zvyky proměňují, vede si jinak než dříve. Bývá zamyšlena, poslouchává praskání ohně, dlouho mlčí a potom znenadání se dává do řeči nevědouc, kdy přestat.“

Dora se měla na pozoru, aby vzhledem k matce neřekla něco neprozřetelného. Kdysi se obeznámila s její láskou a shledala, že je hořká. Odtud pak směřovala její horoucnost s pečlivostí a staráním. Byla tedy znepokojena již zdálky, slyšíc, že její matka našla příčinu, aby spěchala s obědem nebo odložila večeři. Všechno, co se nedálo podle starého zvyku, jí pohoršovalo, neboť se bála, že její matka se pobouří a vystoupíc z břehů jako okeán obnaží písky a chaluhy své péče. Zdálo se jí, že den, tak jak jej rozděluje potřeba jídla a spánku a čas vykázaný k práci, je podoben cestě, jíž musí proběhnout, aby si zachovala mírnost a rozum.

Domnívala se, že je její maminka tak trochu podivínská či že stáří otupilo její úsudek. A tak, sotvaže paní umlkla, jala se vyvracet všechna její tvrzení řkouc, že se mýlí.

„Jana,“ pravila, „přestala býti již dávno děvčátkem, jehož myšlenky jsi lehounce uhadovala. Víím, že to bylo hrozné dítě, ale neupřímnost byla její nejmenší chybou. Kdyby se jí přihodilo něco význačného, dozajista by ti to řekla a snad by neopominula zmíniti se o tom i svým sestrám. Máš zbytečný strach. Nemysli na Janu, nepodobá se ani Alžbětě ani mně, je to studentka a má vlastní hlavu. Neptej se jí, nech ji na pokoji, jsem jista, že není zamilována.“

„Naopak, naopak,“ odpověděla paní Myslbeková, vstávajíc se svého křesla, „jste si všechny tři až příliš podobny!“

Neposlouchala již, co Dora namítá, a majíc loket v dlani sledovala děti přecházející ulicí.

Za chvíli potom vešla Jana. Pohodila sešit na stůl a s okázalou veselostí se jala vyptávat, jak se daří Brehmovi a co se přihodilo u nich v domě.

„Slíbila jsi, že k nám v sobotu přijdeš,“ pravila Dora a její sestřička se jala omlouvat, přehánějíc opět míru. Vadily se trochu, mluvíce o jakési nehodě ve skleníku, jedna svalovala vinu na druhou, a pokud tak oživeně mluvily, nezdála se ani Dora příliš ošklivá.

Kolem osmé zastavil před domem Brehmův vůz a houkal. Dámy se rozloučily, neboť byl čas, aby se Dora vrátila. Umluvily se, že Jana a paní Myslbeková poobědvají nejbližší neděli s Brehmovými.

Sotva starší sestřička odešla, vrhla se Jana na pohovku a jala se vypravovat o svých přítelkyních a o známých z fakulty. Vyslovila jméno Barányovo, a sotva je řekla, jala se mluvit velmi rychle a vymyslila si příhodu, jež by utlumila znění toho jména tak jako dlaň, již kladete na chvějící se zvon.

Paní Myslbeková se neobrátila k své dceři, předstírajíc nezájem, avšak poslouchala velmi pozorně. Vydechla volněji a její srdce se šířilo úlevou.

Slyšela, že se vyznává zamlčujíc dojetí, ba samo vyznání! Rozuměla své dceři!

Tento dětinský a prostý úskok ji přesvědčoval, že je Jana bláhovým děvčátkem. Stará důvěřivost jí skytla jistotu a odtud mohla vesele spustit o nepořádku, jehož je plno. Ze samé radosti se dala do čtení levitů, nalézajíc současně starý tón i dobrou míru.

Za tři dny se milenci sešli v knihovně. Schůzka byla umluvena tak napolo.

„Zpozdila jste se o půl hodiny,“ děl Barány ohýbaje zápěstí, aby bylo lépe viděti na hodinky. Jana chtěla odpověděti, že nic neslíbila, ale tato vytáčka se jí zdála nakonec pobloudilejší než se přiznati.

Jala se mluvit rozněžnělou řečí, v níž zaznívá štěstí. Zdrželi se sotva chvíli, žádostiví procházeti se ulicemi, jejichž hluk pohlcuje slova a tak zůstává vaší představivosti, abyste zaslechli to, co si přejete slyšet. Klid a obřadnost vesmírné knihovny, jež sama odpočítává a střeží každé slovíčko svých svazků, je měla k spěchu.

Jana vyšla o chvíli dříve, naznačujíc, že dosud není s Tomášem zajedno. Potom se procházeli rozmlouvající a směříce se. Zahrávali si s láskou, vyslovovali příliš často její jméno. Za přisvitu navečerního času bylo viděti stoupající ruměnc, jenž se na tváři Janině podobal měsíci. Zapínala si rukavičku zvedajíc dlaň, jako by chtěla čísti. Světla kaváren a jas skříní osvětluje její poodchýlenou hlavu a uváznuv v poprašku chmýří, jež pokrývá její tvář, rýsuje růžovou křivku po hranici tmy a světla.

Rozmlouvali velmi živě, Barány se vyptával na společnosti, které navštěvuje, co dělá v létě, ba nakonec došlo i na důvěrné otázky.

Jana odpovídajíc nemohla zůstat lhostejná a nakonec vzkypěla: „Domnívám se, že není zapotřebí, abyste se obeznámil s tím, co je mé matce vhod a co nikoliv!“ Řkouc to, Jana se zastavovala a v hněvu, který ji ovládal, se chtěla rozloučiti. Zdálo se jí, že je Barány hlupák, který si domýšlí na peníze, a zlost rozptýlila její okouzlení, ukazujíc jí loutku místo přítele.

Podala mu ruku, ale Barány ji podržel v své dlani, řka, že je příliš záhy, aby odešla.

„Prosím vás,“ děl, když byla přinucena udělat několik kroků, „nedomnívejte se, že jsem zvědav. Vyptávám se jen z rozpaků, jen proto, abych mluvil, aby tato procházka trvala co nejdéle. Jsem zamilován.“

„Nesmysl,“ odpověděla Jana, „nechci to poslouchat, je mi trapné mluvit o lásce nebo o tom, kolik peněz se vydává ve slovenských lázních. Vraťme se domů, spěchám a je mi zima.“

V této při zvítězil Barány, který se smál a tiskna zlehounka dívčin loket přinutil ji, aby setrvala až do hodiny, jež byla stanovena již tehdy, když se byli sešli.

Po několika dnech vzpomínání, vzdoru a utajované lásky se Jana rozhodla podívati se aspoň letmo na místo starých schůzek, neboť prý bylo jisto, že se v tuto hodinu nesetká s Baránym. Dala se na cestu zlehčujíc vše, co v jejích příhodách s Baránym připomínalo lásku. Ale když docházela, jala ji úzkost a trásla se, že i tento ústupek bude marný a že se nesetkají. Cestou se zhlížela ve výkladních skříních nemajíc zrcátka, ba ani brašny, v níž se podobné věci nosívají. Viděla na svých rtech úzkostlivý úsměv a děsila se, že její tvář je příliš výmluvná. Nebylo již pochyby, že je zamilována. Přiznávala se zakoušejíc štěstí a studu. Přešla nábřežím, o němž

kdysi řekla Barányovi, že je místem jejích procházek, a přešedši je, vracela se podobna děvečce, jež přivolala na svou hlavu neštěstí. Byla již zcela blízko divadla a přecházela ulici směřujíc ke skříní barvotisků ve snaze prodloužití svoji naději aspoň o krátký okamžik, když k ní Barány přistoupil.

Měl velmi naspěch s jakousi příhodou a ani na chvíli se nepozastavil nad tím, že Jana tak rychle mění své zvyky a že je obnovuje stejně snadno. Mluvil bez ustání.

Janě se zdálo, že zatajuje úsměv. Shovívavost, jež by ji ještě nedávno byla pobouřila, zdála se jí teď plná veselí. Podobalo se, že byla přistižena jako dítě, a vposled, přerušujíc Barány, jako dítě se vyznávala.

„Věděla jsem, že vás zde potkám, a ze srdce jsem si to přála,“ pravila. „Co jsem vám řekla při poslední schůzce? Ach, leželo mi to na mysli a bála jsem se, že jste si špatně vyložil moji netrpělivost. Nechtěla jsem říci nic jiného, než že nesnáším hlupačky, které vydávají peníze jen proto, aby jimi zvonily před lidmi. Moje matka je chudá, ale někteří moji příbuzní mají všeho nazbyt, vedou si podobně, a co je horší, mluví tak, jako jste mluvil vy: Jano, nechceš jít večer do Společenského klubu? Jano, pojď dnes o desáté hrát bridge. Je mi nanic z tohoto stáda, jež je hotovo vrhnouti se na všechna mučidla a ověsiti se fábory bláznovství, mluví-li pro ně francouzská krejčová. Proč jste mi kladl takové otázky? Proč jste se ptal, koho znám z těchto lidiček? Nejmenoval jste ani jediné děvče, s nímž bych si přála vyměnit dvě slova.“

Barány neodpověděl na tyto otázky. Zdálo se mu, že se Jana hněvá bez důvodu a prodlužuje výčitky jen proto, aby nemusila mluvit o věcech lásky. Nebylo mu jasno, proč má Jana ošklivost před lidmi, s nimiž on a jeho otec s radostí rozmlouvají.

Přišel do Prahy, octl se právě uprostřed této společnosti. Vedl si podle rady přátel svého otce. Byl přijímán na rautech ministrů, večerel v klubech, chodíval do plesů, byl často zván a osvojil si lehký způsob mluvy. Staří pánové mu velmi často kladli ruku na rameno tážíce se po zdraví jeho otce Štěpána Barány. Snad leckterý záviděl starému venkovanovi tohoto syna tak dokonale světáckého již ve dvaceti šesti letech. Nepodobal se ani v nejmenším studentu, jehož pustili s řetězu a jenž se vrhá na každý džbán a je všude, kde se zpívá. Vedl si zdrženlivě, nepovažuje dámy, s nimiž tančil, za rusálky. Přijímal přízeň, s níž se setkával, jako pozornost, již jsou ostatní povinni Barányům, neboť jejich rodina si získala ostruhy před

lety v jazykové při. Odtud bylo jejich jméno známé. Ostatně všichni, kdo se tak jmenovali, byli ušlechtilí mužové a vzácné paní, již od času onoho vykřičeného sporu o spisovnou řeč zlhostejněli, pokud jde o slovesnost, kteří si však podrželi v jiných věcech vášnivost pútkářů a vyznavačů.

Štěpán Barány byl statkářem v okolí Svatého Martina. Měl dvůr značné výměry, jeho půdu obklopoval les a podél potoků ležely louky málem horské. Byla to krajina spíše spanilá než úrodná. Drobní sedláci jsou v tom kraji nad pomyšlení chudí. Barány sám byl zadlužen, jeho účty se octly v hlubokém nepořádku, ale statek, jehož rozměr se neztenčil od paměti nejstarších ovčáků, jehož hranic se nedotkla pozemková reforma, jenž po staletí živil své pány, skýtaje vše, co žádá venkovský kuchař, tento statek, tato přesličná Vydra vnukala svému hospodáři jistotu, že se vše obrátí v dobré.

Jeho lesy byly od války nedotčeny a stráně, které dal vykáceti za bouřných časů budínských, aby uhradil vydání za veselé pitky (jichž nelitoval), pozvolna zarůstaly.

Barány nedal mnoho na knihy a na rozpravy učených lidí, jež věštily sedlákům zkázu či hubená léta. Věřil, že země rodí chléb buď jak buď. Věřil, že v jeho domě nebude zle o sousto ani o peníz, na který čeká sluha, cikán nebo krčmářka. Byl jist, že zůstane pánem na Vydře.

Tomáš pak se přidržel v mnohém svého otce, shledávaje, že staré zvyky jsou dokonalejší než tramping a způsob řeči a způsob chování, který proniká zároveň s ním. Viděl, že noví lidé, jež vynesl převrat, horempádem si osvojují mrav kobylnářů horní země.

Když Jana domluvila, odpověděl jí Barány, že si není jist, kam se svou řečí míří, a mluvil o jiných věcech, aby nemusil říci, že mu vyběravý a nezávislý vzdor připomíná jakobínské mravy.

Barány zároveň s ostatními, kdo tvoří třídu vznešených, svolával rány obuškem a krev na hlavu chudých, kteří baží po nových věcech.

Ach, spát a nikdy nebýti probuzen, odívati se v ducha baronství, zářiti, zatím co se národové vrhají na zprahlé vemeno apokalyptických zvířat věštících rozvrat a zkázu!

Nepromluvte před těmito nájemci slávy, která se proměnila ve strašidlo! Střežte se pronést slovo, jež je rozplameňuje a vrhá ke střílnám, střežte se, aby nevolali své andělské pluky, neboť ještě vládnou!

Od poslední války se svět rozděluje na dvě části. Podobá se, že lidé budou hledati své místo podle bolesti a touhy, podle ducha, jenž bývá svoboden a prahne jednati a jenž bývá opět stísněn a mdle opakuje zestárlá slova almužníkova. Kdož ví, čím bude naplněna Janina duše? Kdož ví, který kout je jí vykázán? Tato dvacetiletá dívka, již se doposud nic nepříhodilo, si nemůže osobovat i slávu, že si dobře povede. Je pokorná. Je bez oživení proklínatelky, které tak dobře slušívá. Mluví bez přízvuku, jež zběh a síla věcí propůjčuje i hlupákům, vede si prostě a nechce říkati víc, než říká. Miluje Barány a mimo lásku je jí vše lhostejno.

Ovšem! mimo hnízdo přepjatců, kteří se odívají do kožichů srstí ven obrácených, do hadích koží a do pletichářských suknic, v nichž vidíte žalostné vdovy ducha pohrávati si s pohlavím.

Barány, jemuž by Jana snad naměřila díl hanby pro účast a zalíbení v tom, čím ona takovou měrou pohrdala, se nerozpakoval odvrhnouti všechny nepřátelské myšlenky. Konec konců si milenci odpovídali úsměvem a všem sporům bylo odzvoněno.

Odtud rostla jejich důvěrnost den ze dne. Scházivali se navečer budíce viditelnou zvědavost u známých lidí. Soumraky začínaly v tu dobu již velmi brzy a přece, když se přiblížila osmá, vypověděli si jen ubohou část toho, co mělo býti řečeno ještě dnes. Sotva se dočkali rána, sotva procitli, již měla milenka na jazyku jméno milencovo a šťastný Barány myslil na Janu.

Za tohoto stavu přibývající lásky nemohli se již zabývati věcmi studia a místo do přednášek chodívali, kam je oči vedly. Ulicemi, po návrších sadů, do obrazáren. Po odlehlých místech, kde si je možno vyměnit letmá políbení. Ach, s úzkostí, neboť zde chodívají lidé zlověstných tváří a jazyků nadmíru nabroušených. Blankyt milenců příliš Janu a Barányu poznamenal, byli patrní na všech místech.

Zatím co jejich duše rozpínala křídla dosud nepohnutá, zatím co je láska proměňovala, řkouc vůlí, aby se stala vůlí, řkouc odvaze, aby se stala odvahou, a radostí, aby se stala radostí, tato otřásající láska proměňovala oba milence a unášejíc je, opakovala slyšitelněji a slyšitelněji: prchněte! prchněte! prchněte!

Útěk

Barány miloval Janu po způsobu mladých milenců, již jsou oddáni své lásce z plného srdce. Jejich oči nevidí, jejich uši neslyší, jejich jazyk nevysloví jiného jména než jméno milenčino. Jejich vzrušená a tetelící se duše jako střelka ukazuje stále na stranu milenčinu. Miloval Janu bez míry a jeho vroucnost si zasluhuje jména bláznovství, jsouc bezdůvodná, zběsilá a lítá.

Janina spanilost je uznávána, její oči zářívají, avšak jakou pohnutkou je tato krása, aby si milenec rozdíral ruce, aby se obracel na dně lože způsobuje si škrábance a plakal, nenalézaje nic, co je krutějšího než pláč?

Pokojní lidé, kteří mohou snít o své nevěstě zaboření v lenoškách a co chvíli si poopravující přikrývku na kolenou, stěží pochopí míru podobného rozběsnění. Nedostává se mu ani jména, neboť všechna pojmenování, jež mu byla dána, neobsahují podstatu tohoto hoření a jádro plamene.

Ach, hluboké žádosti srdce! Propasti, jež se otvírají tak znenadání! Jsou strašné, ale kdyby byly ještě strašnější, tyto vášně, tyto uragany z prostorů nebes jsou znamením, že žádná klenba vesmíru se nezřítíla. Ta útěcha nám zbývá. Necht' tedy jsou lidé žalostní či směšní, necht' přepočítávají z dlaně do dlaně své peníze, život nepozbyl jedině ze svých barev!

Růže jsou nádhernější, než bývaly, slzy víc pálí, zlost je pernější, závist více štípe, nevinnost má blankytnější zrak, v tepnách plyne a stoupá bystřeji krev, neboť vášně lomcují dušemi mocněji než dříve! Svět se zdokonaluje po tisíciletích. To jest lék proti havěti vrzající na svých nástrojích, že hlasovací lístek vystrnadí každé vzkypění mysli. Doposud trvá láska! Ještě jsou Barányové a především Jany.

Sobotu na poslední listopadový den odjížděli dba milenci východním rychlovlakem. Nastávala zvolna půlnoc. Mračno a měsíčná krajina se otáčela zasypávána sršícími jiskrami. Déšť plískal do oken a po chvílce opět svítil měsíc. Trysk vozů se podobal pospěchu zkázy, ale neporovnatelná síla lásky oddalovala od Jany a od Tomáše všechny myšlenky, jež se neodnášely k milostným věcem. Ani slovem si nevzpomněli, co se v tuto hodinu děje v matčině domě.

„Vyvolil jsem si tě,“ řekl Tomáš, „od prvního spatření. Láska mě přemáhala a špatně jsem mluvil při našich setkáních. Tehdy po prvé v mé mysli vznikala váhavost. Předtím jsem se nikdy nerozmýšlel ani nestrachoval, avšak ty jsi mi vnukla bázeň. Vrhla jsi stín do mé duše a současně jsi vzbudila odvahu, jež opakuje: Jednej! Vezmi za ruku nejkrásnější děvče, neboť čekati znamená býti stár. Odtud vím, že láska vyvolává protivy a je soudcem protiv a vyrovnatelkou protiv.“

„Neměli jsme se navzájem před sebou dost na pozoru,“ odpověděla vyprošťujíc milencovu ruku, která zvolna zdřevěněla na jejím pasu. „Žel, krása, kterou mi přisuzuješ, skýtá neveliký úděl, avšak ty jsi řekl, že jsi pln vůle jednati. Co si počnu, až budeš mít plné ruce práce, jak se tě dočkám? Jaké úspěchy tě očekávají? Jaké počínáš dílo?“

„Žádné, žádné,“ řekl Barány, „nenalezl jsem nic, co je veliké, nic, co je krásné. Nepřeji si než zůstat s tebou a myslit na tebe, kdyby ses vzdálila. Měl jsem se na pozoru před pracemi, jež určují osudy mladých mužů, je to vždy totéž. Ba, od času, kdy odcházejí králové ze svých zemí, se věci zhoršily.“ Jana nemohla souhlasiti, ale tehdy ještě bylo daleko období sváru a Tomáš ji snadno ukonejšil.

Objímá ji a vše je mu odpuštěno dříve, než o to žádá. Jana vidí, že milenec vládne nad její duší, že je pán jejího rozumu a bytost, v níž důvěřujeme děj se co děj.

Oddělení železničního vozu nebylo jiných cestujících a milenci si padli do náruče.

Ti, které přivádí do vytržení dotek prstů, milenci zalykající se vášní, milenci lkající vášní, milenci v této samotě, v noci, v níž rychlovlak kreslí hasnoucí čáru, milenci, jejichž hlavy sbližuje duch živého světa, milenci slyšící hlasy, jež křičívají z hloubi a s výšin, aby láska odhalila svůj taj a milenka rozvázala pás u svých šatů, milenci, sotva žáček a sotva žákyně nauky, která vám lámala kosti, ti by měli neposlechnouti? Ach, nebyli tak domýšliví, nebyli tak vzpurní a oddali se jeden druhému.

Jejich sluch byl okouzlován rachotem a svistem železnice, jako kdyby mluvila ústa dalek. Nic neobsahuje úplnějšího rozechvění než tato noc milenců proběhší za rozkoše, za kyvů, cloumání a poskoků vozu, za svitu hvězd a zděšeného světélka vesnice, jež přeletí oknem a zmizí.

Již svítalo a Jana nemohla dosud oddáliti svých úst od úst milence a svých ňader od jeho hrudi. Den je zastihl, jako manžel zastihuje cizoložnou ženu a svůdce.

Vzápětí vjeli do stanice a hlomoz rozpojil jejich prsty. Jana si upravovala vlasy a zhlížela se v zrcátku, jež získala ještě před odjezdem. Upravovala si šaty, shledávajíc, že mnohé jest již nenapravitelné. Byly roztrženy a zmuchlány až běda.

„Nehněvej se,“ řekl Tomáš a tu odpovídala přeríkávajíc se. Za jedinou noc snad zapoměla všechna slova, jichž se nežívá v hovorech milenců.

Vlak stál a podél okének pobíhali zřízenci a roznášecí jídel. Na této snídani bylo zajisté dost chyb. Již zdaleka jste mohli rozeznat dva neb tři dobré důvody, pro něž je lépe býti zdrženliv až do té chvíle, kdy se bude podávati káva a čaj v jídelním voze. Ale Jana se neohlížela na tyto nedostatky. Smála se jim přijavši nádobky z rukou špinavého dítěte, jež navlekli do černých šatů. Nakláněla se z okna zírajíc do směřících se očí chlapcových a maličký číšník, jenž dnes věru šťastně spal, nemohl ihned odejít a zůstal o okamžik déle stát pod jejím oknem se zvrácenou hlavou.

Barány mu strčil do ruky jakousi minci, jsa zřejmě dopálen, že Jana snídá bez něho.

„Vždyť jsem tě prosil, aby ses zdržela,“ děl, zatajuje svoji nevoli s pramalým zdarem.

Jana byla vyvolena pro lásku a ochotna učiniti vše, co milenec jen zdaleka naznačí, ale nepřišlo jí na mysl, že nicotná příhoda s ranní kávou může vzbuditi hněv tohoto otvírače světů, manžela, k němuž se schylují všechny její sny. Vedla svou a Barány, který nevykl souhlasiti tam, kde mu bylo vyhrazeno rozhodování, vchrstl obsah koflíku z okna.

Ale dříve než stáhl ruku, jež se byla snad rozmáchla o své vůli, dal se do smíchu. Jana mu odpověděla rovněž smíchem a tak se náhlá a svévolná příhoda rozplynula ve veselí milenců.

Něžnost se vrátila a řeč nabývala nevýslovné krásy. Zdálo se, že všední a bláhová slovíčka obsahují více útěchy a blaženosti než knihy básníků.

Pocely a horoucnost rozpalovaly zvuky, které k nim zaléhaly, a jejich barva se stávala jasnější a jasnější. Jana rozeznává hlubokou modř hlasu, který k ní mluví, a odpovídá mu se slzami lásky. Miluji vás z celého srdce. Miluji vás z celého srdce.

Cizí město

Když dojeli milenci do Budína, nastával málem soumrak. Vsedli do kočáru, který táhlo spřežení plachých koní. Z Pešti doposud nevymizely tyto nájemné vozy a na rozdíl od ostatních zemí, v nichž se s nimi můžeme ještě setkat, nejsou strašnější ani více zbědované než motorové vozy. Budín nebyl Barányovi neznám, neboť teprve státní převrat jej oddálil od horní země. Tomáš znal město ještě ze starých časů před válkou. Díval se na známé budovy, jež si podržely vzezření stárnoucího šviháka, který pošilhává po ženských a současně nepustí se zřetele, že za chvíli je čas na večeři. Byl rozechvěn, vida místo své mladosti tak nezměněno.

Po boulevardech přejížděla spřežení dokonalých nohou a rytmus cvalu se rozléhal naplňuje ulici pohodou, již skýtá bohatství a přebytek síly. Skvoucí vozkové drželi otěže v napřažených rukou ohýbající šíje zvířat, aby kráčela, jako kráčí pýcha uherských pánů a uherských koňarů. Dvojnásobná stromořadí se klenula nad cestami vozů dotýkající se korunami. Byl jeden z krásných večerů a na promenádách přibýval kočár za kočárem.

Vůz milenců, tak málo podobný kočárům budínských velmožů, s vozkou ve vyrudlém pláštiku, s dědkem, jemuž odstával dolní ret, tento vůz přetížený zavazadly štrachal se v řadě jako venkovan vlekoucí na zádech otep.

Barányova rozmaru zvolna ubývalo, a když dostihli nároží, rozkřikl se na vozku, aby se stáhl směrem k vnitřnímu městu.

„Rozumím vám, pane,“ děl stařeček obraceje tvář k milencům a jeho úsměv obnažil bezkrevnou dáseň nešťastníků, na něž hledí smrt. Jana neuměla maďarsky, ale Tomáš se v tomto jazyce dobře vyznal. Tato znalost mu dodávala v očích milenčiných váhy. Jana přisoudila Barányovi dokonalou znalost cizího města a zdálo se jí, že zároveň s milencem vrací Uhrám zástavu. Mateřština Budína v ústech miláckových ji opojovala a zdálo se jí, že mezi oběma národy je odčiněno vzájemné nepřátelství.

Od lékárny Bellevue zabočil vozka do ulice, jejíž architektura opakovala motiv lásky a hojnosti v jídle. Snad byla nesličná, ale třpytila se světly skýtajíc dostatek pohodlí. Chodci přecházející mimo vůz nespěchali a v usmívajících se rtech mužů žehly oharky cigaret.

„V kterém hotelu se ubytujeme?“ otázala se Jana.

„V hotelu Europa,“ odpověděl Barány, jemuž teprve v této chvíli vytanulo z paměti ono jméno. Vozka obrátil koně, neboť bylo třeba změnit směr a vrátit se až ke kostelu svátého Eustacha.

Řečený hotel Europa se nijak neliší od ostatních staveb budínských. Neproslul ani nádherou síní, ani věhlasem kuchyně. Je tak tak dobrý pro člověka, jenž je unaven a touží spát. Avšak Jana vcházejíc zatajila dech, ohromena schodištěm, jež stoupá vzhůru v napodobování divadel. Tomáš získal na tuto uherskou cestu dosti peněz, ale nebyl přece tak bohat, aby nepočítal svá vydání. Najal tedy dvě neveliké světnice, jež spojovala předsíňka. Odtud se vcházelo i do koupelny. Donucen k tomuto ústupku, Barány se nepřestal ohlížeti po řadě pokojů, jež sousedily s jejich komorami. Jana byla spokojena, avšak Tomáše skličovalo, že ubytoval tak špatně svou milenkou. Nicméně zůstali v hotelu Europa, a zatím co Jana neskrlbila chválami, myslil Tomáš na čas, kdy se octnou v chudobě.

Jana našla klíček, otevřela svůj vak z nepromokavého plátna, napěchovaný šaty jen zánovními, a rozvěšovala kabát po kabátu. Tato přehlídka se věru neblížila důvodům, pro něž bývají nevěsty šťastny.

„Vidíš,“ pravila roztřepávajíc jednu z částí své výbavy, „vidíš, jak je můj kostým zmačkán? Nemohu se v něm ani ukázat na ulici. Volá po stvořiteli!“ dodala smějíc se a náhle rozhodnuta zazvonila.

Když přišla jakási dívka, požádala ji, aby to vše odnesla ke krejčímu. Dále již potom nemyslila na své šaty.

Téhož dne povečeřeli milenci v hotelu Sedmihradském. Číšník, poznávaje v nich dvojici zamilovaných lidí, přivedl je k malému stolku před oknem obráceným k řece. Jana shlížela k

městu, jež pokračovalo na druhém břehu, naslouchajíc hlasu milence a hudbě. Nerozuměla, co říká, neboť řeč se proplétala zvuky nástrojů a vše splývalo v hlomozný proud. Její srdce přetévalo láskou a tu zastíňujíc si hlavu kyticí, která stála uprostřed stolku, znenadání vtiskla políbení na Tomášovu ruku.

Zatím hotelový sluha, čistič bot a děvče, které Jana pověřila péčí o svoje kožíšky, vlekli postel Barányovu a postavili ji co nejtěsněji k jejímu loži.

Věc se neobešla bez poznámek. Ach, co si myslí lidé o milencích nebo o manželích!

Jana a Tomáš se vrátili před půlnocí. Na nočním stolku hořelo světlo, jako by je někdo očekával. Jana si vzpomněla na matku a vzápětí nevěděla, co říká. Čtla v jakémsi brevíři výčitek, jež jí přidržovala před očima neviditelná ruka. Odstrčila ji křičíc, že je již pozdě.

„Pozdě! Pozdě!“ opakovala a strhnuvši se sebe šaty vrhla se do náruče milencovy. Přijímala jeho pocely, zavírajíc zděšeně oči, neboť matčina tvář doposud nezmizela. Obracela se k Janě s otázkou, jež přechází všechny události mlčením a nezastaví se než u prsténku, řkouc: Od koho jsi přijala ten krásný tyrkys?

Janě stoupal do hrdla pláč a současně strašný příval vášně ji zbavoval slzí. Rozkoš ji tiskla chlipnými stehny a povědomé hoře zvětšovalo závrať lásky čeříc její hlubinu, jako víry čeří hlubinu mořskou. Omdlěla a Tomáš přitiskl zuřivěji své zuby na její tvář, jako by chtěl proniknouti k vědomí, jež se skrylo v tomto těle.

Noci ubývá příliš rychle. Již bije pátá a šestá, již zasvítává. Město se probouzí, nastává den a lidé, již si zvolili přepodivná zaměstnání, se rozcházejí po své práci.

Ach, býti ředitelem stájí, maklérem, tenistou, hráčem v karty, kapitánem na říční lodi, vinařem, přechovávačem zvěře, tanečníkem, tím, kdo vyváží pengo a vyměňuje za frank, bankérem, sběratelem zbraní – ach, býti jim aspoň nablízku, slyšeti nové věci a býti účasten naděje, již může přivodit jen život doslova nádherný a krev doslova nádherná!

Budínští vozkové již uchopili své otěže, v kancelářích se psalo, paní se obracely ke kuchařkám s otázkou, co připravují k obědu, a mimo Janu snad nikdo již nespál.

Tomáš procitl o chvíli dříve. Bylo k poledni. Do ložnice vnikalo několik snopečků světla a lehký vánek pohyboval okrajem záclony. Barány byl udiven lůžkem a příbytkem, který se zdaleka nepodobá jeho světnici. Rozhlédl se a tu spatřil v přísvisu zastíraného dne Janu. Nemohl odvrátiti svého pohledu a zůstal opřen o loket, dívaje se, kterak se naplňuje milenčina krční tepna. Unášela ho barva její kůže, nádherná pleť plavovlásek, k níž bylo zajisté přimíšeno něco zlata. Unášela ho skvoucí ústa plná krve, ohbí ramene a vydechující podpaží. Jal se líbati milenčiny ruce, na nichž se třpytily nehty jako rybí šupiny, a probudil ji.

Hoře a lítost

Na druhý den po útěku vstala paní Myslbeková velmi záhy. Práce stále stejná, věci stojící od nepaměti na týchž místech, pozdravení mlékaččino, hlomozný hlas paní, jež přicházela den co den, aby jí pomohla při úklidu, tato setkání dávno známá a věci dávno známé ji uklidňovaly. Nepřikládala již valného významu studentčině nepřítomnosti. Byla přesvědčena, že se Jana co nevidět vrátí se starší sestrou. Slyšela již, jak se budou omlouvat, neboť není nesnadné uhodnouti, co si ty lehkomyšlnice ujednaly. Zdržely se v některé z kaváren, kde se tančí, myslila si paní, a bylo jí trochu líto, že dcery přikládají přísnosti větší význam, než se pro lásku sluší.

Proč mě nevzbudily třeba o půlnoci, třeba k ránu? Tázajíc se takto zakoušela hoře z výčitek.

Zatím byla snídaně již připravena, Janino lože ustláno a zavřena okna. Paní Myslbeková prostřela stůl a přenášela konvice s kávou do světnice, kde se nikdy předtím nesnídalo.

V Emauzích odbila devátá, ale nikdo nepřicházel.

Proud času se zúžil, stékaje po vteřinách v údolí, v němž vaše hoře záhy rozezná kříže a obrácenou hlínu nových hrobů.

Nyní bylo slyšeti úder domovních dveří a paní, jež se tolikrát zařekla, že nepůjde ani k oknu ani před práh, znovu naslouchá. Znovu je jata nadějí a znovu zklamána.

Venku se dalo do deště a vdova vyňala svůj plášť, rozhodnuta, že půjde Janu hledat, ale opět váhá, neboť je příliš pravděpodobno, že se děvčátko vrátí každou chvíli. Kdyby našla zavřené dveře! Kdyby se jen o chvíli oddálilo shledání! Nemůže snést tuto myšlenku a opět odkládá rukavice a snímá klobouk.

Bylo již poledne. Paní přemožena úzkostí a čekáním propukla v pláč. Záhy však osuší slzy. V chvatu se obléká a přirazivši dveře vrhá se ke schodišti.

Ale ještě jednou je třeba, aby se vrátila. Rozpomíná se na dopis, který již zrána napsala. Hledá jej rozechvěnou rukou, ale po chvíli již nespěchá a váhavě vepisuje hodinu svého odchodu.

Rozhodnuvši se pocítila úlevu a mohla se usmívat nad strachy, které ji přepadaly ještě před chvílí.

Kde by byla jinde než u své nejstarší sestry! Snad k nim přišel na návštěvu zajímavý vypravěč, snad tlachají a zapomněly na hodiny. Brehm velmi často zdržuje své hosty, dělá k svým úzkostem.

Brehmův dům stál na pokraji města, v končinách, kde ještě před deseti lety dávaly lišky dobrou noc. Nebyl krásný, ale nebyl zcela bez půvabu, podobaje se škaradé dívce, která se velmi dobře obléká a již navzdory nosíku vystupujícimu přehnaně židovsky sluší drahocenná sobolina. Stál uprostřed rozsáhlé zahrady, jež vzrůstajíc zakrývala stopy předměstí.

Dosud nebylo přemoženo bodláčí a vrby starého úvalu, doposud prokukovala šárecká divočina skrze péči zahradníkovu a rýč, jenž se vpeřil do zahradní země, ještě přčasto zaskřípal o plech či rozbitý džbán. Bývalo zde pastvisko hus a místo dostaveníček, na nichž nejde o polibky. Tato pustina se kdysi nazývala pole Na kose a Brehm koupiv ji přisvojil si i její jméno. Neužíval ho ovšem tak, jak znělo, ale změnil a vynechal vše, co v něm bylo předměstského. Odtud se nazýval Brehmův dům Na kose. Byl prostorný a pevný, neměl nevýhod než jedinou: stál na konci města.

Když uletěl některá ze služek knoflík, nebylo ani řeči, že by si mohla odběhnouti pro nový do sousedství. Na všechny strany měli daleko. Nakupovat se jezdilo vozem a kuchařka se vracela od řezníka jako z výpravy. Z této nevýhody plynula i značná vydání, ale na štěstí byl Brehm

bohat. Z kuchyně tedy mluvili na dálku s hokynáři i s dodavateli a tato nešetmost a tato samota budila zdání pohrdy a vnukala uctivější představu, než Brehmovi zasluhovali. ani Myslbeková tak příliš spěchajíc vsedla do vozu elektrické dráhy a ztratila málem hodinu. Bylo půl druhé, když zvonila u zahradních dveří domu Na kose.

Dora podřimovala nad jakousi knihou a Brehm prozpěvuje si polohlasem hrál o poschodí výše v kulečnick. Bylo slyšeti nárazy koulí, neboť okno do zahrady bylo dokořán. Brehm se velmi staral o své zdraví a více než pro zábavu hrál proto, aby si zachoval svěžest a zahnal spánek. Paní Myslbeková se vyptávala již u zahradní branky, neuvěřila však, že Jana není v domě. Spěchá po stupních schodiště a křičí na Doru, která se ukázala ve dveřích.

„Kde je Jana? Kde je Jana?“

Dora nic neví a opakuje otázku.

Paní Myslbeková cítila, jak jí pláč stahuje hrdlo. Nebylo jí však dopřáno, aby slzela. Její bolestný chřtán vydal pouze několik vzlyků. Jak pálily! Jak hluboko se zařezávaly! Nesňala klobouk, a světlo padající jí do tváře vedle bolesti ozařovalo i směšnost, jež se sypala s těchto svršků vyšlých z módy již za časů císařství a dvojnásob ubohých ve světnici, kde vládly peníze a jakýsi vkus. Stála zvedajíc ruce k ústům a dlouho setrvala mlčky v tomto postavení kajícnice.

Konečně střásla zoufalství a jala se brániti proti myšlenkám, jež se zakusují jako divoká kočka. Pravice naděje byla už dávno zpřerážena, ale tato matka ji nutila zvednout pahýl a přísahati: Jana neodešla, Jana se vrátí.

Brehm svlékl domácí kabát a rozkázal, aby předjeli s vozem. On i Dora byli strženi na truchlivou cestu. Zbývalo navštívit Alžbětu.

Nedbal bydlil v úřednických domech kdesi v Nových Dejvicích; obě sestry nebyly příliš vzdáleny. Za okamžik byli na místě.

Paní Myslbeková neměla odvahy k spěchu a otálela čekajíc, že Jana zavolá do prostory schodiště a že se ozve její hlas jako zvon vysvobození.

Zatím Brehm vystoupil k Alžbětinu bytu a stiskl zvonek. Je slyšeti hlasy; umlkají. Již se nic neozývá. Je ticho.

Dora a Alžběta, Brehm ani Nedbal nevěděli, co mají říci, a v jejich zřítelnicích byla tisíckrát viditelná účast. Účast hlupáků a hlupaček, již nechápou, co se přihodilo, neboť milovali Janu vlažně a stáří jim odepřelo schopnost uvěřiti ve svůj zákon. Utěšovali ji a hledající slova dotýkali se jejího ramene, jako by chtěli naznačiti, že na ně zapomíná pro nejmladší dceru, dceru, která je nezdárnice. Ale paní je odstrčila, vykřikujíc to, co se báli vysloviti.

„Vím, že utekla s milencem! Je pryč!“ a nabraвши dechu do pískajících plic proklela Janu řkouc: Děvko a kurvo!

„Prchla s jakýmsi Barányem, jenž bezpochyby vykradl stůl svého otce.“

„Prohlédněte si své zásuvky,“ vykřikla opět po chvílce utišení, „jsem jista, že vám schází polovina toho, co jí padlo do oka.“

To, co je ubohé a sprosté, to, co se vám nejméně líbí, ona strastiplná nedokonalost působící, že se přerikáváte, to, co drhne jako nůž o zrnko písku, jež se mimo nadání octlo v koláči, ona bezmocnost tížící vaše kroky, ony závěje, do nichž zapadáte, ta člověčina málem zvířecí, jež vás odlišuje od šibalských herců, ta truchlivá tíha věčně se vysvětlující a dosud nevysvětlená, ta špatná tělesnost ducha činila nešťastnici spíše odpuzující než velikolepou. Její hoře nemělo plášť.

Onoho dne byla neděle a úřady jindy neochotné měly se k svým pracím dvojnásob neochotně. Nicméně Brehm a Nedbal podnikli pochůzku po policejních kancelářích, vypyťavajíc se na nehody a na vše, co by Janu mohlo zdržeti. Ale nikde neměli záznamu, jenž by se k ní vztahoval. Vraceli se s nepořízenou. Dora a Alžběta na ně čekaly v matčině bytě, neboť paní odmítla spáti mimo svůj dům. Snad doposud doufala, že se Jana vrátí za noci.

Manželé našli své ženy uplakané. Unavily již svou obraznost vzavše na sebe všechnu hrůzu a nepravděpodobnost útěku. Pochybovaly o svých útěchách a nesmysly stále nastavované je měly k pláči.

Alžběta se dívala oknem, svírajíc v pěsti kapesník. Neposlouchala a Dora musila opakovat svoji otázku.

„Pamatuješ se na jméno děvčete, které s Janou chodí do školy?“

„Jak bych se nepamatovala,“ odpověděla, „vždyť ji znám! Jmenuje se Eugenie Briicknerová. Navštívím ji ihned nazítří.“

„Ach,“ odpověděl Nedbal vcházeje, „zítra je již pozdě.“

„Nuže, pojď se mnou,“ odpověděla Alžběta nalézajíc úlevu v této cestě, „vrátíme se dříve než za hodinu.“

Ale ani tato přítelkyně nevěděla nic o Janiných záměrech. Sotva uhádla její zamilovanost.

„Zdála se mi v poslední době nesvá,“ řekla osvědčujíc pozdní bystrozrak, „ale ani slovem mně nenaznačila, co jí schází. Snad opravdu vyhledávala společnost Barányovu.“

„Chcete říci, že mu nadbíhala? Nerozpakujte se, slečno, budeme přinuceni slyšeti vše.“

„Myslím,“ odpověděla studentka, „že Barány má v jejích příhodách podíl.“

Eugenie mluvila oživeně, neboť ji útěk vzrušoval.

V prvé chvíli snad nevěděla, má-li státi na straně milenců či na straně plačící paní, ale již v příštím okamžiku se rozhodla, či byla stržena svým srdcem. Láska se proměňovala před tímto děvčetem bez příhod v jakousi slávu. Mávla rukou nad slzami Alžbětinými, jista, že oschnou za prvního vánku.

„Hleďme,“ děl Nedbal, když se opět všichni shromáždili v domě paní Myslbekové, „opakujeme bez přestání, že odjela v průvodu onoho Barány, ale což když tomu tak není?“

„Mám několik známých na zastupitelských úřadech. Snad prošel Barányův cestovní pas jejich rukama.“

„Myslím, že je to planá útěcha,“ odpověděl Nedbal, „těchto potvrzení se dostane všem, kdo nejsou v seznamu podezřelých cestujících. Jména však nikdo nezaznamenává.“

„Uvidíme zítra,“ odvětil Brehm, jenž si byl jist, že dobře pořídí. Nikdy ho neopouštěla naprostá důvěra v sebe, a tato jistota, která jej činila důsledným a neústupným, byla příčinou jeho úspěchů.

Zatím co mluvili ještě otálejíce s návratem domů, obcházela venku noc. Noc, okeán temnot, po jehož vlnách kráčí strašidla, noc s uragany děsu, se svistem myšlenek a úzkostmi, které se rvou se spáchem o příkrývku.

Paní Myslbeková usnula, když táhla jedenáctá, a skandující čas míjel nad její hlavou.

Ve světnici vládl mír. Ale znenadání se obrátil proud noci nad jejím lůžkem a paní procitla. Podobalo se, že ji někdo zavolal jménem. Usedla a rozhlíží se tmou uhadujíc místo a tvary nábytku. Proti loži probleskává okno a na něm se rýsuje kříž. Dívá se vytřeštěnými očima a do jejího hrdla stoupá pláč. Proč nařiká? Ach, ztratila příliš mnoho!

Ani jediná ze vzpomínek ji nerozveselí. Její manžel je mrtev již deset roků. Býval podivínský a nevšímal si nikdy ničeho než svých knížek. Byl oddán nesrozumitelným věcem, studoval ryby a rybářství. Trápil svou choť. Její manželství bylo bez příhod mimo příhodu nejkrásnější, mimo lásku. Mimo lásku!

Paní se ztišila naslouchajíc tikání červotoče či nárazům ticha, jež se zesilují a zvoní jako zvonek a jako zvon. Slyší, jak rachotí pod klenbami mraků a jak umlká vcházejíc v slovo, jež dvakrát opakuje starý zákon řkoucí: Vše je marnost.

Rodina Myslbekových přišla do Prahy z jihočeské vesnice Samotářky, když bylo Janě osm let. V ten čas změnil její otec způsob svého života a zřeknuv se hospodářství stal se učitelem na technické škole. Byl jedním z těch, o nichž nikdy nevíte, čím se zabývají. Přednášel na oddělení rybníkářském, ale jeho úřad ho zaujal méně než věda. Mimo roztržitost neměl znaků

učenosti a vzbuzoval spíše strach než lásku. Zestárl velmi rychle a kolem padesátky zemřel přestrašnou smrtí. Záhy po něm nebylo slechu ani zmínky, ale smrt prodlužovala jeho památku. Jeho skon byl velikolepý a všechny bolesti planuly u jeho hlav jako svíce.

Úmrtní komora Myslbekova zůstala dlouho zavřena, zamykaly ji na klíč a mnoho vody uplynulo pod mosty, než se odvážily vkročit do této světnice.

Křik v hodině smrti se příliš podobal křivdám, jež snášejí ubohé paní přející si míru a zasluhující míru, nicméně paní Myslbeková se bála, že zhřešila stěžujíc si do těchto nářků.

Při otcově smrti bylo Janě čtrnáct let. Od této truchlivé události se rychle měnily časy, nastala válka a hlad.

Ach, děti vzdutých břich, jimž vypadávají zuby!

Paní Myslbeková se starala především o Janu. Byla jí propůjčena pevnost, jež vykupuje, sama se zhanobujíc. Vdoví peníz se zdvojnásobuje šetrností, říkala kupcům, neochotna vydati o troníček víc. Stála na svém s odvahou mužatek a vedla zapletené spory s knížetem, jehož ryby a rybníky zvelebila manželova péče. Využila svého vlivu na Samotářce a vždy se jí podařilo v období nouze získati chléb.

Léta však rychle plynou. Nastal mír a časy, které přichází vají po válkách a nejsou lepší válek. Mladé dívky však počítají svůj věk od příhody k příhodě. Jejich duch se šíří znalostí lásky a vidí měsíc tehdy, když je nejužší, a tehdy, když je úplněk.

Den plyne po dni jako stádo přecházející po lávce. Jde o maličký úsek světa, o město z nejmenších, o těsné prostory vdovina bytu, o chudinky, jež spěchají čekajícíce. Vizte, jak jsou netrpělivé. Vizte, jak je prvá a nejstarší z nich šťastna! Seznámila se s Vratislavem Brehmem a zanedlouho slavili svatbu.

Bystřina času se však vrhá vpřed, vrubů na různých beránků přibývá, a než se nadějete, je druhá dcera nevěstou. Její muž je doktor veškerých práv a znalec peněžnictví. Slouží v ministerstvu obchodu a je mu třicet šest let. Má nepřekonatelnou zálibu v knihách. Žel, nedostalo se mu schopnosti vydělati peníz, který by omluvil toto podivínství.

Po svatbě starších dcer nastaly paní Myslbekové časy podobné časům ze Samotářky. Jana vstoupila na universitu a zbyla se matematiky, jejíž stín sahal až na matčin stůl. Paní si oddychla zároveň se studentkou. Bylo ji opět viděti na procházce a v divadle. Zdálo se, že klečela po celou dobu, po níž se Janě špatně vedlo. Jala se procházeti městem, nahlížejíc do krejčovských skříní, a měla sto chutí koupit si klobouk, jaký v ten čas nosily paní blížící se padesátce. Vracela se k starým zálibám, jež byly kdysi sotva naznačeny a jichž se zřekla v prvním roce manželství.

Nebylo to příliš nesnadné, pravila, uvádějíc si na mysl tehdejší prostředky a současnou tíseň, nebylo to nesnadné zřící se těch věcí již tehdy, dnes však mi ani nevstoupí na mysl, abych vydala tolik peněz. Proč? Moje šaty jsou doposud krásné!

A tak přicházela do divadel ve svých starodávných šatech. Nakláněla se nad hlubinu hlediště a vzhlížela ke galeriím. Zdálo se jí, že genius mladého národa píše po zdech a že dostačí pronést jakési slovo ještě nedávno užívané a že můžete čísti přes jeho rameno. Již je odčiněno ono znepokojivé nedorozumění mezi starými a mladými. Již nám nebude nic překážeti ve štěstí, pravilo její okouzlení.

Tu vycházela pro blízkost pláče a měříc kratičkými kroky chodbu podél lóží myslila na Janu.

Proč je tak nepřístupná?

Proto, odpovídala sama sobě, že s ní špatně mluvívám, protože jsem jí nikdy nedala najevo nic než zlost.

Ach, květena pouští je omamná! Květena pouští a vzlykající básně starých paní mají kořenou vůni.

Paní Myslbeková mluvila s Janou jen zřídka, neboť nevěděla, jaká má volit slova. Styděla se užívati něžných výrazů a byla odměřená bažíc po důvěrnostech a sladkých vyznáních. Někdy připojovala posměšný přízvuk i k pozdravení a vzápětí ji mrzelo, že mluví jinak, než si přála. Jana neměla náklonnosti k podobným mravům a přece ani ona se z nich nemohla vymaniti.

Paní Myslbeková si vzpomínala na dlouhé zámlky při hovorech. Často se jí zdálo, že v nich slyší dětské žvatlání a nápěv zamilovanosti. Žel, to vše již bylo dávno minulé, ale ona navyklost srdce, která bez přestání opakuje jméno ztraceného syna, ona navyklost měla nešťastnici k tomu, aby poslouchala. A tak se obracela k tichu, jako vy se obracíte k místu, kde viselo zrcadlo, jež kdysi znenadání spadlo se skoby a roztříštilo se. Stěna je však prázdná! Místo na stěně, místo u stolu!

Ach, všechno se ztrácí za civící tváří ticha, jehož úsměv obnažuje černavé pahýly zubů.

Pondělí o deváté hodině ranní chtěl Brehm odjet za milenci do Budína. Nebylo nesnadno dopídit se, kam Barány zamířil. Úředník, který vpisoval povolení do jeho cestovního pasu, velmi dobře se pamatoval na návštěvníka mluvícího bezvadnou maďarštinou. Barány se před ním netajil cílem své cesty a nepředstíral, že cestuje sám.

Brehm vyslechl zprávu a rychle se vrátil domů. Pospíchal, ale přece přišel pozdě. Za okamžik, když se byl vzdálil, došel Janin telegram.

Oznamovala, že bydlí trvale v Budíně.

Nic víc. Nic než pozdravení paní Myslbekové a přátelům.

Zbývaly asi dvě hodiny do odjezdu vlaku. Brehm se nechtěl vměšovati do věcí lásky, zdálo se mu to dotěrné, ale nemohl odepřít plačícím sestrám zbytečnou službičku. A cesta a cizí město lákalo tohoto dobrodruha. Řekl si, že konec konců bude milencům méně na překážku než Dora nebo paní Myslbeková, a s radostí si nasadil čapku.

Dříve než se nadál, měl schystána zavazadla. Paní se s ním rozloučily na nástupišti, a když se vlak hnul a když osaměly, ve chvíli, kdy se naplnil záměr oživující je po dvě hodiny, cítily živě, že ruka, kterou vznesly, nedosáhne ke koruně stromu.

Jablko zatím zráló.

Brehm rozmlouvá s Janou

„Jano, má drahá přítelkyně,“ řekl Brehm usedaje v oné světnici hotelu Europa, kde nebylo lůžek, „Jano, nezazlívejte mi, že jsem přišel a nezván. Posílají mě vaše sestry a velmi si přejí, abyste se vrátila. Musím opakovati, co mi uložily. Vraťte se zpátky!“ Myšlenka, že se Jana stydí za svůj útěk, přiváděla Brehma z míry. Byl by ji rád ujistil odpuštěním, a nemaje odvahy říci své mínění, byl stísněn.

Jana opírala čelo o okenní rám vyhlížejíc na náměstí téměř pusté. Vítr bral chodcům klobouky a zlehka řinčel tabulemi. Bylo jí úzko, ale závoj vzrušení a tíha pýchy způsobovaly, že téměř neviděla a že zůstala tiše stát.

„Nečekala jsem vás, ani svých sester,“ pravila po chvíli mlčení. „Již se skončily časy, kdy jste mi mohli rozkazovati. Neříkám, že jsem se včera provdala, neboť vy a všichni moji příbuzní dbáte na pořádek, nicméně mám již manžela!

Na místě těch, kteří mě trápili, na místě těch, které jsem milovala, na místě rádců, jichž pokynů dbáme, na místě pána, který rozkazuje, na místě starých přátel mám manžela, nebo lépe milence! Nevrátím se o své vůli a chci věřit, že mě k tomu nedonutíte.“

„Ach,“ odpověděl Brehm, „proč mluvíte tak příkře? Jsme všichni vzdáleni toho, abychom vám vnucovali svou vůli. Vaše matka a vaše sestry neřekly ani slovíčko ve zlém úmyslu, litují však, že jste jim zamlčeli své rozhodnutí. Proč Barány nepřišel, jako bývá zvykem choditi k milenčině matce?“

„Nic o tom nevím,“ pravila opět Jana a potom obrátivši se dodala s rostoucím hněvem. „Jsme příliš vážní, abychom obnovovali zastaralé zvyky!“

Tu otevřela dveře volajíc Barány. Vešel s úsměvem.

Ach, jaká neshoda mezi činy milenců! Prvý z nich se směje a druhý rozpoutává všechny síly lásky, aby se vrhly jako větrové na oblak. Vyzdobuje se pýchou, jež v sobě tají hoře, dává v

plen nádheru svého dětství za rouge! Pokryla by se barvami nevěstek, jen aby mohla setrvat v té lásce.

Barány záhy ukončil rozmluvu o srdceryvných věcech řka, že není nikdo křížován.

„Shoduji se s vámi,“ řekl, když usedli vedouce si po přátelsku. Jana odešla do druhé světnice a neodvážila se naslouchat. Strašila se, neboť milence často rozlučuje i slovo cizího člověka. Zdálo se jí, že vidí kmitati se jiskřičku zkázy. Snad uhadovala z takové dálky věci příští, avšak to, o čem mluvil Brehm s Baránym, bylo málem veselé.

„Chcete, abychom se vrátili,“ řekl Barány vdechuje kouř. „Trváte na tom? Což bychom nezvětšili rozpaky a neotevřeli bychom huby všem pomluvačům? Jaký nesmysl! To, čeho jsme se odvážili, může býti omluveno jedině trváním, a vy zkracujete tuto lhůtu, kterou nám zamilovanost dosud nevyměřila?“

„Není to tak pošetilé,“ odpověděl Brehm, „neboť vaše odvaha není nenapravitelná. Vraťte se beze strachu. Slýchával jsem o podobných věcech, nikdo je nepovažoval leč za příhodu krátkého trvání.“ Zatím co odříkávali tato zpola žertovná mínění, klečela Jana před zásuvkou skříně, usilovně pořádajíc Barányovy věci. Nezardívala se, ale kdyby byla slyšela, co se mluví, zajisté by jí byla vstoupila hanba na čelo.

Po chvíli se Janě zdálo, že se rozmluva stává příliš hlučnou, udeřila víkem krabice a nasadivši si klobouk, zabušila na dveře vyzývajíc Brehma i milence, aby šli povečeřet.

„Mám hlad,“ dodala s přízvukem odpovědi, které se kdysi hrnuly na paní Myslbekovou. „Mám hlad, mám hlad!“

Barány byl vesel a Brehm si navlékal rukavice s tváří, jež nejevila ani pohnutí, ani stopu urážky, ani vlnku údivu. Nepodobalo se, že tito dva mužové spolu rozmlouvají příliš vzrušeně, a Jana je změřila pohledem, jenž doléhal s výšky. Naslouchala chřestění klíče a v její mysli se počínala váhavá podezření. Viděla, jak se Barány usmívá. Dotkl se lokte svého soudruha, a zatím co sestupovali po schodišti, vypravoval mu jakousi příhodu.

Brehm neměl dosud čas, aby se poohlédl po Budíně, a požádal dvojici, aby jeli oklikou k hostinci, v němž si uvykli večereti.

Jana seděla schoulena v koutku vozu. Barány jí stiskl ruku, ale neopětovala tem stisk váhající s odpovědmi i se znameními souhlasu. Zdála se pramaličká mezi oběma chlapy, již dosahovali hlavou až ke střeše vozu a již stěží vtěsnali svá kolena pod příkrývku. Vedli si sebevědomě a ozařovalo je nepřičetné štěstí hlupáků, jimž bylo mnohé upřeno a jimž se dostává úspěchu za úspěchem.

Té chvíle Jana po prvé pocítila závrať a vzdálené tušení trýzně, kterou způsobuje láska.

Uzavřela jste navždy smlouvu! Jen jedenkrát jste slibovala manželu a to vaše slovo dosud zní. Nepomine a bude platit, kdybyste žila sto let. Již nikdy víc se nevymaníte z jeho područí. Bude vám vládnout! Povedete řeči stále stejné a jednou za denního času či noci, kdy vás obejde marnost, která je císařovnou světa, zavzlykáte opakující slovo láska. Budete křičet! křikem, neboť věci nesmrtelné a věci bez konce umírají v strašné agónii.

Běda, básníci, jejichž lampou je smilstvo, se rozutekli. Krásná Hašteřilka je mrtva a štír vylézá z její očnice.

Vůz ujížděl velmi rychle. V oknech se sněžily tváře paní a zákmitý světél přecházely po Brehmově rameni. Konečně usedli na svém místě a číšník, domnívaje se, že nastávají staré časy Budína, sestavil k sobě dva stolky.

Pod okny vznikl jakýsi hluk, který se zvolna rozváděl v souzvuk hlasů, a na Dunaji přejížděl parník vykrūžuje skvoucí dráhu. Na temných vlnách se otřásala světla a hlas hudebních nástrojů se chvěl štěstím.

Jana zvedla tvář a bylo viděti, že se opět usmívá.

Za tohoto večera uzavřeli oba mužové přátelství. Ani Barány ani Brehm se nerozpakovali tlachati a oba říkali věci již stokrát řečené. Jana poslouchala jen na půl ucha.

„Zdejší mravy?“ děl Barány, „raději je nepřirovnávejte k oněm, jež jsem měl příležitost u vás poznat. Chci se vsadit, že návštěvník, na nějž se namátkou dívám, je baron, ale i kdyby nebyl, jeho způsoby jsou baronské.“

„Baronství,“ děl Brehm, „nikoho neodlišuje. Mravy! mravy!“ pokračoval, nacházeje zálibu v podobných hovorech. „Vidím, jak se rychle změnilo. Ruská knížata si osvojují způsoby písařů a obědvají ve veřejných jídelnách. Nesmysl, pane, každému z nich se zdálo, že by nezasedl ke stolu, kde jídá řidič pouliční dráhy. Nuže, neviděl jste je hltati uzenky na prahu všelijakých hospod?“

Brehm, jehož rodina kdysi bohatla na pohromách národů, byl bez předsudků, pokud jde o původ a o řeč. Zdálo se mu bláhové zamítati chlapíky, kteří se s chtivostí derou za ziskem, jen proto, že si překotně neosvojují jemnost, která jim bude přidána, až zvítězí.

„Jejich dcery již odpovídají dosti dobře,“ děl ukončuje svou poznámku.

Brehm pil víno a usmíval se, zatím co Barányova tvář se stávala vážnější a vážnější. Byl v nevýhodě za tohoto sporu a Jana poslouchala opět pozorně, aby se mohla vmísiti do rozmluvy. Cítila proti Brehmovi hněv a jeho vítězný klid a bohatství, které se skvělo nepřítomností všech šperků a všech okázalostí, jí bylo z duše protivné.

„Ach,“ pravila, „děsím se jen lidí bez ducha, břídilů a hňupů, kteří si osobují právo souditi. Ti hlupáci věří, že ušlechtilost nikdy nenabude převahy nad jejich zlatém.“

„Jdetež, Jano,“ odpověděl Brehm vztahuje k ní ruku přes stůl, „jste nespravedlivá.“

Schylovalo se již k půlnoci a místa u blízkých stolků se vyprazdňovala. Číšník věčně připravený dolíti sklenici poodstoupil a hudba se stávala nehlučnou. Jana se obrátila znovu k řece, z níž vycházela noc. Přála si neslyšeti a býti sama. Každá podrobnost ztraceného dne se k ní vracela v pozvolné paměti a všechno snění ustupovalo soustředění lásky. Její krev se zvedla vlnami, jež přivodívají bezvědomí. Potřebovala Barányovy pomoci, aby ji oblekl do kabátku (jenž byl příliš lehký v jeho ruce) a odvedl domů.

Záclona v ložnici milenců zůstala nespuštěna a noc se čeřila v okně.

Druhý den ráno, zatím co Jana ještě spala, sešli se oba mužové u snídaně.

„Spěchejme,“ pravil Brehm, „je věru na čase, abych odjel. Co míníte? Jaké máte plány?“

„Žádné,“ odpověděl Barány, „zařídím se však podle vaší rady. Myslím, že již netrváte na tom, abychom odjeli zároveň s vámi.“

„Nuže,“ děl opět Brehm, „zůstanete v Budíně, ale sud'ťte jakkoliv, je nutno, abyste dokončil studia či nastoupil úřad. Domnívám se, že dlouho nevystačíte s tím, co právě máte.“

„Dříve než jsme odjeli z Prahy, psal jsem otci a prosil jsem ho, aby mi nebránil, kdybych se rozhodl jinak, než on a já jsme měli kdysi v plánu. Žádal jsem také o peníze a sdělil jsem mu jméno hotelu, kde budu bydlet.“

„To jest,“ odpověděl Brehm, „nezamlčel jste mu nic než jméno milenčino. Věru, byl by zcela bez zkušeností, kdyby si ostatní již nedomyslíl.“

Praviv to, rozhlédl se Brehm, jak to činí obchodníci s koňmi, a vsunuv váhavě ruku do kapsy, vytáhl svitek bankovek.

„Nebylo by spravedливо,“ děl, „abyste odmítl tento Janin příspěvek na společnou domácnost. Necht' se váš otec rozhodne po své vůli, přijměte peníze. Jsou zárukou, že se vám nepříhoda nic nepříjemnějšího než právě mítí milenku, která sama platí svá vydání.“

Dotek peněz obrátil Brehma na staré cesty. Nepředstíral již rozpaky a byl hotov svéstí zápas pro peníze, které vnucoval Barányovi ovšem vzkypěla žluč. Uhadoval, že Jana není o nic méně hrdá než on, a byl si jist, že vrhne tyto bankovky spíše do ohně, než by je přijala.

Stáli proti sobě jeden pobouřený a oddechující, druhý netrpělivý. Barány otáčel ručičkami hodinek, které se třpytily na jeho zápěstí, a na čele mu nabíhaly zlověstné žíly.

„Znám lépe milenku než vy sestru své ženy,“ pravil, „jsem zavázán plnit její vůli a činit to, co ona by činila. Podržte si peníze a obraťte je na věci přiměřenější své velikomyslnosti. Chtěl bych jí položití meze.“

Brehm se hotovil odpovědět, když vešla Jana. Jediným pohledem poznala, že se přihodila věc příliš vážná, aby se mohla vyptávat, oč jde. Stála po boku svého milence, dříve než otevřel ústa.

„Jano,“ děl Brehm, „vaše matka se obává, že nemáte dost peněz na cestování. Poslala vám tedy jakousi částku. Přijmete ji? Váháte?“

Jana chvíli neodpovídala a Barány měl strach, jak se zachová.

Janině krvi nekypí pohrdání a v kolébce Myslbekových nepřebývala pýcha.

Jana doposud mlčí a Barány již otvírá ústa, aby promluvil za ni, neboť, žel, jejich objetí nezůstavila otisků na duších. Neztotožňují se, není mezi nimi jednoty citu ani věrného hněvu. Avšak než se ozval, než řekl slovíčko, vpadla Jana s odpovědí.

„Moje matka,“ pravila, „je šetrná a dobře počítá a dobře ví, jaký peníz by dostačil, abych se vrátila. To, co mi nabízíte, je příliš mnoho. Snad mi přidáváte ze svého, ale nechťsi, nemyslím na návrat a nevezmu ani haléř.“

Tu přinesl číšník konvici s čajem, máslo a misku medu. Pánové neodpovídali, čekajíce, až se vzdálí, ale otálel prodlužuje své služby. Snad uhádl bystrozrakem starého sluhy, že Janu odvrátí a že jí nastává pláč. Obrátila se k němu a setkala se s pohledem naplněným nevyjadřitelnou účastí.

„Prosím o poshovění,“ děl jakoby mimochodem, „pán, s nímž máte schůzku, přijel dnes v noci.“

„Kdo přijel?“ otázal se Barány a v odpověď uslyšel své jméno.

„Tím lépe,“ řekl Brehm, „nemohu se vžít do úlohy, která mi byla přidělena. Váš otec, pane, mi bude sloužit za vzor.“

Vskutku, zatím co milenci mluvili s Brehmem, otec Tomášův, Štěpán, se chystal zaklepatí na jejich světnici. Táhlo k jedenácté, a starý pán byl hotov vykročit. Tu se otevřely dveře a Tomáš stál před svým otcem.

„To znamená, že se ti nevede právě nejlépe, neboť kdyby tomu bylo jinak, stěžít bys mě vyhledával. Uhádl jsem,“ pokračoval Štěpán Barány, „že jsi v Budíně s milenkou.“

Podobným ztřeštěnostem nebude nikdy konec,“ dodal bez hněvu a bez lítosti.

Zdalo se, že Štěpán stěžít zachovává klid. V jeho koutcích se skrýval úsměv. Byl velmi zvědav na Janu, ale nezeptal se na ni, jsa pamětliv, že je povinen těmto líbezným hříšníkům ukázatí přísnou tvář.

„Ach,“ řekl zdržuje syna ještě ve dveřích, „jsem jist, že jsi mi nepřivedl nějaké píske, které se narodilo pod hlávkou zelí, ale kdybych nemohl souhlasiti, dám ti znamení. Měj pozor, co učiním se svým doutníkem. Jestliže jej rozlomím v půli, nechci s věcí nic mít. Vyvlékni se potom, jak můžeš.“ Jana se poklonila starému Barányovi s obřadností Španělky, která pozbyla koruny. Její jméno a ruměnc připomínaly panenství tak blaženě ztracené. Oči v hlubokém stínu brv činily ji podobnou starodávným milenkám a samé lásce, která se nemůže vznéstí leč na troskách a zkáze toho, co bylo právě to tam.

Štěpán jí políbil ruku. Potom usedli k přesnídávkce a hovořili o správě statku a o věcech veřejných, jako by je byla nesvedla příčina zcela jiná a zvláštnější.

Číšník, jenž byl zřejmě spojenec milenců, přešel s usměvavou tváří a doutník Štěpánův dohořival.

„Nuže,“ pravil vstávaje znenadání od stolečku úmluvy, „zdá se, že je vaše volba pevná, a pokud je na mně, jsem rovněž rozhodnut. Uzavřete sňatek do měsíce.“

Potom odjel Štěpán s Brehmem, jímž byl velmi zaujat. Strávili den projíždějíce Budín křížem krážem.

Brehm se pozdržel kratičkou chvíli na telegrafním úřadě, aby oznámil Doře všechny noviny, které se zběhly. Vrátil se roztržit, jako by byl zaslechl hlas své ženy, která je nespokojena pro přílišnou snadnost jeho souhlasu. Zdálo se mu, že nedostál v slově, a tu uváděje si na mysl všechny své námitky a všechny činy, které směřovaly proti milencům, jal se mluvit o deseti tisících korunách, jež jim vysázal na stůl.

„Odmítli je!“ děl, očekávaje za svůj návrh bouři nevole, neboť se podobalo, že je Štěpán pyšný a že se dovede jak náleží rozhněvati.

Barány mu však odpověděl mírně: „Pah, co jste očekával jiného? Odjeli do Budína zajisté proto, že mám do tohoto města nejschůdnější cestu!

Vede si dobře ta maličká,“ dodal, vyslechnuv vše, co Jana řekla, „ale mně ještě nepřísluší, abych za ni mluvil. Snad jí bude přijatelnější otcovský podíl zvětšený o částku, kterou jste přinesl.“

Brehm pokrčil nad úvahou rameny.

Štěpán Barány s ním měl smluviti ještě mnoho jiných věcí, neboť Brehm byl v Budíně na místě nevěstiny matky, ale nikdo z obou mužů neměl dost chuti mluvit o věcech Myslbekovy rodiny. Štěpán si nechtěl stržiti výtku ziskuchtivosti (vskutku nespojoval se synovým sňatkem žádnou podobnou myšlenku) a Brehmovi nešlo z úst, že je Jana chudá. Ve chvílích, kdy se Štěpán odmlčel, aby poslouchal hudbu, nebo když se ponořil do četby jídelních lístků a našel jméno dunajské ryby, na něž pozapomínal, za těchto chvil snad probleskla v Brehmově mysli jakási výčitka, že si vede lehkomyšlně, ale mávl nad tím rukou.

Měl bych se spíše obviňovati, že jsem si osvojil vážnost, děl svým hlasům, neboť kdykoliv jsem si počínal jinak, než si počínám teď, vždy jsem předstíral ctnosti, jichž se mi nedostává.

Usmál se na Štěpána a jejich pohled se setkal.

Byl již opět pozdní večer a přicházející noc se ohlašovala vřavou nástrojů. Brehm souhlasil, aby otevřeli novou láhev. Číšníková tvář, zvečera nepohnutá, se teď trošičku pousmívá, řinčení skla je méně tiché, housle zní mocněji. Housle a hudba, o níž uherští šlechticové praví, že nabývá kolem půlnoci tak velikého rozpětí, až obsáhne jejich statky.

„Pane,“ děl naposled Brehm, v němž víno zčeřovalo starý záměr, „pane, jak budou živi ti dva? Do kterého dílu světa pošlete tyto milence? Nemyslím, že budou zastaveni v svých záměrech nějakým zvláštním štěstím. Jejich cesta vede do záhuby! Od času, kdy se Jana oddala své lásce tak vášnivě, není než hlupačka. Co ji čeká? Mezi jakými zdmi bude rozdrčena? Jaká zvířata táhnou vůz vašeho Tomáše? Kdo je to? V čem se vyzná? Jakému umění se vyučil?“

„Můj syn,“ odpověděl Štěpán, „je tím, čím se narodil, neboť nevěřím, že se školy doposud zabývají výchovou dětí. Pravíte, že by měl dokončit své vzdělání? Ach, škola! Škola, z níž vytloukli vše, co zdaleka připomíná věrnost a co není vzdáleno ušlechtilosti, z níž vysmejčili kříž a poslušnost a učení se, aby nic nepřekáželo poznávání! Škola, které nezbývá leč prst ohmatávající obrysy kočky domácí! Nespolehám se na ni. Můj syn je Barányem, neboť já a on nemáme jiné ctižádosti.

Jsem si jist, že ušlechtilost temeni v kolébce,“ doložil roznícen svým sebevědomím.

Brehm odpovídal, a zatím co mluvil, zrál v Štěpánovi plán a rozhodnutí o Janě.

„Můj syn a slečna Myslbeková,“ děl vposled s vážností sotva dotčenou vínem, „se nezdrží dlouho v Budíně. Snad za dva nebo za tři dny již odjedeme na Vydru. Svatební obřad bude vykonán z mého domu.“

Návrat

Brehmova rodina pocházela odkudsi z Němec nebo z Holandska. Byli to kupci, jež revoluce hnaly ze země do země. Kupovali obilí, když se urodilo, a prodávali je v období tísně, jež mnohdy následovalo jedno za druhým. Plenili pokladnice armád napoleonských, a když se změnily časy, činili se až do krve na bursách. Vratislav Brehm znal výhody klidu a vyčkávání, byl jist sám sebou a spojenectvím peněz. Neukvapoval se.

V onom roce, kdy vykonal cestu do Budína, byl stár právě třicet osm let. Tehdy již velmi dlouho řídil věci svého obchodu a rozhodoval o penězích. Mír přicházející po čtvrtém roce války ho zastihl na straně Dohody. Od druhé poloviny vojny se již netajil svým smýšlením a jeho jméno ve Vídni bylo vykřičeno. Strýc, který v rodině Brehmů měl největší váhu, onemocněl právě v období, když rakouská koruna klesala.

Této době uzavřely již státy těsně své hranice a styk s Londýnem a s prastrýci, kteří žili ve Francii, se stal nadmíru obtížným. Jakýsi Vratislavův příbuzný žil ve Vídeňském Novém Městě, ale jako se přihází v rodinách, nepodobal se tento Brehm ostatním. Stal se vášnivým vyznavačem Německa a všechno své počínání obracel k tomu, aby došlo vítězství. Byl to zuřivec. Vrhá se na válečné papíry, hotov ztratiti jakýkoliv peníz. Hotov ztratiti a přece důvěřivý, že mu konečné vítězství všechno vrátí.

Vratislav měl v ošklivosti podobnou vášnivost, vedl si prostě, a protože bylo přirozené a spravedlivé ztotožňovati se s věcmi svého národa, činil to. Velmi mnoho příhod z té doby svědčilo o jeho odvaze, ale Brehm je nevyjmenovával, spokojuje se s výtěžky peněžními. Vskutku, v té době se pětkrát znásobilo jeho jmění a desateronásob vzrostlo po převratě.

Sotva utuchla vojna, sotva bylo sjednáno příměří, jel Brehm za hranice. Sešel se s příbuznými, nakoupil zboží, maje v cizích zemích úvěr stejně veliký jako doma. Oba prastrýcové a polichocný ujec mu připili neskrblíce chválami. Londýnská společnost tajila údiv, že se tento mladistvý Čech podobá mladistvým Angličanům a že mluví obstojně francouzsky tak jako oni. Nicméně Brehmův bankovní rekord byl znamenitý a tak Anglie objevovala zemi na východ od dvanáctého poledníku východní délky. Viděla se zalíbením, že jsou její spojenci vesměs pleti bílé, že jedí s podivuhodnou nenuceností a že se nezardívají, když na ně jeho lordstvo promluví.

Dostí zhusta se stává, že přicházející skutečnosti jsou přetvořovány k obrazu, který byl předjat v zájmu dějinné pravdy. Brehm však neměl na mysli než mrav, k němuž jej kdysi zavázala mládost strávená na letenských hřištích, prvá přátelství a především mateřština, neboť do jinošských let nemluvil jiným jazykem.

Vraceje se z Budína do Čech, Brehm podřimoval. Krajina tak kouzelná, cestujeme-li koňmo či procházíme-li jí, nemá půvabu pro ty, kdo ji přehlížejí z okénka rychlovlaku. Soumraky, polední okouzlení a volnost doslova bouřlivá nezjevuje své krásy leč tomu, kdo nekvapí.

Brehm v polosnu a v polobdění vzpomínal na Budín. Byl spokojen. Sedmihradský hotel ho doposud vábil. Zdálo se mu, že zní hudba, viděl přítele (neboť uzavřel i se Štěpánem přátelství) nakláněti se k svému uchu. Vzpomínal si na Tomášovu veselost, jediné Jana se odmlčuje, je roztržitá a její horoucnost opakuje jediné jméno.

Vlak zmirňoval rychlost a stanul. Bylo k ránu a blížila se říšská hranice. Pootevřeným oknem vnikal mrazivý vzduch a závan zimy přiměl Brehma, aby povstal. Jeho vzpomínky přeskočily na Doru a na jednoho z úředníků, který měl za úkol podávat zprávy o trzích v Moravské Ostravě. Bděl zároveň nad jakousi hutnickou smlouvou. Před cestou do Budína dostal Brehm udavačský dopis, v němž jednatel ocelářské společnosti označil Brehmova oblíbence za hýřila, který utrácí daleko více, než dosahuje jeho mzda.

Odkud vzal tolik peněz? Brehm, který s lehkou myslí vydával víc za spropitné než chudý za oběd, byl nyní znepokojen pranepatrnými částkami, nikoliv protože jich litoval, ale pro jejich nesrozumitelnost. V rukách obchodního pořádku se peníze samy obnovují a nesejde příliš na tom, ztratí-li se zlaták. Za veselé noci se sypou z kapes boháčů snadninko dukáty. Věru, mohou dávat dary!

Dávat dary? Brehm a lidé příliš bohatí snad plýtvají penězi, ale majíce příliš mnoho nemohou skytnou ti nic ze svého. Necht' boháč dobyt, necht' drží, necht' sžírá široký kraj a okeán peněz, bylo mu upřeno darovat troníček! Nedá jej, neboť jeho zboží dorůstá a nikdy ho neubude!

Všechna Brehmova péče směřovala k obchodní kázni a mravu, o němž se říká, že je sloupem zisku. Byl přísným hejtmanem svých písařů a dvojí zasáhnutí se leskne v jeho příhodách se špatnými počtáři. – Ale nad podobným vladařením se vzmáhá ošklivost. I ti, kdo byli na kolenou, vstávají, a ruce na uších, utíkají odpírajíce slyšeti o jeho proslulosti.

Dora čekala na manžela již velmi netrpělivě. Objali se, a zatím co mu vyprávěla o svých starostech a o pošetilých příhodách z kuchyně, Brehm myslil na Janu. Nepodobala se ani trošičku své sestře.

„Zdržel jsi se příliš dlouho,“ řekla paní, „věru, bojím se, že nebylo vždy příjemné mluvit s těmi lidmi.“

„S Janou a Barányem?“ odpověděl. „Nalezl jsem je v dobré míře.“

Dora byla zpravena zároveň s paní Myslbekovou o zamýšleném sňatku. Jana poslala své matce dopis, který čtly obě sestry, a Brehm, jenž jednal v Budíně s takovou zdrženlivostí, po tři dny již zahrnoval svou ženu telegramy. Zbývalo tedy mluvit více o lásce milenců než o jejich záměrech.

„Myslím, že bys Janu nepoznala,“ děl Brehm usedaje na staré místo ve své světnici, „zkrásněla, ale je poněkud smutnější. Nicméně netruchlí, snad jí ani nepřišlo na mysl, že se dopustila chyby. Lituje jenom, že o tom matka smýšlí jinak.“

„Ach,“ odpověděla Dora, „pozdní lítost!“

Brehm vstal, předstíraje, že je nutno, aby se vrátil k své práci. „Štěpán Barány a Tomáš Barány jsou mužové jak náleží. Důvěřuji jim! Přeji manželům štěstí,“ pravil popuzeně, a když Dora neodpovídala, pokračoval. „Pokud pak jde o nezvyklý počátek, nezbyvá, než abyste se s ním smířily. Ti dva již nejsou ochotni prosit za odpuštění a nehodlají věc změnit. Láska toho selského syna nezná omluv.“ Večer opakoval Brehm paní Myslbkové a Alžbětě, co se přihodilo v Budíně a jak se sešel se Štěpánem Barányem. Spěchal, odpovídaje co nejstručněji. Nemohl zatajiti, že jej vyptávání unavilo, a nezdržel se poznámky, zlehčující hněv a přísnost sestřiček.

Paní Myslbková seděla zpříma, naslouchajíc pozorně všemu, co Brehm říkal. Ale neotázala se na nic a neodpovídala, když se jí někdo tázal. Zdálo se, že živel bolesti ji zbavil slov, stejně jako láska zbavuje řeči milence. Mlčela.

Brehm odešel stísněn. Dora přenášela od okna k oknu jakési kořenáče, nemohouc ani za hnutí mysli potlačit nutkání hospodyně, která by se nejraději rozběhla za housaty.

Konečně přerušila ticho Alžběta, řkouc, že její manžel byl v úřadě pověřen jakousi důležitou prací. Její nesličný hlas zněl stále vroucněji a vroucněji. Překypovala věrou, že tento nenadálý úspěch zasluhuje více pozornosti než nicotná zpronevěra Janina. Hrdost a úcta k manželu naplňovaly její hrud' tak, že se zdála důstojná. Její postava se vyvýšila. Cítila dotek štěstí, zatím co její matka se otrásala žalem málo srozumitelným. Prolité slzy a hoře, o němž se vypravovalo, že je Janinou zkázou, mělo ji k tomu, aby tím více myslela na manželův úřad. Děkovala z hloubi srdce, že jí, chudince, bylo dopřáno uniknouti z bludiště zármutku a že může mluvit s matkou, aniž by plakala.

Po chvíli přišel i Nedbal, ale Alžběta mu dala znamení. Pochopil, že je lépe se nevyptávat, a počal mluvit o vzdálených věcech. Nicméně hovor se vrátil k Janě. Paní Myslbeková vkládala všechen svůj život v toto jméno. Nemohla je již vysloviti a chřadla utajovanou láskou. Chtěla jí odpustiti. Každé pomyslení, každá hodina ji vrhla ke dveřím a zvala na cestu. Srdce ji táhlo za ztracenou dcerou!

Žel, nešťastnice byla pohřížena do malomoci, v níž tonula její městská čtvrť.

Okeán hlupáctví jí sahal až k vydechujícím ústům. Okeán, jehož každá kapka je nekonečná.

Uličky, kuchyně, místo, kde spolu úkradkem mluvívají písaři, zatím co přednosta podřimuje, kouty, kde se živoří a kde se hrbí hřbet, nároží popsaná hanopisy křičely na vdovu, aby svou dceru potrestala. Tyto hlasy vládly nad paní Myslbekovou. Kramáři, děvky, policie, zvěřinář, pasáci, prodavač biblí – všechno, co má hubu, všichni, kdo pykají za chvíličku štěstí, všichni, kdo nedojdou, stvůry, hrbatci, ti, jejichž duše má zoba a drápy, ti všichni si žádali, aby matka mluvila, s nezdárnou dcerou přísně.

Z jejich příkazu byla přísná. Pro ně Janu proklela.

Jízdní řád, jehož budínská stránka byla založena, zůstal na dně zásuvky. Paní se rozhodla. Vpeřila se v bolest. Vpeřila se v jedinou vášeň. Je povinna odváděti desátek z tohoto bohatství, neboť v městském okrsku nikdo tak usedavě neplakal.

Zatím mýjelo šest neděl a Jana s Tomášem připravovali svůj sňatek.

Svatba

Jaké krajiny stvořila láska! Lesknoucí se hory, les a háj! Les a háj, potoky plné vod, rybnaté řeky běžící k dolní zemi a opět stromoví a kvítí. V těch končinách povívá milost jako větříček a nikdo zde nevladaří leč dvojice, jež si klade ruce kolem pasu. Jsou šťastni.

Ten kousek světa byl odřat od ostatního. Nastotísíkrát ho bylo dobyto, byl popleněn a znovu vystavěn, neboť věci se opakují.

To ovšem není útěcha pro ty, kdo po prvé vyslovují svá jména. Ba, všichni milenci jsou hotovi ji odmítnouti, domnívajíce se, že sami vynalezli lásku. Či se nezrodila v ten okamžik, kdy na sebe pohlédli? Zdá se jim, že to, co neumírá a co se věčně obnovuje, vzniklo ve chvíli, kdy se jim zdálo vzhlednouti k sousedčině dceři. Pošetilci! Podobají se dětem, kterým nikdo nevyvrátí, že večernice, kterou spatřily vycházeti, je starší než soumrak.

Území lásky bylo dávno podmaněno a na všech jeho úbočích a v dolinách jsou otisky kopyt, zářezy kol a stopy pěšáků. Písemnictví staré i nové prošlo tou končinou a mnozí auktoři zde leželi polem, dobývajíce toho, čehož už bylo dávno dobyto. Vedli si po způsobu Londýňana, který se napil vína a šel objevit Temži. V těchto lovištích modrooké lásky už není zhola nic, co by stálo za vypravování, než veselí a radost, která milence provází.

Jaké štěstí, že Jana a Tomáš Barány šli vstříc své svatbě a slavnostem, které hrozily propuknouti již zítra, beze strachu. Neměli pochybnosti, že se budou smát na účet svatebčanů právě tak dobře jako svatebčané na účet ženicha.

Nevěsta neměla ani chvíličky pokdy. Zdálo se jí, že je na Vydře od nepaměti. Hned se smlouvala s babami o starých zvycích, jako jest „černění talíře“, hotova obnoviti vše, co vyvolává křik, hned dorážela na služky, nutíc je, aby přinesly o pět příborů víc, než bylo pozváno hostí. Vzpomínala si na vše, co dávno vyšlo z obyčeje, a přidržela se pošetilých věcí. Tomáš byl šťasten a všechno mu bylo vhod.

„Miláčku,“ děl líbaje ji na krátké vlásky, „nikdy bych neřekl, že se tak pokřesťanšíš a že se přikloníš k martinskému způsobu radosti.“

„Ach tak!“ odpověděla Jana smějíc se. „To jsi se zmýlil! Sháním hrnce a nádoby, ale nikoliv proto, abych je naplnila vínem, chraň bůh!“

Zatím co se mladí lidé líbali, byla na dvoře shánka, jíž není pamětníka. Holky se oháněly u drůbežárny nožem a málem půl dvora bylo zkropeno krví. Vedly si jako čertice. Okrajek sukně pěkně za pasem a nahé lokty (navzdory tomu, že mráz pořádně štípal do kůže), daly se do kapounů a řezaly jim hlavy, jako by byly stvořeny pro tuto řezničinu. Toť se ví, že se podobná věc neobejde bez výskání, a tak je bylo slyšet do kuchyně stejně jako do stájí.

Na ten hlas se chasníci ohlíželi po dveřích a přestali na chvíli čistiti koně. Smáli se, dva nebo tři si klekli na bednu s ovsem a vyklonivše se z okénka křičeli: Maryčiko, ten kohoutek tě bude ještě zítra trápit, to je on, co tak zpíval!

Ale chudinka kapoun dodělával mezi koleny děvčete a nic nevyjadřovalo jeho hrůzu leč zmítání nohy, na niž za kuřecích časů připevnili měděný kroužek.

Po kapounech došlo na kuřata a po kuřatech na holuby, ale dříve byl poražen vepř, zaříznut skopec a tele a všechna zvířata, jež čekají na svůj konec pobíhající po dvoře, a ta, která jsou zabijena uprostřed péče a laskání hospodářova. Poslední padl býček, jemuž se dostalo mistrné rány. Byl to již slušný chlapík a přiučoval se lepším věcem, než je hostina, v kterou bude obrácen. Je ho škoda, ale buď jak buď, v okolí Svatého Martina se žádá, aby se u svatebního stolu snědlo sousto býčí pečeně. Vem kde vem, není ani pomyslení, že by se věc obešla bez tohoto jídla.

Pokud běží o kuchařky, ohrnovaly nos na drůbež jako na zvěřinu. Nebyla jim vhod ani hovězina ani teletina. Na Vydře měli pořádnou kuchyni s dubovým stolem. Byl široký, pevný a ze dřeva tak tvrdého, že když služky krájely nudle, ztupily za dvakrát nůž. Ale vše jim bylo málo! Ještě se tísnily! Jedna před druhou něco povídá, ta se žene s peroutkou, jiná zvedá hrnec a opět jiná stlouká smetanu a prstem stírá krupičky másla. Toť se ví, že si navzájem překážejí až běda. Věru, to je jejich živel! Oheň, hojnost paliva a omastku, až stříká po žhavé plotně! To se jim líbí, zůstanou pěkně v čmoudu a ještě jim to vykouzlí úsměv.

Ovšem, všechny báby, které se nahnou k ohni, nejsou ještě kuchařky. Snad některá příliš lehkomyšlně soudí, že tomu tak je, ale Krotička jí ukáže, zač je loket! Zatím stojí u špalku a

tluče do řízku, nepřenechávajíc ani tuto ubohou práci nezkušeným. Buch! Bác! Bum! Vede si horlivě a zavírá oči, neboť zpod palice to stříká na všechny strany.

V statkářském domě se ještě smečilo, ale protože má vše svůj konec, přichází nádherný teriér, aby zavedl starý pořádek. Dotkne se ubrusu a cloumá pokrývkou (již Markyta, ta dobrá duše, stáhla s klavíru v naději, že padne každému spíše do oka, bude-li přehozena přes křeslo nevěstino). Všude to voní omastkem a lidé jsou pravděpodobně zaměstnání přípravováním večeře pro štěňata. Nuže, osladme si to zatrachtilé čekání! Ale sotvaže klapne ušlechtilý pes hubou, již se ozve smečka všelijakých blecháčů, jimž za mlada bylo dáno něžné jméno, a od těch dob již nic. Přiběhli dva a tropí neplechu. – Teď se ozvaly kroky. Teriér naslouchá, máje jedno ucho vztyčeno. Přišel hospodář, a jako jindy bývá, je opět překvapen. Na oko se durdí vida v salonku tu spoušť a tleská do dlaní řka: „Na mou čest, ten pes je lepší než pár koní!“ Potom vezme bičík a vypráská chasu na dvůr.

Asi o druhé hodině, to jest o řádnou chvíli později, než bylo na vyderském statku pravidlo, zasedl otec se synem a s dvěma příbuznými Janinými za stůl. Kdo ví, kde byl v ten čas dámám konec! Ukrajovali si z mis, jimž doposud cosi chybělo, a pili víno. Štěpán Barány seděl v čele stolu. Za jeho křeslem stála hůl ohořelá a pomazaná na konci hlinou. Na honech se mu zhusta přiházelo, že jedl cikánskou pečení někde v lesích a že rozhrabával uhlíky pod otáčejícím se rožněm. Byl stížen dnou a tak trošičku napadal na levou nohu. Avšak pravý důvod, pro nějž neodkládal svou hůlku příliš daleko, byl vojenský mrav a vojenské způsoby. Možná, že by byl Štěpán Barány dal svůj statek za válečné tažení a za útok, při němž, jak se říká, jde do tuhého. Nic aspoň nenasvědčovalo tomu, že by byl bázlivec, který je na straně vojska, protože je mocné a protože pomáhá statkářům držeti to, čeho se jim dostalo výsadou.

Bylo mu šedesát let, ženil se pozdě a záhy ovdověl. „O mé svatbě,“ děl starý pán vzpomínaje si na minulé časy, „se střílelo o sto šest. Tehdy nebylo tak zle o kousek olova ani o špetku prachu. Za mé mladosti ženské nosily ručnice obratněji než vaši kapitáni.“

„Tudy na to,“ děl Tomáš, „chceš si pochválit své amazonky! Však my víme, jak to bylo!“

„Vy toho víte!“ řekl opět Štěpán a spustil o jiném.

Služka, která nosila na stůl, pramálo dbala o dnešek a ani ji nenapadlo, aby dolévala sklenice z poloviny vyprázdněné. Bylo jí lhostejno vše, co se stane až do té chvíle, kdy bude nevěsta oblečena a kdy zazní kostelní zvon. Myslila na to ze všech sil.

Včera navečer přijel z Martina kadeřník, který si pískává při své práci. Chlapík se ubytoval u klíčnice a započal své dílo ustříhnuv Markytiny copy.

Pane bože! Markyta byla stará panna, a když uslyšela cvakot nůžek, měla pláč na krajíčku. Po ní došlo na všechny ostatní a chudáčkové holky šly pod hřeben a nůžky kadeřníkovy jak ovce pod nůž.

Jací to bývali ulízánkové, ale dnes ráno, když vstaly z postelí, byly rozježené a kadeřavé jako lítě. Namnoze jim to přišlo hanba a tak, aby se neřeklo, že jsou fifleny, uvázala si každá šátek. Chodily jako řeholnice, oči sklopeny, loket přitažen: nu, praví svatouškové.

Štěpán si všiml, že se s nimi něco děje, a protože mu nebylo dopřáno mlčeti o tom, co si myslí, spustil hned, aby se přiznaly.

„Dejte šátek dolů! Šátek s hlavy, povídám!“

Ale kdežpak, vzaly nohy na ramena a už jsou někde v kuchyni.

Brehm a Hugo Nedbal byli jako u vyjevení, slyšíce podobné řeči. Nemohli si to srovnat v hlavě, neboť u nás na západě je pravidlo vynucovati si vážnost vážností a poslušnost nudou. Naši pánové opakují musíš! a opět nesmíš! Ale jejich služby na ně dělají zpovzdálecí dlouhý nos. Dokud bude na světě neblahý stav sloužících zachován, kéž by se děvčata a mladší mužové častěji sešli s pány Štěpánova druhu než s osvícenými zaměstnavateli, kteří říkají pane a slečno a svlékli by z vás kůži. Necht' se s nimi sejdou zvláště hezké holky a mládenci ještě svěží. Necht' se takovým dostane dvojnásob a závažnějšího štěstí!

Brehmovi bylo nejdivnější, že se kdejaká stará baba a kdejaká podruhyně tváří, jako by se zítra sama vdávala. Zdálo se mu, že čvachtají ve vyzouvajících se dřevácích, opakující v souzvuk se svým krokem: My máme zítra svatbu.

Kolem desáté, ve chvíli, kdy i hosté jsou zůstaveni sami sobě, chtěl si Brehm napsati dopis a hledal Štěpánovu kancelář. Prošel rozlehlým přízemím, usuzuje, že ta místnost bude u vchodu ze dvora, a otevřel prvé dveře. Panečku, seděly tam švadleny! Vztyčily se nad závějí šatů s výčítkou a podobny sudičkám, jež přistihl jednatel pojišťovny, dříve než mohly spíchnouti pořádnější sudbu. Tak tak že vyvázl bez ostrého slova. Odtud se měl již na pozoru a jeho sebevědomí ubylo. Nicméně líbilo se mu to. Na rozdíl od Nedbala, v jehož myslí se střídala tíseň s přeceňováním, byl kupec v dobré míře. Potrpěl si na jídlo a pití, uzavíral snadno přátelství, dovedl složití kozla ranou na komoru. – Ty věci mají značnou cenu v končinách, kde se nepřihlíží k tomu, jak rozkošně máte upjatou rukavičku. Brehm byl veliký a tlustý, mluvil hlasitě a chechtal se, co hrdlo ráčí. Stahoval ubrus, řinčely před ním skleničky, lámal parátka, bylo mu jedno, po kolikáté si přitahuje mísu, pil, omáčka mu kapala se sběračky. Byl to krátce příbuzný, jaké lze ještě pozvat. V čeledníku i v kuchyni se o něm povídalo, že ujde. Zato ten druhý! To vznešené vyžlátko, ta pobloudilá tvář, ta tvář, která patří na hlavu herečky nebo toho, jenž vábí ptáčky na lep! Copak bychom mu měli dát, aby se rozveselil?

Doktor Nedbal hleděl do talíře a myslil si, že by mu bylo stokrát líp, kdyby byl doma u svých knih. Krásný, nekrásný! Člověk si svou podobu nevybírání na výročních trzích. A že užívá laku na nehty? To je toho!

Nevěstina matka neměla v obecné shánce valného podílu. Jak se říká, chodila jako tělo bez duše. Její nejmilejší dcera se vdává za muže, který ji odvedl dříve, než to bylo dovoleno. Nebude nikdy souhlasiti! Paní Myslbekové je úzko u srdce. Zdá se jí, že oba Barányové jsou divocí a holkářští. Měla útrpnost se svou péčí a veliké slzy jí úkradkem padaly do kapesníčku starého třicet let. Opovrhovala lidmi, kteří jí ukradli dceru, ale současně je chtěla usadit, aby do smrti ani nepípli, pokud jde o bezúhonnost a společenskou výši rodiny. Opakovala si příliš dlouho, že její dcera utekla s ničemou, a nikdo jí to již nevyvrátí a nikdo nenapraví. Má rukávy až do polou dlaně a sukne ke kotníkům, zmrazí vás svou přísností a číhá na slovíčko a číhá na urážku. Je vztahovačná. Tu řekne poznámku tak štiplavou, že by vás rozhněvala, a tu se opět zajíká přívalem zadržované lásky.

Jana dobře poznala, co ji trápí, a rozběhne se k ní.

„Aspoň kdyby ses vdávala z domu! Aspoň kdyby byla svatba u nás!“

Jana ji líbá, žel, paní se nerozveselí, všechno je jí protivné, všechno ji pálí, i Janino štěstí i shon.

Ach, svatební shon! Z komína stoupá kouř a koláče se dopékají. Největší silák ze statku nese na zádech čtvrt' vepře, nejmenší husopaska tluče cukr, zahaleč, jemuž se říká Svatoušek, vynesl popel a teď se zubí a bubnuje na truhlík, Markyta křičí, že nikdo nenasypal slepicím, a jak to řekne, již se sletuje hejno vrabečků a hejno holubů. Není to krásné? Jak se může paní Myslbeková neusmívat?

Je skvoucí den! Kouř stoupá vzhůru a neuchyluje se.

O šesté hodině je na venkově čas večere. Tehdy se toho mnoho nesnědlo, ale leckterý pomocníček a leckterý přebirač hrozinek ulehl s plným bříškem. Psi nechtěli z bud a slepice již od časného soumraku hřadovaly po větvích ořechů. A přece byl mráz!

Štěpán Barány miloval hosty v domě a velmi rád jim strojil večere. Byl tedy o svatbě ve svém živlu. Sezval kdekoho, bratrance a strýčky, příbuzné a nepříbuzné, velitele pluku, z něhož si tropil šprýmy, protože se dobře nedrží v sedle, myslivce, ba jakéhosi politika, jenž mu byl solí v očích. (Chlapík si vysloužil po dvacátém roce v okolí Martina statek, který sousedil s Vydrou.)

Všichni ti lidé byli snad chvíli na vahách, mají-li přijmouti pozvání, ale Štěpán je nutil, řka jednomu každému z nich, že jeho místo je po boku nevěstině. Dali si tedy říci a tak hned zrána se počaly sjížděti vozíky, s nimiž se za starých časů jezdilo na služby boží, a střelecké kočárky, které stávaly častěji před krčmou než před kostelními vrátky. Tu přijel hrčák se svítilnami ještě od léta plnými jepic, tu archa z josefínských časů, kterou sklání tlustý hospodář na svou stranu, tu bryčka s vojáky a vozíček s tetičkou, která je jenom kost a kůže. Bůhví odkud se vzala!

Štěpán Barány je vítal stoje před podjezdem. Rozpínal jim kožichy na prsou a pomáhal paním, aby dosáhly špičkou střevice na stupátko, jež vždy jako s uděláním bývá o něco málo vlevo nebo vpravo.

Je obtížno podati výčet všech hostí. Oni sami, jejich spřežení či motorové vozy, ba každá věc, jež se k nim odnáší, je taková, že se tím víc líbí, čím podrobněji se probírá, ale bylo jich příliš mnoho! Vcházeli každou chvíli podupávající a na dlaždicích zvolna roztával sněh. Nanesli ho, až pánbůh brání.

Bylo třeba vystěhovati Štěpánovu pisárnu a tam, kde od věků stávala registratura, vpraviti trámek plný věšáků. Markyta snesla ještě zrcadlo.

„Jak jsme na ně mohli zapomenout!“ řekl Tomáš.

„To nevím, to věru nevím,“ odpověděla Markyta, ale sotvaže ti, kdo stáli blízko, poodstoupili, požádala méně shovívavě ženicha, aby si hleděl svého a aspoň nepřekážel. Mluvila ovšem nadarmo. Tomáš vymetl všechny kouty. Tu se vítal s dámami, jejichž jméno znal snad jedině Štěpán, tu sháněl misky na popel a hned zase tiskl ruce novým příchozím, div jim nevytryskly slzy.

Schodiště se černalo kabáty, jimž čas vdechl nestálý půvab. Bylo viděti záda šedesátníků napínati švy starodávných kabátů a límce zařezávající se do zášíjků gardy, která obsazovala Bosnu a Hercegovinu. Některým jedlíkům bylo již mdlo z průtahů a mávali rukavičkami řkouce: „To bych rád věděl, mají studený buffet nebo budou podávat čaj?“

Paní Myslbeková nevyšla ze salonu. Stála blízko u dveří naznačujíc, že je na Vydře jen jednou nohou. Nebyla by se za nic posadila na židli. Říkala zdvořilé věci, ale uštěpačně.— Dora a Alžběta poslouchaly vše, co vyšlo z jejich úst, a přidávaly něhy slovíčkům, jež zněla zdrženlivěji, než bývá lidem vhod. Dávaly pozor na matčina ústa. Tato péče a stísněnost, která se jich zmocnila, je odlišovala od ostatních, neboť Barányové a mnozí z jejich hostí se drží mravu, jenž nemá nedostatek veselosti, v které je ztajena добрota i vznešenost. Říkají to, co mají na jazyku.

Nikdo urozený si zajisté neláme hlavu a nestará se o to, co je zakázáno a co nikoliv. Je jist, že se hodí všechno, co ho napadne, a naopak ví, že mu nevytane na mysli slovo ohavné nebo sprosté. Ti, kdo pijí víno, nedrží svůj jazyk na uzdě, ale dvojnásob se přičinili, aby se jejich mrav obrousil a řeč vycválala tak dobře, že dcerušky již netrnou, když táta otevře zobák, třeba by pil druhou láhev. O tuto prostotu, o tuto srdečnost a družný mrav jsou Slováci lepší.

Proto našli zalíbení v Janě. Její hlásek je příjemný, směje se a vše, co dělá, je milé. Někdy ovšem mele páte přes deváté, někdy se tváří, že mluví slovensky, ale ani chyby tak strašně nikomu nevadí. Nanejvýš jí řekne nějaký pan učitel, aby si koupila mluvnici a prodala notu. Ovšem, nezůstala by mu dlužna odpověď.

Dnes, když jí bylo mlčeti až do složení slibu, byla o poznání zdrženlivější. Vězela v šatech, jež móda zkrátila, a protože to nebyly šaty bílé a protože jí byl odepřen závoj, nepřipomínala nevěstu. Mohla se vadit a jedla plnými ústy koláče. Babizny a všechny sličné sestřenice, které přišly zhlédnout její rozpaky (neboť se vědělo, že již po osm neděl spává s Tomášem), se kolem ní ani neomžily. Odstrašovala je, naháněla jim úzkost, neboť rušila starobylé soudy jsouc milenkou bez ruměnce, hříšnicí bez stínů viny, nevěstou bez závoje a nestoudnicí ven a ven bez poskvrny.

Zatím co ve všech lidech dobré vůle stoupal pocit štěstí (neboť bylo snadno tušiti v tomto únorovém slunci prudké útoky jara a výheň, za níž zrají hrozny, právě tak jako lze uhádnouti zvuk píšťal ve vrbínách, které se zelenají), zatím co si mluvili o pohodě a o krásných pracích, které se počínají, naléval Brehm víno do sklenic. Octl se rovnou nohou po boku žen a div že mu nepřepásaly bedra zástěrou. Jen tak tak že mu nepřehodili ubrousek přes rameno. Doktor Nedbal se sdílel o mínění s jakýmsi stařečkem. Brehm přelil jeho sklenici a tu se proslulý vědec naklonil k jeho uchu, aby mu řekl, že je nemehlo.

Mravy se horšily a věru bylo již čas mysliti na kostel a na kněze. Teď přicházela chvíle, kdy se navléká druhá rukavička a kdy za pěkné strkanice míříte se svou dámou na schody. Toť se ví, že se vždy najde osel, který se zřekne kožichu a ještě vás přemlouvá, abyste nevěřili, že zima a mráz přivodí nemoci. Usadíte ho a již jste po boku příbuzné, jež praví: Na mou čest bych vám nedovolila jít bez kabátu! Potom se jme sestupovati a je vždy o krok dál anebo o krok pozadu.

Konečně všichni nasedli do vozů a poslední koníček již vyjíždí ze vrat.

Nyní se dal do práce zvoník a rozkýval zvon, hrdinský zvon, zvon, který byl ulit z tureckého děla a má hlas jako houfnice. Houhouhou, hou, hou!

Ba věru, řičí jako čtyřspřeží a chechtá se z plna hrdla. A není sám, zároveň s ním zní hlásek školáčka. Zvoní zlehounka a cinká. La la la, la la.

Před kostelem stál zástup dvorských lidí, ale přišli tam diváci i z daleka. Nejvíce bylo děvčat, chtěly se podívat na onu městskou slečnu, jež se jim ani trošičku nepodobá a přece se jim líbí. Slyšely o ní mluvit šest neděl! Když nevěsta vystupovala z kočáru, prolomila jakási nezbednice řadu a kde kdo byl, vrhl se za ní. Tu zazněly varhany a hlasy zpěváků vzlétaly, mohutněji v zpívání, jemuž není rovna. Od oltáře se obrátil kněz, otevřel ústa a jal se modlit a opět zpíval přeje milencům z plného srdce štěstí.

A všichni, kdo byli tehdy na mši, odpovídali opět zpěvem a šťastným souhlasem. Kdyby byli nejzávistivější z osadníků strůjci osudu, dali by padati různě.

Jana a Tomáš seděli v lavici hodnostářů. Zdá se, že je mrazilo v zádech, neboť oba vzpřimovali co chvíli hřbet a kroutili se stříleji očima tam, odkud slyšeli nějaký šustot nebo zašeptání. Ta pozornost byla ovšem předstíraná, neboť se styděli či spíše báli dát najevo své okouzlení, jež jímá jako stín a jako mdloba. Chtěli se vytrhnout z těchto čar a ukázat známou tvář. Střežili se přehlédnouti sousedku a kdyby nepokynuli tomu, kdo se jim uklání, měli by výčitky, že se vynášejí svým štěstím. Doopravdy však neviděli nikoho a smáli se jako almužník biskupův, jemuž bylo přikázáno, aby rozdával troničky s veselou tváří.

Když byla mše u konce, obrátil se kněz k svatebčanům. Požehnal prsteny a nyní klade otázku ženichovi a nevěstě řka: „Uzavíráte sňatek bez přinucení a z dobré vůle?“

Odpověď je sotva slyšitelná, ale jejich ruce se dotýkají a tento stisk bude platiti navždy.

Stůj blízko mne, přivíň se úže! V té blažené chvíli se ztrácí cesta a každý směr, ba i touha odejít na jiné místo. Ach, já se nehnu, mám nohy z olova a slyším slavíky. Jaro se vrátilo a zima je ta tam. Před mými zraky pučí révoví a v polospánku slyším volatí jméno, přesladké jméno, jemuž nikdo neporozumí leč ty a já. Proč znovu vyzvání ten zvon? Proč tlukou slavíci?

Proč máme opakovati, co bylo stotisíckrát již řečeno? Oč, že se naplní do posledního písmenka to, co je předepsáno dělat o svatbách. Že se nevěsta rozbrečí!

Nu, chvála bohu! Již se usmála, již tiskne ruce, které jí podávají, a již je ze dveří. Mluví o překot a vede si příliš živě na nevěstu. Zítra se bude vyprávět, že trochu pospíchala.

Před kostelem čekali cikáni a toť se ví, že vědí, jakou mají spustit. Jen tak tak že jim zbyl čas, aby postavili láhev, a že nezačali držice její hrdlo v zubech.

Láhev? Ta věru zasluhuje zmínky. Pilo se tehdy jak náleží! Pilo se a všem nescházelo ani dobré jídlo. Děvčata roznášela v košíčcích koláče a v krčmě rozdávali masitá jídla. Práví se, že hospodský spotřeboval čtvrt libry koření na jednu mísu!

Ale byl čas jeti domů. Ženich a nevěsta ujeli v automobilu. Byli ti tam, věc však zašla příliš daleko a nemohlo býti upuštěno od nížádné zvyklosti. Jako se v pátek před svatbou prodávaly a kupovaly peřiny (jež nevěsta ovšem nepřivezla s sebou), tak svatebčané a diváci nyní nastoupili cestu ke dvorci z potřeby divadla a veselí. Vůz s hudebníky skákal po nerovnostech cest, jež jsou v těch končinách příslovečné, skákal a hlomozil vyklepávaje duši z houslí a poslední rozpaky z cikánů. Jejich brada se třásla, a co chvíli se octla na druhé straně struníku. Dali se do zpěvu a nad hlavy se vznesla paže prvního houslisty, jež zvedá smyčec.

Zatím již bylo na vyderském dvoře prostřeno. Krotička dopékala pečeně, zanořujíc špikovačku do prsou krůt a bažantů. Markyta počítá příbory a trne, že toho bude málo.

Je již pozdě na úvahy a první kočár stojí u podjezdu. Dámy čekají, až na ně dojde řada, avšak ti, kdo jsou netrpěliví, seskakují rovnou do bláta a běží po zmrazcích. Dvůr se podobal válečnému ležení. Někteří nedočkavci se předjížděli ještě na nádvoří a vůz s cikány se nezastavoval ani mezi spřeženími.

Konečně se všichni sesedli kolem předlouhých stolů. Služky přinášely polévku a ryby a mísu s malými rybičkami a se saláty. Odtud se počínal oběd. Jedli, co srdce ráčí, a pili až hanba. Vše, co skýtá pole a zahrada a les, vše, co je jedlého v řekách, vše, co živoří v chlévcích a po kurníkách, vše, oč pečují zemědělské rady, a vše, co zaměstnává důmyslného chovatele.

Hosté se smějí, avšak paní Myslbeková zůstává zachmuřena; sotva se dotkla jídel, shledávajíc tuto hostinu obžernou a křiklounskou. „Neslyšela jsem říci starého Baránya slovo, aby nežertoval!“

„Pah,“ odpověděl Hugo, „proč se o to staráte?“

S Janou se dohodli a to ostatní již není důležité.“

„Není to důležité!“ odvětila paní sklánějíc hlavu ještě níže.

Snad jenom jí bylo smutno, neboť Alžběta i Dora, kterým přece bývalo zřídka do smíchu, žertovaly a byly veselé.

Na druhý den přinášeli hosté a přátelé rodiny dárky. Bylo svěží ráno. Asi míli před Vydrrou se sjely dva vozíky na rozcestí, kde se rozdělují cesty k Martinu a Lubnu. Pánové na sebe volali již z dálky. Bylo jim vhod toto nenadálé shledání, a protože měli času nazbyt, sesedli a zůstavili koně svým vozkům. Šli pěšky rozmlouvajíce. Doposud je neopustil duch hostiny a byli by rádi věděli, co se dalo, když šli už všichni spat.

Blízko ohrady, kde se popásává dobytek, potkali Štěpána. Vyšel nadýchat se vzduchu a nadto mu bylo nevolno uprostřed ženštin, které se rozmohly netušenou měrou.

„Přivedli jsme si jedinou nevěstu do domu, a místo jedné je jich ke dvaceti,“ řekl na vysvětlenou.

„Jaké jsou?“ otázali se přátelé.

„Jaké by byly?“ odvětil. „Jsou sličné a střílejí očima. Nikdy jsem si nemyslel, že Tomáš a já máme tolik přítelkyň.“

„Nu, nu, však uvidíme,“ pravili opět příchozí. Bylo to řečeno jen tak do větru, ale když přišli do světnice, uviděli své dcery!

„Hrome,“ děl prvý, „jsem jist, že jsem odvezl své ženské domů.“ Bylo viděti, že jsou nenapravitelní. A to právě o nich opakují sedláci, kteří se nachýlili nad stopu kočárů. Jde právě po hraně cesty, probíhá těsně nad srázem a kdyby byl voziček jen trošku povyskočil, byli by se ti opilci zřítíli na dno rokle.

Podobné příhody budou snad již zítra překonány činy ještě hrdinštějšími, neboť čas kolem svátého Martina neumenšuje míru bláznivé odvahy.

Zatím Tomáš a Jana chodili po oboře. Byli nepřírovnatelně šťastni. Tomášovy dobré vlastnosti vzrostly a rozmnožily se, jeho sluch je bystřejší, jeho duch kypí, zrak všechno proniká, mysl dostala křídla a vzlétne postihujíc smysl nějakého přírodního zákona, zatím co neohrabaný školomet by sotva přeslabikoval prvé slovíčko. Vedle těchto předností má úhledný obličej se zatrachtilými knírky, jež se zdokonalují, je svižný a mluví krásnějším hlasem, než mluvíval. Zdá se, že prozřetelnost někdy čeká na příznaky lásky, aby člověka dotvořila. Tomáš získával, a jestliže přece něčeho pozbyl, byly to plané vlastnosti chlapců, které odkládáte zároveň s učebnicemi práva kanonického či civilního. Mohl si výskat, že tak předstihl běh světa, neboť mu zbývala dobrá třetina stránek, než by dočetl zmíněné knihy. A hrome, ty zhořknou, než se k nim vrátí!

Svatba se konala na den svátého Romualda v neděli 10. února. Nazítří bylo krásné jítro. Od Herkulova početí není dovoleno prodlužovati milencům noc; avšak zkracovati ji? Vstávati tak záhy? Dvojice se nasnídala jen na půl úst a hajdy z domu. Sotva se mihli v sínce. Krotička se za nimi dívala majíc ruce vbok. Vytřeli jí zrak. Jí a všem lidičkám, kteří jsou příliš zvědaví. Podobná kvítka by nejraději mluvila o čertovinách, které se provádějí pod peřinou.

Když vyšli ze vrat, jali se vypravovati o tom, co zbývá učiniti, neboť duch milenců je vzpupný a hned se mu uráčí mluvíti o světě jako o chcípácké loutce, hned nazve tvůrce Romea a Julie břidilem a vyčastuje autora Iliady, řka, že je pitomec. Toť se ví, kdo nezhlédl mateřské znaménko na boku milenčině a kdo neví, jaký má pan manžel dlouhý dech, ten je hlupák. Věřte jim to či ne, říkají, že se všechno obrací jen k jejich zamilované povaze. Jsou přesvědčeni, že učinili víc než dost, když spolu spali s takovou vroucností.

Ti přátelé ponocování u knih, kteří by nejraději vytaškařili ze všech životních tvarů pravidlo pro nezletilá dítká, nechť neposlouchají. To, co milenec šeptá milence, nebývá moudré a

nehodí se pro jejich uši. Vy však, kdo se pamatujete na svou zamilovanost, vy víte, jak člověku běhá mráz po zádech a jak zatne zuby řka: Miláčku! Miláčku! Vy, v jejichž prsou bývala dvě srdce, vy si vzpomínáte, za jakých nocí jste spatřili měsíc a jak jste čtli v nádheře světa.

Což na vás nepoštěkával Veliký Medvěd?

Nedal vám Vodnář pít?

Nehrál si Lučištník s jablkem, které se zakutálelo s klína vaší společnice?

Nevymyslili jste si tisíc a jednu povídku majíce tolikéž výkladů pro jedinou věc, pro jedinou lásku?

Jana milovala manžela ze srdce a její láska vzrůstala den ode dne. Zatím plynul čas bystře a nepozorovatelně. Táž krajina, týž úval a tytéž příhody se opakovaly.

Zimy zvolna ubývalo. Jana vyhlédla jednoho dne z okna a stromoví, jež dosahovalo až ke střeše, bylo všechno obaleno pupenci. Buky, habry a spanilý javor se co nejdříve zazelenají! Je opět jaro. Žel, mnohé věci se změnily, ale Jana nic neví a ničeho si nevšímá. Tomáš se odmlčuje v polibcích, Jana se však nedívá a neposlouchá. Děje se jí jako hercům, již odříkávají svůj monolog v příboji strašného jasu pod rtuťovou lampou a ve svitu obloukovek.

Ubývající měsíc

Žně se blížily ke konci a svítání se již opožďovala. Štěpán Barány v ten čas nesestupoval se svého vozíku. Vstával za svítání a zatím co ranní ptáci křičeli po křoviskách, hnal koně polní cestou.

„Kde jste, darebové,“ volal již o páté stoje mezi domovními dveřmi. Tu vozka předjel, jako se dělo za starých časů. Barány si navlekl rukavice a ujal se otěží. Kůň zařehtal a vyrazil z branky. Cesta klesala. Štěpán přitáhl brzdu, vzápětí se ozval skřípot a drhnutí, jež se na chvíli stává silnějším a opět tichne. Když sjeli na travnatou cestu, Barány pustil koně; nalézal

nepřirovnatelnou rozkoš v trysku, jež vrhá všechny myšlenky zpátky. Účty a výpočet správcův vlály jako vlasy utíkajícího dítěte.

Po chvíli se Daun unavil a tu se brali podél hlohových keřů dokonale zastřížených. Štěpán přehlížel roviny plotů a cítil uspokojení hospodářovo.

Asi po hodině jízdy (neboť Barány si nevybíral nejpřímější cesty) dojel ke skupině ženců. Kůň šel nyní krokem a popásal se. Štěpán ho nepobízela a nezvedal mu hlavu; byl zaujat velikolepým divadlem. Sledoval zpovzdálí práci sekáčů, dáváje bedlivý pozor na krok nejzdatnějšího z nich. Viděl, jak se zanořuje do lánu obilí a jak se za ním posunuje řada soudruhů vždy blíž a blíž a hloub a hlouběji.

Vyderský poklasný znal Štěpánovy zvyky a byl na stráži, kdy se nad úvozem zjeví hrotnaté ucho a vlající hřiva Daunova. Sotva zahlédl mihnouti se po polích kočárek, již se dával za ním do běhu. Dostihl ho všecek uřícen.

„Pane,“ děl utíraje si rukávem čelo, „musím to znovu opakovati: Nebudeme hotovi! Nebudeme hotovi a ovsy nám zapadnou sněhem.“

„Což je letos kratší rok?“ odpovídá Barány. „Není nádherné počasí? Nejsou sekáči dost zruční?“

„Je jich málo!“

„Proč jsi jich nezjednal víc!“ řekl statkář rozhněván na nespokojence. Nemohl připustiti, že by kolem Svatého Martina upadalo umění sici žito! Nemohl uvěřit, že žací stroje, kterých se snad s výhodou užívá v rovinách, jsou vhodné pro pole na svazích. „Vždyť se tam sotva obrátíte s párem koní,“ děl správci, a protože ho věc popuzovala, rozhodl, že lán Divoké se nebude sici hrabicemi. Sekáčky střídající kosu a hrábě nevjely do této pahorkaté části statku, pracující na západ ode dvora v končině rovné jako stůl. Pole v rovině byla jádrem Štěpánova majetku, ale hospodář sem zřídka přicházel. Řečené území protínala silnice směřující na jih, avšak mimo tuto tvrdou cestu nebylo kudy pustiti koně.

Sjížděje k lesíku zahlédl Barány Janu.

Tomáš i Jana vstávali pozdě a Štěpán se velmi podivil, že se is paní shledává v půl osmé na hranici vyderských pozemků. Volal a Jana mu dávala znamení, že slyší.

„Kde jste se tu, Jano, vzala?“ děl pomáhaje jí vystoupiti na vozík. V odpověď mávla rukou a jala se mu vypravovati, jak Tomáš včera našel Štěpánův klíček od skříně s gramofonovými deskami.

Vraceli se spěšně. Štěpán pošvihával koníčka, jenž věru nepotřeboval pobídnutí. Rychlá jízda, kterou Štěpán tak miloval, měla býti k Janině počtě ještě rychlejší.

„Mám jakési řízení s hajným,“ děl Barány, „ale odložím věc na zítřek. Je již pozdě a vy jste doposud nesnídala.“

Chtěl zabočiti k Vydře, avšak Jana se zmocnila otěží a obrátila Dauna na lesní cestu.

„Po celý týden snídám s Krotičkou o páté hodině,“ pravila usmívajíc se.

„Po celý týden!“ opakoval Štěpán. „Nuže, pak jste věc zařídila tak, abych vás nezahlédl. Ví o tom Tomáš?“

„Spává příliš dlouho,“ odpověděla.

Zatím dojeli k hájovně. Žena hajného doběhla ke studni, a zatím co se přibližovali, zvedala okov. Bylo slyšeti skřípějící rumpál.

„Kde je tvůj muž?“

S úsměvem hluchých lidí, s úsměvem, který se omlouvá, postavila žena okov na roubení studně a vychrstnuvši něco vody nalévala do sklenice.

Ten čas již znala Tomášova žena Štěpána zevrubně. Od jejího sňatku minulo půl druhého roku. Věděla, že Barány je špatný hospodář a že si vede mnohdy bláznivě.

Vyderský statkář zestárl, aniž byl při svém bláznovství chycen, neboť jeho mrav se v kraji líbival. Štěpán Barány! Nebyl pyšný a netykal si se špindíry, netřásl se o troníček, měl odvahu říci i to, co se neříkává, byl pánem ve svém domě, a jakkoliv se příliš nestaral o hospodářství, dobře z něho žil.

Pověst a dobré jméno Barányovo od několika měsíců však scházely a braly úhonu. Obilí neplátilo, prodej mléka vázl, ba ani dobytek nešel na odbyt. Řezník, který obchodoval s Barányovým správcem dvacet let, se Vydře vyhnul, a když se přece setkali o výročních trzích, stýskal si na špatné časy. Štěpán dostal zlost a zakázal, aby nechodili za židem, který jen tak slovíčkem zavadí o cenu žirných krav a mluví dále o počasí. Byl jist, že nadbytek chleba, vlny, bravu a nadbytek pýchy pomine. Byl jist, že nový hlad naučí kupce přívětivosti, a čekal. Statkáři v dolní zemi od let užívali motorových pluhů, mlátili obilí na polích a skládali stlačenou slámu rovnou do stohů. Barány však trval na starých způsobech práce.

To všechno Jana věděla. To vše jí bylo známé, avšak nyní, spatřivši důležitost Štěpánových cest, nemohla nemysli ti na pohromu, která se blíží.

Shánku po penězích vystřídala tíseň a to vše se obracelo proti Barányům. Štěpán si toho nevšímal.

„Co si počnou s těmito obludami na blátivých cestách,“ říkával, poklepávaje na traktory sousedů. „Ještě budou prosit, abychom jim vypomohli koňmi.“

A přece mu bylo záhy umlknouti.

Hrozné dějství, jež doposud otrásá všemi stavy, pokračovalo. Uherská úroda zůstala v sýpkách nedotčena. Ceny obilí klesaly den ze dne. Štěstí se odvrátilo od líbezných polí a Vydra již postonávající byla zachváčena jedna z prvých. Tehdy Barány křičel na svého ducha, chtěje si vnutiti starostlivost a péči. Marně! Nevěřil! Nemohl se ztotožniti s hráči na bursách a shon po penězích se mu hnusil.

Zarmoucen odjížděl do Martina, prodléval s přáteli u láhve a vyhledával hlučnou společnost, jen aby stříšl nejistotu, která se ho již dotkla. Chtěl se rozptýliti, bouřil, jako se kdysi

bouřivalo v Budíně, bouřil a vrátil se tichý. Byl poražen. Staré časy se nevrátí. Je po nich veta! Zřítily se do pekel!

V tichu, jež vládne, je však slyšeti daleký hlas rohu a pohoukávání bouře. Za neklidných časů padají hlavy a Štěpán, slyše zprávy z Němec a z uherské strany, máje jistotu a vida sunoucí se stín bouřlivého mračna, volal po zkáze, aby se mohl bránit, aby shořel, dříve než Vydra bude rozsápána svými věřiteli. Duchu tohoto starého muže bylo snazší mysliti na rozvrat než na pečetítko úředníka, jenž z moci rozsudku přichází zabavit Janin klavír.

Avšak znamení novot, které přicházejí, nevzrůstá dost rychle. Štěpán nemohl bít do zbraně, cítil však nutkání k činům. Jaká cesta zbývala? Dal se tudy, kam ukazuje třesoucí se prst šetrnosti. Ošklivil si toto počínání a vrhl se v ně jako do hanby. Měl tvář plnou krve, když zkoušel zámky na sýpkách, a rozzuřil se spatřiv podruha krásti oves. „Hňupe!“ křičel švihaje nešťastníka po spodcích plných zrní, „nechť to vše vzroste v tvém břiše! Ať se udávíš!“

Chudřas žadonil, aby mu krádež prominul, a tu chtěje ho utěšit a jsa sám zuřiv, popadl Barány zpola vyprázdňený pytel a udeřil jím do dveří.

Ještě po týdně se mluvilo o hněvu Štěpána Barány. Věc se vykládala v ten smysl, jako by Štěpán s takovou horlivostí hájil svého majetku. Pah, byl toho vzdálen. To, co jej rozběsnilo, byla skutečnost, že podle předpovědí nachází zloděje na označeném místě.

Odtud se Štěpán zřekl pochůzek a překvapování lidí. Nesnesl toho.

Ti hlupáci teď mnohem méně plýtvají ovsem a otrubami, děl svým jistotám. Dříve vozkové jako náhodou shazovali pytel před židovskou krčmou, a přece nám valně nebylo. V tom to nevězí! Jestliže se nestanou velké věci, tyto nepatrné dozajista již Vydru nespasí. Nechť tedy přijde, co má přijíti, avšak já nebudu hanobit sám sebe.

Nicméně tehdy, když potřeba byla zvláště nutká, anebo když se rozhněval na syna (který se ani na chvíli neznepokojil), tehdy snad proto, aby si dodal tragičnosti doslova obludné, předstíral, že se stará o svůj statek a o peníze.

Jana, vzpomínajíc si na tuto truchlivou hru, nechtěla Štěpánovi připomenouti, že nepřišel do hájovny vypít sklenici vody. Porozuměl však, proč mlčí.

„Bude nutno káceti v lesích,“ děl, když se vraceli. Jana mu přisvědčila řkouc, že toto opatření stromům prospěje. Vedli si velmi živě, neboť každý z obou postřehl tajemství svého souseda a chtěl je zamluviti.

Bylo k desáté, když přijeli před obytný dům. Jana se zeptala, kde je její manžel.

„Odešel se slečnami Stodorovými k rybníku,“ odpověděla Krotička.

„Půjdeme za nimi – či si chcete odpočinout?“

„Nezdržte se příliš dlouho,“ dodala kuchařka znamenajíc, že si Jana nasazuje klobouk. „Oběd je téměř hotov.“

Štěpán si cestou stěžoval na dnavé bolesti, ale nepodobalo se, že by jej skličovaly. Spatřiv dámy přidal do kroku.

„Čekali jsme na vás málem celé léto,“ pravil líbaje jim ruce.

„Ach,“ odpověděla Líza, „to je příliš srozumitelné! Přicházíme častěji, než je vám vhod! Či opravdu nevíte, že jsme již vylovily váš rybník?“

„Na vše dochází,“ řekl Tomáš. „Štěstí, že jsem se včas zmínil o rybolovu. Lituji jenom,“ dodal, obraceje se k své ženě, „že se ti to nelíbí.“

„Mívám nehodu za nehodu,“ odpověděla, ale přece se ujala prutu a pohodivši udičku k hloubce čekala, až se zanoří ke kořenům vrůb. Nebylo umění loviti v těchto vodách, kde se to hemžilo násadou, nicméně Jana nevytáhla ani rybičku. Tomáš Barány líčil na štiky, která prý honila v této sádce. Viděl čeriti se vodu a uvěřiv, že přišla jeho chvíle, vrhl v ta místa běličku nabodnutou na trojnásobnou udici. Dámy ztichly. Helena si přisedla k Janě a Líza dávala znamení Štěpánovi, aby nemluvil.

Podél poplavku plynul vějířek vlnění sleduje proud či vír náhle se obračející. Tomáš pohnul v nadílem a dravec je sledoval. Byl chycen! Vrhel se na žalostnou kořist a nyní již ohýbá vršek prutu. Poškubává jím, unikaje se svým palčivým soustem ke dnu a opět na strany.

„Pojďme,“ děl Štěpán, „viděli jsme, co je nejzajímavější. Nejsem dále zvědav, jak bude Tomáš obcházet se svým úlovkem po hrázi zkracuje nit a jak se někde na mělčině konečně zmocní štiky zpola mrtvé.“

Poodešli několik kroků a tu si Helena vzpomněla, že nemá hodinky. „Máchaly jsme se ve vodě,“ pravila, „a Tomáš byl tak laskav, že mi je schoval.“

„Zde jsou,“ pravila, vrátivši se.

Jana je připevňovala na její zápěstí a zahlédla, že v rýžkách šroubku, kterým se natahuje hodinové péro, uvízlo něco pudru.

„Odkud se vzal?“ pravila Líza se smíchem. „Nic jinak, než že Tomáš nosí v peněžence vaše pudrovadlo.“

„Ach,“ odpověděla, „moje pudrovadlo!“

„Budu se míti před ním na pozoru,“ dodala zadržujíc slova, jež se jí drala na jazyk.

Štěpán se obrátil k Janě s jakousi otázkou a na jeho tváři se mísil výraz rozpaků s dobrotou, která si ukládá veselí. Žel! nemohl věřit, že najde slůvko, které by zaplašilo zlověstný stín. Zdálo se, že lítost, kterou pociťoval před ženou, jejíž manžel se vzdaluje, zaniká v křiku lásky. Neměl dcer a Jana vešla do jeho sudby, aby se z ní nikdy nevymanila. Miloval ji z celého srdce. Miloval ji, jako kdyby se byla zrodila na Vydře a jako kdyby ji oživovala krev Barányů. Po způsobu otců a se smyslností, jež má svůj původ na nebesích, si přál obsáhnouti tuto líbeznou dceru, pátraje po hranici duše a těla, jež skládají jméno tak nádherné. Býval sklíčen, že Janino čelo zadržuje polibky a že jim brání vejíti v samu výheň bytosti, v onen poslední dílec, kde jiskří samovolné chvění srdce, jež bije a bije.

Štěpánu Barányovi bylo dopřáno, aby zestárl na honbách. Nikdy neodcházel z veselých společností a trpíval, aby nevěstky pily z jeho sklenic – nuže, tento kobylník byl nyní rozesmútněn. Vzpomněl si, co mu dnes ráno Jana říkala, a jako by ho byl prolul strašlivý jas, porozuměl, že štěstí dvojice se skončilo.

Došli již k cestě, Stodorovy se rozloučily odmítajíce vůz. „Nikoliv,“ pravila Líza, „půjdeme stromořadím a dále po kraji lesa až k domu. Máme času nazbyt, vždyť ještě není poledne. Snad se zde setkáme s otcem, ráno se obrátil na vaši stranu.“

Jana jdouc podle Štěpána vypravovala o těch sestřích, z nichž se jedna div neprovdala za vídeňského herce.

„Zdá se mi, že se dosud obviňuje, neboť to byla ona, kdo nestál v slově.“

Štěpán pošvihával proutkem a neochotně odpovídal. Jeho mysl byla zaujata.

Při obědě sedávala Jana naproti manželu. Měla za zády okno a její tvář zůstávala ve stínu. Štěpán býval rád na hostinách, nicméně jídlo samo ho nevánilo. Na Vydře zhltl u oběda vše, co mu dali na talíř, spěchaje zpravidla za skvělejším vyražením, než skýtá mísa. Dnes však neměl naspěch, zhlížel kradí k temné tváři Janině a opět na Tomáše; myslil si, že tento hlupáček opakuje všechny jeho chyby. Ach, děl své lásce, ta beraní hlava lak drze zdvižená! Tu se jal přemýšlet o manželství svého syna a řekl si, že Tomášovi nepřišlo na mysl, aby si vedl jinak, než mu našeptává svévole. Opustí Janu. Co na tom? Mladý pán ji už nemiluje. Nabažil se své ženy. Podle nového obyčeje se uzavírají sňatky, kdykoliv jsme zamilováni, nuže, jestliže je láska ta tam, nezbyvá než svazek rozvázati. – Štěpán vstal. Pomyšlení, že jeho syn by se mohl rozhodovati pro tento způsob, vhnělo mu krev do hlavy.

„Eh,“ pravil nahlas bubnuje na okenní sklo, „současné mravy příliš připomínají předměstí. Všechno jste přijali z okraje města, vy něžní chlapíci, šaty, řeč a vposled způsoby lásky – to vše jste vyhrabali ze smetišť a z pelechů luzy.“

„O kom to mluvíš?“

„O darebácích! O ničemnici! Slyšel jsem, že Helena rozvázala slib, když se jí naskytl bohatší ženich. Za mých časů se tak vdávaly kokety.“

Tomáš již seděl v lenošce a podával Štěpánovi sirky. Byl klidný. Neznepokojoval se pro podobné výtky, dotýkaly se ho jako chvála loňských sněhů. Pah, horliti proti vládnoucímu zvyku! Tomu ho nemusil otec přiučovati. Nicméně Tomáš byl poplacen Štěpánovým způsobem jen do jisté míry, neboť zdědiv vášnivost a tvrdou hlavu odmítal mnohdy jeho vůli se stejnou zuřivostí, s jakou ji Štěpán vnucoval. Dnes však necítil v otcových slovech nic, co vyžaduje odpovědi. Zlhostejně. Jeho duch váhal. Tehdy se již počínala Tomášova strašná choroba.

Nemyslí na svou ženu.

Jana právě mluví. Její hlas je s to vzbuditi touhu ve všech srdcích, neboť to, co mluví, je láska. Mluví nadarmo.

Tomáš k ní vzhlédl přes okraj knihy, udiven zněním její řeči. Udiven hlasem a milenkou, která si vede jako doma. Hle, usedá s jakousi prací a po chvíli – ruce na kolenou – hledí oknem. Bude tak sedávat až do pozdního stáří.

Za několik dnů doprovázel Tomáš slečnu Stodorovou domů, neboť se zdržela mimo nadání až do tmy. Stála na svém, že půjde pěšky. Mezi korunami stromů zářil měsíc a jeho obrácený srpeček se přibližoval a opět unikal. V měnivém světle nabývala převahy barva siná.

V tu chvíli seděla Jana se Štěpánem před stájí na lavičce, kde jindy o černé hodince prodlévali vozkové.

Jana mluvila o všedních věcech. Proud větru se hnál přes střechy Vydry a rozkýval topoly, jež stály vně hospodářských budov. Tu vyšla zpod mraků luna a Jana na ni ukazovala prstem.

Tíseň

Kterého si dne na počátku jara přijeli do dvora nevidaní hosté. Podobalo se, že jsou z poloviny sedláci a z poloviny kupci. A z oné třetí poloviny, jež se klade před osobnost jako

stín, byli cosi nekalého. Jana vyšla ze světnice, neboť myslila, že jsou to kupci dobytka a že řezníci někde na předměstí. Přicházelo jí nanic při pouhém pohledu na jejich vousiska a huby doslova mastné. Hosté Barányovi měli jakési listiny a tobolky peněžníků. Což o tobolky, vedli si však jako doma.

Štěpán s nimi vyměnil několik slov a zavolal Tomáše. „Příteli,“ řekl, „rozhoduje se o tvých věcech. Pokud jde o mne, nemám jiného přání, než aby zůstalo vše při starém, ale zdá se, že se svět po čertech změnil. Statek je stejně dobrý, jako býval – a přece naše loňská úroda leží. Dvě předešlé jsou sotva dotčeny. Od války nenastaly lepší časy!“

Tomáš nerozuměl ani zbla tomu, co se děje. Byl sklíčen a poslouchal bez zájmu. Když se odmlčeli, jal se mluvit, jist, že věc vysvětlí. Umlkl však uprostřed věty.

„Nuže,“ opakoval statkář otázku, „souhlasíš či nikoliv?“

Tu se připojil k mínění Štěpánovu.

Příchozí se nevměšovali do řeči a dívali se oknem na dvůr, kde si hrály děti. Ale věc se protahovala, bylo nutno zpravit Janu. Jeden z chlapíků sebral svou výmluvnost a přesvědčoval ji, že se již nedá hospodařiti leda na velkých statcích. „Jinak,“ děl, „je všechno marné. Ať se vám to líbí nebo nelíbí, nic jiného nezbývá než Vydru pronajmouti. Jen si, prosím vás, nestavte hlavu! V Uhrách a kolem dokola mají pšenice, až pánbůh brání. Dejte si říci, jářku, do toho! Podepište smlouvu.“

Člověk, který tak mluvil, měl jistotu a sebevědomí. Byl to správce společnosti, která se ustavila z několika kupců, jimž nekvetla pšenice. Do jejich podnikání vložila většinu peněz Jednota řepařů a cukrovarníků či jiných velmožů, jimž prozřetelnost vnuká včas spasnou myšlenku.

Štěpán neměl na vybranou. Potřeboval peněz, neboť jeho věřitelé příliš naléhali. Souhlasil. Jana nemohla nijak zvrátiti důvod, který zůstal utajen.

Za hodinu kupci odcházeli s podepsanou listinou. Což dělat? Štěpán se zařídil jako poctivý člověk, jemuž se chce peněz bez valné dřiny. A Tomáš! Jakmile přikývl, začala ho tuze

pálit. Nepochyboval, že ve smlouvách vězí nějaká taškařina, a jeho podřimující duch se obviňoval užívaje staré rozhodnosti.

Jana pak litovala, že mají odejít z domu tak krásného, a v její mysli se současně hnula výčitka, jako se hýbe hlubinná rybička v okeánu. Vzpomněla si, že její knihy odpočívají a že Tomáš je lenoch. Z tohoto zármutku se nejdříve vzpamatoval Štěpán a řekl jim, aby přestali naříkat.

„Co tam, to tam, jestliže jsme ztratili statek, nevzdávejme se aspoň rozvahy. Jsem zajedno s tím, kdo se nedívá příliš černě na svět. Eh, jakpak dlouho to potrvá? Rok nebo dvě léta! Nuže, nemám nic proti tomu, abychom se poohlédli, co je nového v Budíně či v Praze. Až se nám zachce, opět se vrátíme. Ještě se vrátíme!“

„Cožpak jste nepodepsal smlouvu na dvanáct let?“ pravila Jana.

Ale Štěpán sháněl oheň a zůstal dlužen odpověď.

Po chvíli ho bylo viděti, jak vychází z domu. Vypustil smečku a uprostřed štěkotu a obklopen miláčky s dlouhýma ušima směřoval k rybníku. Zastavil se teprve pod duby na místě, kde je nejvyšší hráz. Z té dálky byla jeho postava pranepatrná.

Jana se obrátila k Tomášovi, který měl čelo v dlaních. Bála se, aby ho nevyrušila, a zůstala bez pohnutí.

Tu zvedl Tomáš Barány hlavu. Probudil se, neboť právě byl podřimoval.

Jeho hoře, jeho vážnost, jeho myšlenky jsou jako vítr. Neví již o ničem. Posteskl si, ale nyní je žádostiv nových věcí. Baží po městech a po městských dívkách. Baží po příhodách, které se snášejí znenadáni jako orlice. Byl syt neproměnného štěstí na Vydře, ale nedovedl se již sám rozhodovati.

Barány se vzpřímil, až mu zapraskalo v kostech. „Těším se,“ řekl, „a odjel bych ještě dnes večer. Co zde? Ba věru, už je čas, abychom zmizeli do města!“

Tu pohnutou chvílí zahýbal motorový vůz vyjednávačův k oldinu můstku a správce, který mluvil o Janě, si kladl ruku na srdce po způsobu těch, kdo uvykli přemlouvati. Byli ochotni jí přiznat krásu. Ale, hrome, jen kdyby jim nepřekážela, aby mohli začít své dílo! Vždyť jde o velikolepý plán a pro její nesouhlas a pro umíněnost může se zastavit běh událostí! Je souzeno, aby se tvořily veliké celky. Je souzeno orati parními stroji a potahem, jež žene výbušný motor.

Stalo se, že smlouva byla potvrzena.

Zatím se zima poznenáhlu obracela v kvetoucí jaro. Vichřice a severák v kraji neblaze proslulý se klidil vzhůru k horám a nastávalo počasí tak líbezné, že se svíralo lidem hrdlo. V tu dobu vykonali manželé se svým otcem několik cest hledající příbytek a úřad, jež by Tomáš mohl bez uzardění zastávat.

Štěpán vyznával mínění, že není nad krále. Byl si jist, že židé v jednu zatrachtitou noc odevzdají své duše ďáblu, neboť vedou sprosté obchody a půjčují na vysoký úrok. Jsou to tvůrčové republik, převratů a bídy. Vem je d'as! Ach, kdyby měl po ruce hůl!

Všechno dobré právo přichází od krále, říkal, neboť jiný pán nerozeznává mezi ušlechtilým a neušlechtilým, mezi sedlákem a někým, kdo se nenarodil na mezi. Od míru však se nikdo z nás nedovolá cti.

Dokud honil Barány na Vydře zajíčky, zdály se mu věci snesitelné. Stranil se úřadů a hrál v taroky s úředníky. Měl hrůzu před politikou, ale nikoliv před malými výhodami, jež z ní plynou, máte-li dobrý nos. Bručel, vztekal se, měl pifku na halamy, kteří vymáhají daně.

Hádati se o troník? Proč ne! Tot' právo kavalíra, jenž platí cikánům zlatem. Cikánům a všem, kdo cikání a prosí.

Jímal ho stud, když viděl, že někdo nedává příliš rychle, a tu není s podivením, že jeho počínání nedošlo ohlasu u šetřilů z Čech, kteří si drží ruku na kapse. Viděl je, jak běhají pěšky z úřadu na předměstí, viděl, jak si v úřadovně svlékají kabát a jak jej věší na raménko litující, že nemohou učiniti totéž se svými spodky. Viděl, jak o desáté požívají uzenky. Hlt, hlt, hlt a

nezbývá než drobeček, o němž pan odborový rada chvíličku uvažuje, má-li či nemá-li letěti do košíku.

Tento a podobný mrav rozkmořoval Štěpána s těmi, kdo přicházeli z hlavního města. Na štěstí vyderský statkář přece někdy přimhouřil oko a vzal na milost nějakého poručíka, který se mu zalíbil na koroptvím honě. Staří přátelé se však od něho odvrátili, ustrašeni jeho řečí o veřejných věcech.

Barány příliš často a příliš okázale dával najevo pohrdu před chlapíky, kteří si osvojovali státnické zvyky s takovou obtíží. Smával se, věda, že se jim před několika lety nedostávalo všeho, čím od převratu slynou, avšak zároveň jim přiznal jakési právo mluvit. Přál si, aby věci šly vpřed podle jejich rozumu, neboť stoupenci koruny připomínali příliš živě falešné hráče. Jestliže byli povýšenci nesnesitelní pro směšnou snahu vtlačiti se do kadlubu, který má přetvořiti jejich hlavy, byli odpůrci vlády lidé dobrodružní. Barány pohrdal oběma směry, nechtěje slyšeti nic o hrdinnosti ve chvíli, kdy je s výhodou křičeti o těch věcech a kdy se podobnými hesly ozývá tržiště.

„Pah,“ říkal nesnižuje hlasu, „jejich huba bývala vždy dokořán. Zpívala za císařství stejnou. Rozeznávám též pohled, totéž postavení nohou, tutéž lačnost po penězích, chtivost úradů, moci a odznaků moci. Na jejich bříše se zvolna vyhlazují rýžky, které si přivodili věčným klaněním. Hanebníci! Pomyšlení na župany je vrhávalo málem na kolena. Třásli se právě tak jako hrdinové v Čechách, když okresní hejtman s umělým chrupem zkoušel jejich občanské ctnosti. Jeden každý z nich se opíral o lavici bledý až k smrti, bez krve, které se nedořezala ani revoluce!

Nicméně, když se zvedl první dým, když síto zřídlo, vrhli se do úradů a naplňují je ušlechtilým duchem. Jejich břicha vyhřezla důchody. Jejich mozek zmohutněl obmyslností. Jsou již vybíraví v jídle, přátelí se s holkami tlustých lýtek, říhají – krátce – rozzuřují nás!

Kdyby měli moc, o níž se nikomu nesnívá, kdyby prudkost, z níž se nestřílí, někdy spustila, kdyby se tato lyrika déle sloužících poddůstojníků stala jazykem, kdyby kapounům narostl hřeben podle chuti, kdyby zanořili ostruhy do našich slabin a kdyby nám rvali útroby, ještě se budeme vzpínat!

Budeme se vzpínat ještě tehdy, když hrot bodáku roztrhne naši kůži!“

Řeč tak roznícená zajisté spíše odstrašovala.

„Je již pozdě,“ odpovídali přátelé rozpomínajíce se, že jim zbývá napsati jakýsi dopis. Jiní odcházeli za příčinou stejně nepravděpodobnou, a ti, kdo s Baránym setrvali, radili mu vposled, aby neužíval tak silných výrazů, neboť, jestliže se oddáme vášni, nedojdeme k dorozumění.

Barány proslavený jazykem a bezuzdnými řečmi, Barány zchudlý a prosící nemohl se zajisté nadíti, že bude vlídně přijat. Ostatně nebyl ochoten zřici se svých mravů. Nežádal o příspěví, a ti, kdo se ptávali po jeho zdraví, mlčeli stejně zatvrzele jako on.

Daun a polní brány

Nájemci statku brzo naléhali na Barány, aby jim postoupil obytný dům, neboť vykázané světnice byly těsné. Štěpán dlouho odkládal, ale konečně zavolal svého syna a ptal se ho na radu.

„Nevím,“ odpověděl Tomáš krče rameny. „Nezvolil jsem si žádné město, ale snad bych dal přednost Budínu před Prahou.“

Štěpán nedokončil rozmluvu a požádal Janu, aby vešla k nim do světnice.

„Jano,“ děl s vážností, jež se mu usídlila v srdci a zpomalovala jeho řeč. „Jano, bývá obyčejem, že trest stíhá nevinné zároveň s vinníky. Jsi odsouzena právě tak jako Tomáš. Ach, kéž by tato oběť vykupovala!“

Spravoval jsem svůj statek bez rozmyslu a nepočítal jsem důchody. Nyní pak jsem byl shledán nedostatečným k placení a zvážen div ne jako poberta.

Nájem, který nám budou vypláceti přátelé, jimž jsem vydal Vydru, je po pět let pohlcen splátkami na staré dluhy. Zavázal jsem se, že splním tuto spravedlivou povinnost.

Musíme odejít.

Čekám, co odpovíš, a jsem netrpělivý,“ dodal. „Kdybych byla hluchá a slepá,“ pravila Jana svírajíc levou ruku v dlani pravice, „kdybych byla hluchá a slepá, byla bych dávno poznala, že nemáte nazbyt peněz. Nejsem než napodobitelka svého manžela a jako stín nemohu leč opakovati to, co dělá. Proč se mne ptáte? Půjdu do města, vyměním snadno dům za těsnou světnici. Budu pracovati.“

„Ach,“ odpověděl Štěpán, „domníval jsem se, že vám není Vydra tak lhostejná.“

Jana se odmlčela, naslouchajíc práskání dveří, jež se ozývalo až do Štěpánova pokoje.

„Slyšíte?“ pokračovala zasažena tímto zvukem jako ranou, „slyšíte? Dávají najevo, že čas vypršel.“ Tomáš stál opřen o pažení, jež lemovalo zed', a neproněs slova. Počinání Štěpánovo a Jana naslouchající, kdy se ozve nová kletba, mu připomínaly herce, již se oblékají v chlad a přísivity pustého jeviště před obecnstvem, které se nedostavilo.

Herci, rozněcovači omylů, jimž sami propadají! Odvrátil se, bylo mu nesnesitelné, aby Jana snad prolévala nad Vydrou slzy.

Jsem syt vzdechů, jež jste si uložili, děl svému hněvu a odvrátil se vyhlížeje oknem. Jana se pohnula s místa a tu poznáváje, že k němu přichází, stiskl si hlavu rukama. Nechtěl poslouchat. Bylo třeba takto se odvrátiti a rozhněvat se, aby pocítil, že Janu nemiluje, že je mu na překážku. Pocítil závrať z rozhodnosti chvíle, která mu houkala do uší, a příval ošklivosti se valil jeho vědomím jako vzdutá řeka.

Paměť Tomášova vydala obraz za obrazem. Hle, cesta mezi stromovím. Měsíc prosvítá korunami jeřábů. Je předvečer a Barány cítí vlhodu paži dívky, jež kráčí s ním. Naklání hlavu a dotýká se ústy jejích vlasů. Neumlká, mluví jako žák, jenž odřikává úlohu. Chtěl by ji obejmout, chtěl by si způsobit bolest, jež se aspoň zdaleka podobá vášni, chtěl by své společnici přidržeti ruce nad hlavou a strhnouti ji na zem.

Žel, je zadržován, něco ho skličuje. Tomáš si je doposud vědom hranice, po niž je dovoleno kráčet, a přidržuje si masku mluvky.

Kdo mu brání, aby neobjímal Stodorovu slečnu?

Nepřítomná Jana! Plačící dívka, jež se tak snadno stala jeho ženou!

Zdálo se mu, že ho Jana podvedla vnuknuvši mu lásku, která záhy přechází. Cítil se zaskočen její pokorou. Chtěl se bránit a nenacházel leč horlivost vrhnouti se na každou cestu, do všech propastí, na hroty mečů jakkoliv přibroušených.

Myšlenky Tomášovy se zvolna vracely, poslouchal a opět viděl tvář, již rozechvěla láska, již probleskovala láska, již učinila láska spanilejší, než může býti spleť vláken a stavba těla. Tu se Jana, která tak dlouho zdržovala vzlykot, jala naříkati.

Ženám nebývá nesnadno dobrati se pravdy ve věcech lásky a nelásky. Jana pak nebyla z posledních, kdo vládnu tímto poznáním. Z počátku byla nevšímavá, později nepřikládala sluchu svým pochybám, avšak od pěti měsíců věděla, že Tomáš smýšlí jinak, nežli smýšlíval. Rybářská příhoda jí skytla jistotu, že prokazuje zvláštní pozornost Heleně Stodorové. Propukla v pláč a usedavě plakala.

„Proč pláčeš?“

Mohla všechno vypověděti, neboť jí dodávala ducha přítomnost Štěpánova, avšak sevřela ústa a nepromluvila. Nikoliv snad pro vlastní hrdost. Byla prosta tohoto citu v blízkosti lásky, která jako krunýř bránila, aby co jiného vešlo do jejího srdce. Mlčela, protože je nesnadné mluvíti o lásce v nepravý čas. Protože se nesluší znepokojovati milence, protože láska neprosívá a nezná výčitek leda v zoufalství.

Kolik urážek a kolik trápení jí bude snésti, aby se naplnila míra bolesti, kolik strašných nocí probdívá, aby tato hlava padajíc v zoufalství zřeřavěla!

Čas bušící na dveře však ještě nevzešel. Ještě lze dýchat!

Jana se uchylovala jen zřídka ke lži, avšak teď, kdy měla na vybranou buď se přiznati anebo mluvit nepravdu, jala se lhát a pravila, že ji tak příliš skličuje rozloučení s Vydrou. Mluvic osušila si slzy a měla dosti sil, aby se usmála.

Lze něco získati, vypovíme-li své neštěstí milenci? Vráti se k nám láska, když uvedeme dobré důvody? Jde o vítězství či o to, abyste pokořily manžela, jenž nemá jiné viny než nestálost?

Jana věděla, že rozmluva s Tomášem jen zvětší její trápení. Mluvil by vyhýbavě, a kdyby přece řekl, že má milenku, kdyby ji vyhnal, kdyby jí vysázel na stůl ubohé věno a zakázal, aby ho následovala, kdyby ji proklel, nemohla by za ním nejíti. Bylo o ní rozhodnuto dříve, než rozhodoval soud lásky. Teprve po měsících zármutku smýšlela jinak.

Štěpán požádal, aby mu přinesla jeden ze zápisníků, jež pokrývaly stoly v pisárně.

Úřadovna Štěpánova, tak dlouho opuštěná, teď oživila. Statkář byl přinucen pracovati zároveň s nájemci. Sčítali osevnou plochu rušice meze mezi poli, tu se obírali záznamy sklizně, tu odhadovali množství mrvy a dusíkatých hnojiv. V těchto papírech byl zahrabán sešit, do něhož Jana před několika dny vpisovala jateční záznamy. Chtěla pomoci Štěpánovi, jemuž z nezvyklých věcí šla hlava kolem. Janu pak šířal neklid a pociťovala nutkavou potřebu práce.

„Byl bych vám zavázán, kdybyste se rozpomněla, kam jsme uložili ten sešit. Naši obchodní přátelé chtějí zjistit výnos vyderských stájí.“

Jana odešla. Sotvaže se však za ní zavřely dveře, obrátil se Štěpán k Tomášovi a ujav ho za ruku, pravil, že je svrchovaný čas, aby mluvili o Janě.

„Vzdálil jsem ji,“ děl, „jen za tou příčinou.“ Pojav tuto myšlenku byl Štěpán odhodlán neustoupiti. Tomáš se pohnul chtěje vyprostiti svou paži, ale tu jej sevřel silou, jež vrhala vyderská spřežení na zadek. „Zůstaň,“ děl proměněným hlasem, „zůstaň a poslouchej bedlivěji, než posloucháváš.“

Tvář Štěpánova byla pobledlá a jedině žíly vystupovaly na jeho čele, žíly naplněné krví, jež tvoří síť. Jal se mluvití tiše a přece zněla v jeho slovech zuřivost.

„Jsem jeden z posledních, kdo má příčinu mluvit o vlastních chybách. Můj účet je tvrdý. Nuže, jestliže tě dnes napomínám, není to proto, že se mi zalíbilo trestati tě. Odhodlal jsem se k tomu nerad a s přemáháním. Nechci sklonit tvou hlavu, nejde o závod. To, co říkám, je málem prosba. Chovej se k Janě lépe, než se chováš! Nemysli si, že bych připustil, aby se jí stala křivda ještě větší, než se jí děje. Slíbil jsi jí věrnost, nuže plň, co jsi slíbil! Nebud' věrolomný. Stůj v slově!

Mám právo ti nedůvěřovati,“ pokračoval vida odmítavý posunek Tomášův. „Mám právo domýšlet se, že jsi se zadíval na slečnu Stodorovou. Podobá se, že jsi se oddal milkování a že tě minula všechna vážnost lásky. Podobá se, že jsi zprašivěl jako kleštěnci, kteří se trou o nároží, domnívajíce se, že i to je láska. Jakže? Myslíš, že v domě tvé matky strpím běhání za děvčaty, zatím co Jana pláče? Nikoliv! Kdybych měl užít násilí, užiji ho, kdybych měl s holí v ruce odhánět nestoudnice, které sem přicházejí, učiním to! Ach, láska má strašlivé pohružky a ty, který jsi zmrtvěl, který sotva vidíš, ty, na jehož ducha neútočí staré ctnosti (neboť je sprostý), ty ovšem necítíš leč uspokojení a právo, které ti skýtá zákoník připouštějící rozluky manželství.

Nechť jsi již k tomu podniku došel či nechť se k němu odhodláváš, mně nic nezabrání, abych na tebe nezvedl ruku.“

„Nepoznávám tvé myšlenky,“ odpověděl Tomáš. „Co to říkáš? Doposud jsem nevypověděl své manželství, ale nemám chuti prodloužit je o jediný den, kdyby Jana jen z poloviny s tebou souhlasila. Vytkl jsi mi mnoho chyb, jež sdílím se všemi, kdož jsou mého věku. Ostatně, pokud se proslýchá, ani ty sám jsi neměl nepřítelkyň mezi dívkami, které jsou snadno přístupné.“

„Správně! Správně!“ vykřikl Štěpán, zmocniv se své hole a roztínaje vzduch mohutnými švihy. „Nenadál jsem se, že bys pomlčel o mých poklescích. Vyčítáš, když ti bylo vyčítáno, neboť tvoje myšlenky zachovávají pravidla z nížin.

Jaký já býval děvkař! Ba, věru, velice zpustlý! Nicméně vzpomínám si, že tvoje matka záhy zestárla. Byla churavá a po tři léta nevstala s lože. Po tři léta z pěti byla nemocná, snad zeškareděla a vyhubla, snad by se znelíbila svému synáčkovi.

Ti však, kdo znají mé kousky, když vypovědí všechno, dodají nádvkem, že jsem ji věrně miloval až do konce!

Nuže, skončeme,“ doložil nabývaje opět staré prudkosti, „přeji si, aby Jana, kterou sis vyvolil, zůstala mou dcerou.“

Jana se vrátila, přinášejíc to, oč jí Štěpán byl požádal.

„Vaši nájemci,“ pravila hlasem, jenž poněkud pohasl v slzách uvíznuvších v hrdle, „vaši nájemci si vyjdou na honbu. Jsou tři a mají dvě ručnice. Ten, na něhož se nedostalo, vás prosí, abyste mu půjčil svou.“

„Nemluvili jsme o honbě!“ děl Štěpán.

Jindy dostačila maličká příčina, aby vyběhl za myslivci až před dům. Byl by jim zajisté vnutil nejdokonalejší ze svých zbraní, dnes však si nepovšiml ani vyzvání, ani prosby, které Jana opakovala. Setrval pohřížen v mlčení. Myslíl na blízké stěhování z Vydry do města, jež doposud neznal. Skličovala jej chudoba a současně s tísní se v něm probouzela touha utkati se s nepřátelskou sudbou. Nečinnost jej sžírala.

Naznačovali mu, že překáží. Zatím Daun vláčel po polích brány. Jednou šel Štěpán mimo, když ho zapřahali. Kůň obrátil hlavu ke kolnám s kočárky a dal se do cvalu udiven, že vozka přitahuje otěže.

Štěpán zrychlil krok, zaříkaje se, že nevkročí do stáje. Vymínil si, aby noví pánové nezaměstnávali tohoto klusáka prací, které neuvykl. Chtěl, aby mu stáli v slově, jen dokud neodjede, chtěl neviděti proměnu dvora, avšak nový hospodář nebral jeho řeči na váhu.

Štěpán již nevycházel, neboť v polích (žel, podle úmluvy) zrývali mez po mezi spojující sousedící lány, aby cesta oračky byla co nejdelší. Stromoví, hloh a skupina jeřábů roztroušených podle cest padaly pod sekyrou, neboť jejich koruny vrhají stíny po polích, zužují cesty a zkracují hospodáře. Bylo to odporné divadlo, a jestliže důmysl nových správců záležel jen v této lakotě, bude statku málo pomůženo.

Štěpán se tedy zamkl ve světnici. Každý pohled oknem mu vháněl krev do tváře, každé pomýšlení na nový stav jej pobuřovalo.

Viděl, jak prvé soboty odcházejí staří vozíkové, chlapi a babizny, s nimiž vedl války a s nimiž se vždy znovu smířoval. Šli podle vozíků naložených truchlivým nábytkem a pruhovanou duchnou, pod níž se umíralo již po dvě pokolení.

Štěpán byl sklíčen, přehlížeje zhoubu, která teprve počíná. Během let a selského života se zdálo tomuto nenapravitelnému popiratelů peněz, že jediným úkolem Vydry jest živiti ty, kdo pracují na jejích polích. Zdálo se mu, že hospodářství vzkvétá, když říčela růjná stáj a když se pomoučnění chasníci tahali s děvčaty o metličku, aby si vyprášili záda.

To bylo hlupáctví! Štěpán však dosud nevěřil, byl poražen, ale nepřesvědčili ho. Nikoliv, přál zkázu obratným penězoměncům, kupcům, lišákům, zdokonalovatelům hospodářství, jejichž mrav je obrazoborecký. Přál jim všem smrt! Pospíchal z toho místa.

„Jsem s vámi zajedno,“ odpověděla Jana, „avšak kam se obrátíme?“

„Nuže,“ děl nalézaje aspoň na chvíli svůj úsměv, „nezbývá, než abys poradila.“

„Chtěla bych jíti do universitního města. Vrátila jsem se ke studiu a dokončím je,“ odpověděla s rozhodnou vážností. Štěpán Barány Janě přisvědčil. Tomáš však cítil její rozhodnutí jako osten.

Rozloučení s Vydrou

Kolem obytného domu se tísnilo množství lidí. Štěpán odjížděl. Někteří mluvili o příznacích blížící se zimy, jež bude krutější než jindy, předstírajíce lhostejnost a dobrý rozmar. Kdekdo se staral o vůz a o přikrývky, nevěda, kam dáti ruce, neboť chvíle tak rozhodné se podobají divadlu.

Staré místo se proměňovalo. Mnohý z příchozích nepoznává za tohoto listopadového dne Vydru. Jejich boty rachají po dláždění, v síních je zima, světnice duní ozvěnou. Tu je viděti nosiče, jenž sklání hlavu a levicí přidržuje na rameni bednu. Krotička pláče.

Konečně zavládá soulad mezi Štěpánem, mezi držitelem moci, jehož rod seděl tak dlouho na Vydře, mezi tímto vozkou, jemuž přiznáváme ušlechtilost, a mezi dělníky polí, již za něho pracovali. Konečně mezi nimi zavládl mír a shoda, neboť pán a jeho lidé jsou chudí. Nemají, co by střežili a co by kradli. Již se neozve ani rozkazování, ani nevole, ani kvapné kroky sluhy, jenž s posměškem nebo s klením pospíchá, aby vyplnil rozkaz.

Jakže! Štěpán zchudl? Odchází?

Vidím, že si nemyslí nic jiného, než že se mu děje křivda. Kráčí jako do vyhnanství. Vezmi ho d'as! Pravda, byl méně sprostý než ti, kdo přijdou po něm, byl větší pán a uměl s námi točit. My, již jsme přinuceni krásti čas a všechno, co je na dosah a čeho se nedostává našemu stolu, byli jsme na Barányu poněkud pyšní. Věděl o naší nouzi a trpěl, abychom si pomáhali, jak se to dá. Za jeho časů jsme to činili bez třesení. Ba, byl to starý zvyk, jakési přátelství ohně a lesa věčně přihořívajícího. Snad jsme se navzájem oslňovali divadly žní a divadly trysku. Bývali jsme zamoučnění od pytlů a křičivali jsme pod okny. Vyřizovali jsme si své žertovné spory metličkou a on se smál. My pak jsme se opět dívali na Janin slunečník, na její svěží kůži a na Tomáše, jenž slyne po všem kraji jako přenebezpečný dobyvatel srdcí. Hnával jste Dauna, div jste mu nepotrhal slabiny, a tu jsme bývali oslněni nádherou, jež kamsi zmizela, již jste pozbyl anebo kterou jste promrhal.

Kde je ten půvab jízdy? To skvělé držení těla?

Vidíme, že jste již zestárl a že jste chud. Příteli! konec vše vysvětluje! To byla málem láska! Jaké štěstí, že přišel okamžik, kdy vy a já můžeme užít toho slova.

Krotička měla setrvati na Vydře tak dlouho, dokud by řemeslníci neskončili své práce. Bylo nutno dům poopravit, neboť krytina sešla a žlaby div nespadly. V koutě poschodí zůstávaly dvě světnice napěchované Barányovým nábytkem. Štěpán se rozhodl odvézt jenom nejnnutnější věci. Do těch komor se netrhly dveře, a ještě bylo třeba vtěsnati sem jakýsi obraz, hrací stůl či lenošku, na níž Jana sedávala v domku zahradníkově.

Štěpán žertoval o nenadálé píli. I on byl dotčen truchlivým herectvím. Dva důvody ho měly k tomu, aby přemáhal lítost nad tímto rozloučením. Pýcha a láska k Janě.

Avšak kvapící kůň času podupával před brankou a pod jeho kopyty jiskřila chvíle marně prodlužovaná. Necht' vyrazí, necht' pádí klesající cestou!

Téhož dne Barány odjel s Tomášem a s Janou do Košic.

Až do té chvíle byl Štěpán a jeho syn účasten výhod, jichž se dostává příslušníkům vznešených stavů. O podobná práva se neprosívá. Barány se necítil zavázán za úsluhy úřadů (v něž se uvázaly vlády všech států, co jich kdy bylo), avšak chudoba je protijed výsad. Předcházela jej pověst člověka, který se vydal z posledního groše, a tak dříve než otevřel ústa, mu odpovídali.

„Ach, příteli,“ děl politik, jenž si dnes po prvé dal na čas, aby Štěpána přijal, „ach, příteli, svět je pustošen zásadou, o níž jsme se až do nedávna domýšleli, že je správná. Stačíte sám sobě! Jakž byste se nepamatoval na toto heslo vykřikované všemi státy a tvůrci všech států a udržovateli všech států! Vy a já jsme bývali zdrženliví pomýšlející na závazky ze sousedství; avšak co jsme zmohli? Pah, nebylo toho mnoho!“

Tu se odmlčel, aby si zažehl doutník, a složiv ruce na opěradle křesla, pokračoval.

„Vy jste nebýval rozhodný straník, ale vzájemnost, kterou jste nepustil nikdy se zřetele, nás sbližovala. Nuže, cítím se tím více zavázán učiniti pro vás vše, oč požádáte.“

„Jsem překonán,“ odpověděl Štěpán a na jeho tváři se značil hněv, „jsem překonán přemírou vaší dobroty, ale nepřišel jsem prosit, nejsem tak dokonale bez útěchy. – Vaši přátelé mi naznačili, že se zabýváte obchodem. Rád bych prodal dříví ze svých lesů.“

Nevyrovnatelný shrabovatel peněz se zlehka usmíval, dávaje Štěpánovi na srozuměnou, že jde o poštilost.

„Ovšem,“ pravil po chvílce ticha. „Slyšel jsem již o vašich záměrech a lituji jich. Ach, lesy, do nichž nevede jediná cesta! Co jste si zamlul? Padesát let téměř nekácíte a v okamžiku takové tísně se odhodláváte prodávati! Jaký výpočet! Chcete vybudovati lesní dráhu či silnici

pro několik hektarů? Počkáte s dopravou, až napadne sníh? Budete voziti kmeny po nápravě na nové kopce a s kopců k nádraží? Sčetl jste cenu těchto prací a víte, zač se prodává?“

„Znáte tak dobře Vydru, že mi nezbývá než věřiti, nicméně právě vy jste kupoval v mém sousedství a platil nebývalé částky! Nic naplat, pane, kdo ví, jaká mniška a jaká červotočina zhodnotí můj les. Kdo ví, jakou smrt si uženem, vy z rozumu, já pak z bláznovství! Přišel jsem vskutku, abych prosil – jaké štěstí, že jste mě zbavil povinnosti býti vám zavázán.“

Vrátiv se našel Štěpán Janu pohrouženou do čtení dopisů. Odpovídala své matce. Tomáš byl opět mimo dům.

„Nevím, kam odešel,“ pravila Jana na otcovu otázku.

Chtěla cosi dodat, ale odmlčela se spatřivši hněvivou tvář Štěpánovu.

„Nevšímej si toho,“ děl zprudka, „či lépe, přivykni si rozmaru, který, jak se zdá, je mi přisouzen již navždy. Právě mi ukázali dveře.“

Bolest a láska jsou bliženci. Tento podvojný strom vyrůstá z jediného kořene nesa palčivé a sladké plody. Práví se, že kdo je pozře, kdo zhltně ohryzek, kdo v svých zubech rozdrťí jádérko, ten že pozná svoji nahotu, bídu, práci, stáří a naposled smrt. Jana není již dívka, která se směje. Schýlila větev po větvi řečeného stromu a jedla s nezměrnou chtivostí. Jejích let se již nedopočítáte.

Vyslechnuvši Štěpána obrátila se k němu s neuvědomělým posunkem všech nešťastnic. Objala ho. Pláč a slova, jež dávno pozbyla váhy v ústech hlupaček, které je opakuji švihákům z kasáren smilstva, pláč a tyto plané útěchy jí naplňovaly hrdlo, otvírala již ústa a do očí jí vstoupily slzy, o nichž hotovitel proslulejších příběhů praví, že se třpytí.

Tu chvíli vznesla se její vůle, vnukajíc šubnutí klesající hlavě. Vzepjala se proti hoři, proti neštěstí, proti sladkosti pláče.

„Vím, že přeháníte,“ pravila, „musil byste se změnit od základu, abyste prosil u některých dveří. To není způsob naší obživy. Vy ani můj manžel a vposled ani já nemůžeme obměkčiti

staré soudruhy. Zpřerážíte o ně svou hůl, jestliže se vám zachce to zkusit. Odtud nám nekyne než vězení.“

Barány odpověděl, že nevidí východiska, a Jana mu vpadla do řeči, žádajíc, aby jí dovolil mluvit.

„Nyní je čas,“ pravila, „vrátím se do Prahy a požádám Brehma o příspěví. Přeji si, aby si Tomáš mohl vésti tak, jako si vedl na Vydře. Je sklíčen. Jeho dobrý rozmar již vyprchal a nevrátí se, dokud vám nebude moci nabídnouti to, co jste mu dříve skýtal. Vím to! Jde o peníze pro nás všechny, kdyby je však nepřinesl Tomáš, pomohou nám jen z malé části!

Ach,“ dodala, zatím co ruměncem zanáčoval její tvář, „nyní znáte tajemství Tomášovo a můj záměr.“ Zdálo se, že naděje rozdmýchaná k takovému žáru vrací Janě vše, čeho pozbyla za měsíců nelásky a pláče. Oživovala ji, vrhla poznovu oheň do duše tak lehkou zápalnou.

„Neznám všechny chyby svého syna,“ děl Štěpán, „ale jsi-li odhodlána věřiti v jeho ušlechtilost, budu s tebou zajedno.

Ano,“ pokračoval vdechuje kouzlo Janiny zamilovanosti, „bojím se, že jsem mu ukřivdil, nechci již vynalézati jména pro jeho poklesky, věřím, že pozbyl klidu a že se stydí býti živ tak, jak jsme živi. Jdi, souhlasím, abys jednala podle své hlavy. Jsi rozumná, jsi moudřejší než všichni, kdo mi radí!“ Den téměř bez soumraku přecházel v tmou. Počínající listopad se opovídal bláty a bouřlivým nebem, jež se stmělo, jako když padá opona. Do Barányovy světnice doléhal hluk a světlo pouličních lamp. Zástupy povalečů rozhojné o dělníky, kteří dnes skončili svou práci, naplňovaly pobřeží. Jana vyhlédla oknem a větrný proud strhl její paměť k Budínu.

Byla připravena na cestu, ale nemohla odejít, aniž se rozloučila s Tomášem.

„Kdyby ses rozhodla jeti již ráno,“ děl Štěpán odcházejce, „zatluč na mé dveře. Byl bych nešťasten, kdybych tě neviděl na dobrém místě.“

„Myslím,“ odpověděla, „že nevstaneme tak záhy, a kdo ví, kdy se Tomáš vrátí.“

Nečekala však dlouho. Poznala podle kroků, že přichází. Slyšela ho vystupovati po schodech a otevřela dveře o okamžik dříve, než sáhl na kliku.

„Dobry večer,“ děl udiven, proč nesvíí. Zádumčivost tohoto příbytku zvětšoval kosý přísvit pouliční obloukové lampy. Tomáš se zachvěl, vida, že Jana zvedá ruce k svým skráním. Vrhł se k vypínači, ale světlice byla pokojná a žádná ze známek zoufalství neporušovala jejího pořádku.

U dveří však stála zavazadla. Tu se Barány obrátil k Janě a jeho údiv vzrůstal. V Janině ruce se zablesklo zrcátko.

„Tomáši,“ pravila, „vracím se do Prahy.“

Tato slova mu sestupovala na dno duše. Věděl, že nemluví naplano, a rozeznával vůli a odhodlání v jejím hlase.

„Proč odjíždíš? Proč odjíždíš?“ opakovals pocitem závratí. Byl rozechvěn a Janu opojoval smutek.

Chvilíčku nemluvili. Jana se obrátila k oknu a záblesk Hernadu zanořujícího se do roviny jí připomněl Dunaj a útěk do Budína.

„Toť konec příběhu,“ pravila po chvíli. Tomáš otevřel pouzdro na cigarety, opět je zavřel a opět otvírá.

Nevěrný manžel! Viděl příliš často stoupati ruměncem do tváře dívek, ale žádný se nepodobal této záři. Vlnobití lásky naráží na její hlavu jako okeán! Snad jsou tmavovlásky krásné, snad dovedou vzbudit vášeň i ženy ryšavé, ba často se mluvívá i o dívkách dočista Janě nepodobných, nicméně pro Tomáše Barányu (a snad i pro vás) je jediný způsob lásky. Jediná hlava! Jediná vroucnost!

Tomáš byl zdrcen, že se Jana doslechla o jeho zábavách. Otázal se jí, ale pokynula, že nikoliv.

Chtěl by se obhajovati, chtěl by se brániti, ale Jana se ani slovíčkem nedotýká těch věcí.

„Což nastal tak brzo konec lásky, o níž jsme věřivali, že je bez konce?“

„Lásky?“ odpovídala, „lásky?“

Tu zalykajíc se štěstím pro milostné slovo přitiskla rty na Tomášovo rameno.

„Mám v úmyslu se s tebou rozloučit,“ pravila, „nikoliv však proto, že jsem tě přestala milovat. Ach, kolik důkazů mi slouží, jaké zástupy nocí mi přisvědčují! Nikoliv! Miluji tě na konci právě tak jako na počátku, ale nepřeji si již, abys prodléval vedle mne s myšlenkami, jimž nerozumím a jež nechci, znát. Nepřeji si, abys spával na dosah ruky vzdálenější než cizinec. Jdi, kam je ti libo. Nalezla jsem dobrou výmluvu pro tvého otce. Řekla jsem mu právě před chvílí, že odjíždím, abych se v Praze poptala po úřadu pro tebe. Souhlasíš? Mohu se zdržet u matky několik měsíců, a to je věru čas, jenž ti dostačí, abys otci řekl, jak se věci mají. Nuže, jsi spokojen?“

Odpověděl jí stísněným hlasem a vposled opakoval jediné slovo nerozeznávaje, co říká. Zdálo se mu, že jeho duše hořekujíc uniká za Janou. Byl z těch, kdo nedovedou popustiti, byť by šlo o ženu, jež sama praví: „Sbohem“ a již nemilují.

„To slovo nepadlo!“ vykřikl Tomáš. „Neřekl jsem je! Necítil jsem nikdy, že naše manželství skončilo! Snad jsem tě trápil, snad jsem vzkypěl za každým slovem, snad jsem ti příliš dával najevo, že se mi nechce sčítat položky v zdejších krámcích, snad jsem se později vracíval, snad se do našich zábav připletly ženštiny, o nichž je trapno mluvit – to vše je špatné, však o jiném již nepochybuj, Jano!“

„Ano, či nikoliv?“ Dělal pravdu? Tomášova duše byla zaplavena slabostí a touhou. Nikdy se neseťkal s takovým půvabem, nikdy lépe neviděl nádherné proudy vlasů, nikdy ho nerozjitřovala lahodnost Janiných rukou tak příliš! Klekl před ní a opíraje bradu o ženina kolena, vtiskl prsty do jejích stehen. Tomášova duše se plnila vřavou. Udeřil do žárovky, jež se roztráštla a nyní se kývá nad ložem milenců.

Po polibcích a po objetích bez konce rozvázaly se milencům jazyky a slova se jim hrnula do úst. Vyprávěli si o zármutcích na Vydře a v Košicích. Nerozsvítili již a něžný přísvit zkrašloval ubohý pokoj, zaněcuje něco třpytu v růžicích, jež tvořily svorníky mosazného lože.

Na podivné skříni, která byla sestavena ze dvou dílců, stála soška Napoleonova ledajak zrobená z majoliky. Císař se zdál přihlížeti nádhernému divadlu, které skýtá uplývající řeka. Jeho kůň se vzpínal překračuje buben, v jehož nitru je ukryt hodinový stroj. Janě se socha líbila.

Tomášova vášeň měla v sobě cosi nezřetelného, jakousi úzkost, mlhavý nářek, chrapot nebo zvonění výsměšného zvonku. Neviděl než rozšiřující se zornici milencinu, v jejíž hloubi se míhá nepostižitelné zrcadlení. Cítil jen objetí a pořvávající lásku, jež zasazuje ránu za ranou do hřbetu milencova. Jeho touha se vzdouvala mocněji než kdykoliv předtím, ale byla planá. Milenci se nedostávalo lásky.

Tomáše obcházelo jakési vidění a tucha neurčitého, jež se nedá přirovnat leč k vlně strachu a k znepokojení, jaké cítí hráč, když se pod palcem podvodníkovým ve vějíři karet objevují v rychlé střídě král, desítky a opět ubohé karty nic neznamající.

Zatím co Tomáš opakoval ve spěchu rtů jméno Janino, spatřil úkradkem truchlivé hrdinky svých příhod. Na šíji jedněch se kývaly korále a jiné vydechovaly kouř chřípím. Jana však položila ruku na tyto myšlenky řkouc: „Však se již nevrátíš.“

Na druhý den vstala Jana časněji než její manžel. Chtěla říci Štěpánovi, že její odjezd je odložen o dva dny. „Nelze jinak,“ pravila na vysvětlenou, „po tak dokonalém smíření čas rychle plyne.“ Štěpán naslouchal probouzejícímu se městu a neodpovídal.

Hlavní město

Jana se vydala na cestu třetího dne. Dojela o deváté ráno. Je tak obtížné voliti mezi příbytky obou sester, rozhodne se tedy pro matku. Nevděčnice! Přichází, jako by nevěděla, že paní Myslbeková je sama hostem své nejstarší dcery a jejího manžela inženýra Vratislava Brehma.

Podobá se, že přišla o něco prosit. Podobá se, že potřebuje půjčku. Bude si jistě stýskat.

Služky jí nesly z nájemného vozu zavazadlo; můj bože, bylo lehké jako kozí měch! „Nestyda, vsadím se, že má nastavovanou sukni a rukavice omlazované benzinem.“

Paní právě snídaly a Jana s nimi usedla ke stolu. Ach, věci pozbývají snadnosti, mluví se málo a čaj, který jí dali, vře. Spálíte si jazyk a ústa, činíce zadost tomuto pohostinství.

Na druhý den byla sobota a den, kdy obědvali v domě Na kose Nedbalovi. Hugo přicházel ze svého úřadu pozdě a nebylo ani pomyšlení sednouti ke stolu před třetí hodinou.

Nedbal dělává vždy podobné průtahy. Kdyby seraději omluvil a obědval v hostinci. Je mu to jedno, co jí, jen když má smoking a tuhý límec.

Brehm měl již zlost a přecházel podél oken, vyhlížeje drožku dosti bídnou, aby mohl uvěřiti, že přivezla jeho příbuzného.

Toto čekání zkazilo polévku a jedna z poznámek způsobila, že zbytek oběda nestál za mnoho. Bylo to nudnější, než dovoluje příbuzenská obřadnost, a paní Dora, neboť právě jí, protože byla nejstarší, připadaly hodnosti smírčí, paní Dora, když vstali od stolu, navrhl, aby si vyšli.

Dramatické období nudy bylo zažehnáno a společnost se dala jakž takž do hovoru o věcech umění, shledávajíc slova jako houby po lesích v období sucha.

O páté měly obě starší sestry vykonati jakousi návštěvu. Nebylo právě nakvap, ale Dora s Alžbětou pospíchaly. Pravděpodobně byly pyšny na sprostnost, která jim brání, aby věděly, kolik je hodin. Vedle této protivné nevinnosti bylo v jejich chvatu cosi dryáčnického a Brehm, zahlédnuv podobný výraz na tvářích obou sester, řekl, že je Jana poblazňuje.

„Mám strach,“ děl dotýkaje se lokte úředníkovy, „aby se naše dámy nerozhodovaly příliš náhle. Všiml jsem si, že jejich ironické mínění pozbývá průběhem času ostrosti. Kdybych mohl paní Barányové raditi, řekl bych jí, aby své poslánání tajila po celý týden.“

„Vy se domníváte,“ odpověděl Nedbal, „že přišla pro peníze?“

„Nemluvte tak neomaleně,“ pravil opět prvý, „je půvabná!“

Brehm obeznámil se svou myšlenkou polovinu lidí v domě, a přece ji nikdo nepřijal. Ba ani Janina matka. Zdá se, že Jana byla všem solí v očích. Zdá se, že její útěk a její kvapný sňatek popudil kdekoho a že neodpustí, dokud nebudou viděti to dítě zkrocené a plačící. Avšak dosud je její tvář růžová a její hlas se vychloubá, i když prosí, dosud jí propůjčuje láska nezvratnou jistotu. Doposud ji vyvyšuje. – Vůz stál před východem a došlo již na poslední věci pospíchajícího člověka. Již otvírali dveře, ale v tom okamžiku, v této poslední chvíli paní Myslbeková svléká svoje rukavice a usednuvši praví, že se necítí ani zdráva ani šťastna, aby se mohla rozjet tak daleko.

Bylo to pravda? Způsoby lásek jsou přepodivné a jeden z nich záleží v skrývání přívětivosti. Paní milovala svou nejmladší dceru vášnivěji, než slýcháváme, a milujíc ji pocítovala stud za svoji vroucnost. Všechna příkrost, všechno odmítání mělo příčinu v těchto nesrozumitelných a odporujících si citech. Byla by nejraději objala svou dceru tak, aby ono objetí se podobalo trestu a způsobovalo útrpné hnutí ve všech divácích. Když se Jana znenadání objevila, byla paní překvapena do té míry, že se nedovedla ovládnouti a všechn předstíraný hněv nezabránil, aby se nedívala na studentku a neopakovala její úsměvy jako zrcadlo. Ostatně rozmar paní Myslbekové byl od několika měsíců podroben strašnému pánu. Onemocněla smrtelnou chorobou a volá bolest, která se doposud nedostavuje, volá smrt. Tato strašná návštěvnice slyší a kyne jí v odpověď. Chorobné příznaky zůstávaly dlouho utajeny. Jenom úbytek váhy a častá střída nálad prozrazovala blížící se hoře.

Ted' otrásá paní Myslbekovou hněv. Zřekne se štěstí seděti s dcerou na starém místě, a protože není radno říci pravdu, vymluví se na věci méně zřejmé. „Jsem nemocna,“ opakuje a rozzlobí se, protože lež vyžaduje podobných důvodů. „Vedle toho,“ pravila, „nemohu odejít, protože čekám svou přítelkyni.“ Po těch slovech hledala chvíličku v paměti nejpravděpodobnější jméno.

„To jest ta, která se vyzná ve věštění?“ otázal se Brehm.

„Můžete být jist, že rozezná pošetilé od vážných věcí. Protože jsme zestárly, nejsme bez rozumu!“

Jana se otázala po příznacích nemoci, ale paní již umlkla a setrvala v mlčení.

Potom se rozloučili. Bylo umluveno, že Jana půjde se sestrami. O deváté měli se pak všichni sejít, aby povečeřeli v restauraci. Brehm a Nedbal vešli společně. Prvému vykukovala sotva brada z límce polského kožichu. Byl vesel a jeho vysoká postava se zdála vyšší o tento dobrý rozmar. Zachytil několik pohledů letmo vržených, a pokud dobře rozuměl, kdekdo s ním byl této noci zajedno. Na rozdíl od něho byl Nedbal oděn v tmavý kabát a jeho držení těla připomínalo Pařížany a krejčovskou Francii tak, jak se jeví hercům.

Odkud se bere lehkomyšlná víra, která nutí učence oblékati se s péčí hlupáků, již se honosí jedině důmyslem nákrčníků? Práví se, že za nových zvyků vědy mohutněji. Tím lépe. Doktor Hugo Nedbal počal svoji finančnickou dráhu teprve po státním převratu a zároveň s ostatními věřil na čaje o páté a na bezvadný úbor.

Jeho péče o zevnějšek snad byla přílišná, ale nikoliv marná. Byl to jeden z oněch dolichocefalických mužů, jimž byla propůjčena schopnost okouzlovati až do pozdního stáří. Všetečky a několik přátel, kteří měli pokdy na věci tak nicotné, cenili si i jeho ruky. Snad je unášely zužující se prsty a výkrojky nehtů, či jejich lesk či jiné vlastnosti, jež zakládají blahobyť ústavů pro pěstění krásy. Jisto je, že jeho ruka byla pevná.

Sestry se přibližovaly k oběma mužům s úsměvem. Zdálo se, že si odpustily vše, co nadrobila přílišná upřímnost a nepřátelství, jež konec konců je spíše na oko než doopravdy. Bylo neskutčno uhádnouti, který z obou je manžel Dořin a který Alžbětín. Pokud jde o Janu, byla tak odlišná, že jí nikdo nepřisuzoval milence nebo chotě. Podobala se spíše dívce, která se ze srdce směje a nic nedbá o přátelství. Nedbal usedl vedle sestry své ženy a Brehm po boku Alžbětíně. Jeho postava převyšovala ostatní téměř o hlavu. Vzhlíželi k němu vzhůru a Brehm tlachal o všem, co mu namátkou přicházelo na mysl.

„Budete vidět,“ děl, „město se vám znovu zalíbí. Myslím, že přimějeme i Baránya, aby se vrátil.“ Janě to nebylo vhod. Bystrozrak předcházející vše, co měla sama říci, jí připadal

všetečný. Odpověděla mu a ostrý přízvuk jejího hlasu se podobal hlasu Dořinu. Brehm neumlkl a ostatní mu odpovídali směříce se.

Večeře byla znamenitá. Brehm rozhodoval o polévkách a o salátech, vkládaje do své volby takovou vážnost, že ho napomínali. „Co bys odpověděl,“ řekl Nedbal, „kdyby ti číšník, který stojí za tebou, otevřel srdce? U všech všudy, to by nás zděsilo!“

„Přeháníš,“ děl Brehm skládaje ubrousek, „přeháníš, příteli. Všem číšníkům byla vdmychnuta láska k jedlíkům a k pijákům. Pah, nemám strach, že bych sešel se světa jejich rukou.“

Jana a ostatní dámy se účastnily stejnou měrou těchto nicotných hovorů, ale s přibývajícím nocí zájem upadal. Paní Barányové se zdálo, že se dopouští čehosi nenáležitého, když sedí u večeře až do půlnoci. Nepřítomnost manželova ji skličovala. Neutišitelný jazz ji neodvrátil od vzpomínek na krásnou Vydru. Vytanulo jí na mysli, jak minulého roku potloukly kroupy. Rozpomněla se na blesk otvírající mračno. Tehdy byla pořádná tma! A sotva udeřilo, spustil se liják. Pršelo sedm dní.

Ze vzdálenosti se jevila Vydra jako minulé století, v němž projíždějí dostavníky. Na svěží pole padá déšť nebo slunce, d'as ví, jakou tajemnou mocí se obnovuje mládí této krajiny. Je taková jako za starých časů. Vykrmená kuřata běhají po dvoře, ve vrcholcích jilmu se ozývá kdákání a po pastvinách je slyšeti zvonce.

Ale byl čas jíti. Brehm ještě narychlo objednal víno, ale nedopil je. Jeho rozvaha byla dotčena směšností, právě tak jako spanilá tvář a dokonalý zevnějšek Nedbalův.

Snad pili přes míru, snad se pozdrželi příliš dlouho, vystavující na odiv zvetšelou ctnost v tomto restaurantu kurtisán a chlapíků, kteří si vydělávají na pradelnu a na kousíček slaniny přísluhující stárnoucím tanečnicím. Kdož ví, číšník se za nimi usmívá. Co si myslí o dvou škaredách a o krásném děvčeti, jež provázejí pánové tak zhola si nepodobní? Jednomu není nic dost dobré a druhý vyjídá talíře a mísy do posledního drobtu, jako by měl nazítří nastoupiti trest.

Konečně vstali a vyšli uklánějíce se známým. Venku opět pršelo. Vítr jim bral pláště. Šli přidržující si klobouk a šál. Před stanovištěm nájemných vozů se rozloučili, a zatím co se

prvá dvojice vzdalovala přecházejíc náměstí, odjížděla Jana s Brehmovými. Byla trochu polekána vichřicí nocí a zčásti věc přepínala (neboť kdo je ušetřen ponižujícího herectví?).

Jana se sesula co nejnižše do sedadla. Brehm seděl naproti dámám a cítil dotek jejich kolenou. Přebíhající světla mu ozářila tvář a bylo viděti, že je zamyšlen. Brehmova obraznost dychtila zmocniti se jakéhosi výjevu, v němž ani žena ani muž neměli známé tváře. Myslíl na milence, kteří odjíždějí do cizího města. Myslíl na Janu!

Na druhý den vstal Brehm dříve, než míval v obyčejí. Dům doposud spal nebo podřimoval. Jen z kuchyní bylo slyšet zvuk mlýnku a harašení konvemi. Služky byly již na nohou. Míjela ona blažená chvíle, jež si uchovává teplo přikrývek a růžovou barvu snů. Den počínal. Brehmova lázeň byla toho dne studenější než jindy, ale není to k rozeznání, jsme-li zaujati. Ohlušen otevřenými kohoutky, opakoval své paměti vše, co se přihodilo, co řekla Jana a co jí odpověděl. Uvedl si na mysl podrobnosti výjevu ve středu pokoje a u okna, když se jí ptal, co dělají té chvíle doma. Zdálo se mu, že Jana nezvedla hlavu jen proto, aby ho nepřistihla, jak se upřeně dívá na její šíjí.

Konečně byl hotov a mohl vyjít na terasu.

Věřil, že včera nebo někdy za noci se počalo milostné dobrodružství. Zakoušel závratí zcela podobné tělesné závratí, čekaje, že uslyší výstrahu nebo vybídnutí: Vrať se, nezahrávej si! Přestaň přece, abys nepykal za prokletou snadnost vzbuzovati lásku!

Ale nepřihodilo se nic určitého a nebyl slyšán žádný hlas. Nic mu nenaznačovalo, že smí překročiti příkaz, jehož byl poslušen. Chodil po zahradních cestách vrhaje zpod klobouku pohledy na Janino okno. Ale paní spala sníc pravděpodobně o svém Tomášovi. Brehmovy údy se zvětšovaly a jeho krk neseděl dobře na trupu. Zmocňovalo se ho vědomí zuřivé smššnosti a jeho mozek spěchal vyvléci se z této hry.

Na mou duši, děl k sobě, zpozdím se ke kávě a co jim řeknu na vysvětlenou? Abych si vymýšlel nebývalé důvody a po způsobu romantických škol chválil jitro!

Probíral se z roztržitosti v klíčcích jako v růženci. Zastyděl se za šáteček, který se skládá po způsobu lotosového květu, a tu se mu zdálo, že rozeznává za okenním sklem tvář. Předstíral, že hledá skřípec, a když ho zavolali, vešel téměř v rozpacích.

„Dobrý den,“ odpověděla paní Dora líbajíc ho dnes snad po prvé po třech měsících.

Brehm se probírá ze svého nepokoje jako spáč, jehož probudili pěstí. Potom odcházejí všichni do jídelny a snídají. Za Brehmovými zády křičí pták v kleci, umlká a znovu se dá do zpívání, jako by pozbyl rozumu.

To je zpěvu, že neslyšíte vlastního slova, paní umlkají a Brehm klepe prstem na ptačí misku.

Jana jako všichni veselí lidé zbožňovala opeřence a chlupáče a všechny boží tvorečky. Ráda se dotýkala jejich kožíšků a chtělo se jí otřít si nos o rousnatou hubu štěněte a o ptačí zobáček. Jestliže to neudělala a jestliže se ještě ošklíbá, je to jen proto, že se jí dívá starší sestra na prsty.

Za chvíli opět usedají. Dora byla nespokojena a dala se do napomínání panské řkouc, aby se omluvila, než odnese zavařeninu na druhý konec stolu. Brehm vzhlédl, jako by zaslechl hlas přicházející z výše.

„Nech toho,“ poznamenal polohlasem a s nevolí; styděl se za ženu tak málo sličnou. Měla v ten okamžik tvář pokrytou skvrnami a hněvala se, dobře rozeznávajíc, že muž mluví s odporem.

„Někdy se mi zdá, že je vaše sestra příliš horlivá,“ děl k Janě, zmenšuje svoji vinu, „ale, přísámbohu, myslí to dobře! To děvče jenom získá, když poslechne.“

„Dora,“ pravila paní Barányová, „byla nejlepší hospodyňka.“ Tu se jala vypočítávat tolik předností, jež v očích současného světa za nic nestojí, že nejstarší sestře chvála až křivdila. Vždyť šlo o měšťáky a co hůře, šlo o měšťáky bohaté či zbohatnuvší.

Vlastnosti tak zevrubně vypočítané připomínaly červené ruce uvyklé mydlíčkům a nahotě. Rodina Brehmova neměla ani ponětí o pracích, jež Myslbekovy dcery kdysi zastávaly.

Brehmova sestra by se vysmála každému, kdo by ji učil, jak uchovati ovoce na zimu a jak zavářeti maliny, aby byly o vánocích jako čerstvé. To je rozdíl třídy a jednoho pokolení. Brehm sám nikdy nevěděl, odkud se obnovuje stůl připravený k hostinám, a nestaral se o kuchařky, pokud si vedly dobře. Byly mu trapné nářky, že tak nekřesťansky ubylo krupice. Proháněti služky pokládal za sport nebo za jakousi radost. Uprostřed bohatství, kterého se Doře dostalo, jako v jádře ořechu tkvěl však neklid žádající si klíčení. Činnosti, práce, vzletu, výboje.

Dora zakoušela pocit chalupnice, jež přišla do velkého statku a vede si po starém způsobu. Nedůvěřovala nikomu leč sobě, svým rukám a svému zraku, jenž jediný dobře počítá. Byla si jista jen tím, čeho se dotkla, a bála se o to, co jí proklouzne mezi prsty. Málem věřila, že uvnitř pokladny je černá a kyprá země, jež může věčně rodit peníze, a po polích že je rozseto zlato. Zdálo se jí, že je nutno držeti nádobu pod touto věčně kanoucí prškou, a každá prázdeň a každé podfímnutí služky jí připomínalo újmu výdělků.

Tím však není řečeno, že byla lakomá. Smysl pro ztrátu a zisk připomínal jen povrchně vášně lakomců. Nebyl leč vkořeněná píle venkovana. Tot' smysl vydělání na živelných pohromách stejně jako na pohodě, tot' podvědomí sedláků, jež má každého z nich k činnosti, tot' hluboká víra hospodyně, jež skáče pro pírkou přes plot.

Snad se přibývajícimu času podařilo vyučiti tyto dcerušky francouzštině a užívati dokonalejších nástrojů než rýč, ale potřeba držeti něco v ruce a utírat si pot s čela doposud u nich trvá. Osvojily si jazyk měštek, ale neuvěřily na věci obchodu ani na úřady. Nic jim neskýtá jistotu, jediné půda. Škrabota jako žírná ornice, vše, do čeho lze zanořit pluh a síti.

Paní Dora mnoho nevěděla o způsobu obchodování svého manžela. Zdál se jí vznešený, ale současně si nemohla zamlčeti, že jsou v něm věci nesrozumitelné a podezřelé. Bála se, že zchudnou, neboť peníze bývají proměnlivé. Bála se, že budou mít někdy hlad, neboť neměli sýpek. Výrazem blahobytu je statek a stádo krav s plným vemenem. A jak tato představa byla starodávná, tak byla starodávná i její touha po dětech.

Dora si vzpomínala na jakési rčení a obrátila se k manželovi, utkvívajíc v jeho pohledu černým bodem svých zřítelnic. Viděli se co nejlépe. Paní schýlila hlavu, aby jí neunikla ta

tvář. Rozeznávala nesrozumitelnou podobu člověka, jehož znala a jenž se změnil. Podobalo se, že se vzdaluje, a jeho obrazu ubývalo jako ve snu.

Dora pocítila muka, která úží srdce. Byla si jista, že se v tuto chvíli děje cosi neblahého, ale nedovedla říci, co by to bylo.

Naproti tomu Brehm vida její upřený pohled cítil dotek směšnosti a úlevy. Ta, již oslovoval, byla bytost od jeho ženy nevýslovně rozdílná, a tato nepřirovnatelná neshoda a tato rozličnost ho zbavovala závazku.

Co si myslí, řekl si odvraceje svůj pohled. Co jiného by si myslila, než že zatéká do garáže. Bude prý nutno zavolat zedníka a ještě před jarem navštívit prst' do zahrady.

Snídaně byla u konce a Brehm odešel po své práci, nevyměňiv mimo pozdrav se ženou již ani slova.

Sotva se Brehm vzdálil, odvedla si Dora sestřičku do světnice, kde se cítila bezpečnou. Byla poněkud vyděšena.

Když usedly, stiskla Janiny ruce řkouc: „Nezdá se ti, že se dočista změnil a že není ani zdaleka tak laskav, jako býval?“

Paní Barányová odpovídala v rozpacích a její sestra se nemohla nabažiti sladkosti slova, které mělo vyvrátit její podezření.

Dotýkající se životů a slyšící jejich krok jste unášeni rytmem událostí, které sotva zvlídnou hřbet času. Je to stále stejné. Dvě či tři slova, v něž je vklet proud a síla okeánu. První z nich je zajisté láska. Oč jde? O malé příčiny a nicotné zaujetí, o sličné dívky, o hlupačky. Ale žádná malost nás neodstrašila. Přikládáme ucho na bouřné srdce, dychtiví slyšeti to, co se tak často říká.

Brehm byl Janou zaujat.

Lásky se počínají nepozorovatelně pohledem, jenž vzrůstá, slovíčkem a stiskem ruky. Jaká nevynalézavost!

Brehm si div nespílal pro toto pozdní vzplanutí. Na druhý den se sešel s Nedbalem, a sotva se udála příležitost, jal se mluvit o paní Barányové.

„Co o ní soudíš?“ děl měně krok podle kroku soudruhova. „Nepřipomíná ti nikoho?“

„Nikoliv své sestry,“ děl Hugo se světáckým rozmarem. „Ostatně,“ dodal po chvíli, „pravíme-li, že je prostá, je to jen proto, že užíváme neradi přísných výrazů. Znáš jejího muže dobře?“

„Ovšem,“ odpověděl Brehm, „je to sedlák. Z těch, kteří si hledí více ručnice než polí. Dora se domnívá, že to s nimi jde od desíti k pěti. Věřím tomu doslova.“ Rozmlouvající došli ke kavárně, a protože bylo nazbyt času, vstoupili. Mezi okny byl dosud prázdný stolek, mohli tedy mluvit co nejvolněji.

„Příteli,“ řekl opět Brehm, „přistihl jsem se při myšlence, jež se ti bude zdát směšná. Chtěl bych zaplatit jejich dluhy. Ovšem, byl bych rád, aby tu věc navrhl někdo jiný.“

„Ach,“ odpověděl Nedbal, „Dora stejně uhodne, oč běží.“

„Jaký záměr mi přisuzuješ?“ pravil Brehm. „Necht' se však směješ, či necht' mluvíš vážně, udělej, oč tě žádám: Až bude paní Myslbeková mluvit s Alžbětou, řekněte jí, že nezbývá, než aby požádaly o příspěvní mě. Myslím, že ti nebude nesnadné přemluvit svou ženu,“ dodal usmívaje se.

Jana se stává předmětem hovoru a její jméno zní v šumotu řeči a v ustavičném hluku kavárny.

Jana! Nedbal poslouchal jen na půl ucha. Byl rozmrzen pro úřední věci, neboť se mu dostalo napomenutí v okamžiku, kdy zasluhoval chvály. Jeho myšlenky se vracely k výstupu s odborovým přednostou. Hlupák, hlupák! děl již po desáté, představuje si hranatou hlavu úředníkovu. A zatím co si uváděl na mysl všechna slova, jichž každý užili, viděl růžek límce, který se pohybuje hněvným dechem.

Brehm domluvil, čekal na závazný slib, avšak jeho přítel nesouhlasí. Dostal se oklikou zase ke svým věcem a praví, že má jeho představený názory, o nichž se můžete dočísti ve večerních listech. Potom se odmlčel, aby uvedl větu v souvislost s tím, co se povídalo. Podařilo se mu to jen z maličké částky.

„Bojím se,“ pokračoval, „že nikoho nepřesvědčíme. Má-li Jana nějaké přednosti, jejímu manželmu se jich dozajista nedostává.“

Brehm neodpovídal a zdálo se, že lituje svého přiznání. Odtud pokukoval po hodinkách, čekaje na chvíličku vhodnou k odchodu. Přesvědčení, že si před Nedbalem zadal, naléhavě se mu vracelo na mysl, ale touha mluvit o Janě byla větší než bázeň. Nemohl trvale spojití svých rtů a opakoval: Je krásná, je svěží, je tak krásná, jako když odjížděla do Budína.

Samotářka

Po Barányově svatbě s Janou, se otupil zoban neštěstí a hlas tohoto ptáka byl méně strašný, než bývá vhod nařikačkám, které ještě za rozvratu a zkázy rozněcují svoji obraznost. Tento stálý hlas Eumenidek rozpíná peruti a burácí, když bouře dávno minula.

Paní Myslbeková se vrátila z Vydry cítíc, že nemá moci, která by byla s to přivésti Janu zpátky. Nechtěla slyšet o ostatním, neutěšovalo ji, že Janina láska došla jakéhosi odpuštění v očích obyvatelů uliček kolem starého domu Myslbekových. Klnula své dceři! Kletba s kletbou a bolest s bolestí křížily pohledy na šedavé obloze dní vlekoucích se k dolině, v níž vyčnívá kostelní báh a špička márnice. Nedotazovala se na to, co jest, co se přihodilo, co trvá, co je nepochybné, ale křičela tam, kde není nic než domysly. Hrnuly se k ní jako kuřátka. Hněv pod hněvem, nevěle skrytá pod nevělí, řada za řadou v útoku vln, v jakémsi příboji nicoty dvojnásob strašnějším než bolest, vrhaly se k této proklnatelce. Měla podle rozumu blahořečiti za spokojené stáří. Avšak svět a život a smrt jsou dosti širé, aby ověřily každý vzlet nejpochemnější proroctví. Již si chystají příběhy, již život tleská do dlaní, již smrt hrozí svou kosou.

Jedna z částek strašného běsnění hmoty, jedna z částek nespoutaného života a jeho tvorby, jeden z chrchlů démona, které rostouce spalují život, počínal uvnitř svou práci, svůj růst, svou válku opět vítěznou.

Paní Myslbeková se jala postonávat, neuvěřila však, že stůně z jiného důvodu než z důvodu lásky. Obviňovala Janu.

Její dech se stával zvolna obtížným, ale nemluvila o své nesnázi. Dora a Alžběta se jí vyptávaly: „Co ti schází? Zdá se, že jsi v posledním čase unavena. Hle, ty modré šaty ti bývaly tak těsné!“

„A to nic není!“ odpovídala. „To nic není!“

Avšak noc přicházela k jejímu lůžku s průvodem příšer a s hlasem všech bolestí.

Se zdi se ozývaly hodiny jako cvakání čelistí. Táhla jedenáctá a blízkost druhého břehu se opovídala sykotem a rozvíjejícím se vějířem vln. To burácela smrt. To smrt vedla útok na skaliska světa.

Paní Myslbeková procítá a tiskne hlavu na podušku, žádajíc si snažně spánku a zapomenutí. Příšery prchly, ale noc dosud kvílí. Tu se ozývá hlas starých příhod. Mluví o Janě a směšuje slova se zvuky tohoto pláče. Mluví o nejranějším dětství, mluví o jejích prvních krůčcích.

Noční vzpomínky, bolesti propalující temnoty a zrůdné básnictví pohltní všechnu sílu. Kéž by se paní podjala zkoušek, za nichž teče krev místo slzí.

Paní Myslbeková však nešla k lékařům a netázala se jich po příčinách, pro něž schází.

Na sklonku léta, měsíc nebo dva před tím, než se Jana vrátila, mluvily obě starší dcery s matkou, domlouvajíce jí, aby odjela aspoň na krátký čas do kterýchsi slovenských lázní, jež tak valnou měrou prospěly Nedbalovi.

„Sotva zastihneš jiného než ony, které choroba nutí, aby zůstali. Nuže, důvod, který jsi tak často uváděla, za tohoto pokročilého času neplatí.“

Měly již odejít s nepořízenou, ale Dora byla tak houževnatá jako její matka. Umínila si, že nepopustí, a po hodině smlouvání získala aspoň to, že se paní rozhodla bydlet v domě

Brehmových. Na druhý den si připravovala zavazadla. Zotvírala každou zásuvku, všechny skřínky, nazvedla víka všech krabic. Poledne ji zastihlo čtoucí dopis za dopisem.

Služka, která dnes zůstala, aby paní pomohla uzamknouti byt, stála nad rancem peřin, naslouchajíc. Tajila rozpaky, nevědouc, mluví-li paní pro sebe či k ní.

Rázem dvanácté měla Dora přijeti pro matku. Vystoupivši našla dveře otevřeny. Kuchyňský stůl stál vprostřed světnice, skříně a prádelník byly vypleněny, obrazy na zemi, ptačí klec sňata. Jedna z holí Myslbekových, jež dosud zbyly po svém pánovi, ležela na stoličce obalena novinovým papírem.

Dora užasla a nemyslila nic jinak, než že se její matka minula rozumem.

Podobalo se vsutku, že tomu tak je. Služka blízká pláče dosvědčovala, že paní skoro hodinu rozmlouvá sama se sebou. Nasadily jí klobouk, prosíce, aby vyšla co nejrychleji. A tu se dala věsti, nepozorná, zavěšují-li zvenčí zámek. Zdálo se, že ji starosti opouštějí.

Odtud bydlila paní Myslbeková s Brehmovými v domě, kde vládl rozum a v němž neobcházela strašidla. Oslnění zvolna mýjelo, avšak smrt se přibližovala.

Na druhý den šly obě sestry uvést do starého pořádku věci, jež paní při svém odchodu zpřevracela. Nemohly svěřiti služkám tuto práci, neboť mezi papíry bylo bezpočet dopisů a připomínek příliš důvěrných. Vedly si pilně. Uprostřed díla zaklepal někdo na dveře a nepřestal, dokud se neozvaly.

„Kdo je to?“ otázala se Dora, doposud neotvírajíc.

„Já,“ odpověděl hlas a okénkem ve dveřích bylo viděti hlavu žebrákovu. Vpustily ho.

„Ach,“ řekl, „to jste vy! Dora a Alžběta! Poznávám vás podle vypravování.“

„Vy jste sem přicházel častěji?“ otázala se starší sestra.

„Dvakrát za týden. Vždy ve středu a v pátek.“

Avšak, řekněte mi již, co se stalo s paní Myslbekovou?“

Dořin podiv vzrůstal, neboť vycházelo najevo, že žebrák zná jejich příhody i to, co se vztahovalo k Janě. Muž se rozpovídal a znamenaje vzrůstající zájem, dal se do tlachání a bloudil mezi souvětími jako děti v lese, opakuje: paní a já, paní a já.

Večer, když všichni spali, mluvila Dora se svým manželem o této nenadálé sdílnosti. Brehm porozuměl.

„To znamená,“ řekl, „hlubokou změnu. Bojím se, že ji smrt odvádí od starých zvyků.“

Ještě týž den požádal Brehm lékaře, aby nemocnou paní přiměl k vyšetření. Ale nepodařilo se to nikomu. Odbyla je řkouc, že se jí v tomto posledním období nedostává času, aby se mohla podrobiti zkouškám kliniků.

„Mé srdce je chořejší než tělo,“ pravila křížujíc se prstem smočeným v kropence. Zavěsila si kříž vedle svého lože a u jeho paty se třpytila nádobka plná svěcené vody. Snesla k posteli vše, co připomíná strašnou věčnost boží, odznaky soudu a milosrdenství. Požádala Brehma o knihy, ale nečtla je, neboť tyto příhody tak ledabyle smyšlené nebyly úměrné strašné a zdrcující kráse, již tušila. Neodpovídala a polo ležíc polo sedíc prodlela mnoho dní. Zdálo se, že naslouchá, ale její hlava byla zbavena sluchu. Zdálo se, že se dívá, ale její hlava byla zbavena pohledu. Zdálo se, že přemýšlí, ale její hlava byla zbavena přemýšlení. vzdalovala se.

Ubohý dům boháčův, město, svět pranepatrných vzdáleností a okeánů, které dítě přelévá ořechovou skořápkou, svět s mraveništěm Londýna, pouště, jejichž písečná zrnka seče krkavec, vše, co měříme svým loktem a stopou, vše, co je lidské a světské a hmotné, se jí zdálo bez důležitosti.

Nastávalo smíření, jež se tak zhusta snášívá na ty, kdo umírají. Smrt zmrazuje horoucnost světa a dává utišení všem hněvům a hořkostem. Velikost činí drobnou, nepatrné zrnko pak zvětší, že převyšuje hory. Smrt všechno promění, na pošklebek bláznův vtiskne pečeť vážnosti a mudrcům narazí šaškovskou čepici. Ta smrt se již pootáčela.

Na počátku tohoto období se vrátila Jana, avšak paní Myslbeková nemohla již chodit se svými dcerami. Nepřála si toho zakoušejíc posledního rozjitření. Spatřivši Janu, vzbouřila všechny své síly.

Jana se vyptávala na matčino zdraví. „Není důvodu k strachům,“ odpovídala Dora, ale nejmladší dcera neuvěřila.

„Máte pravdu,“ děl Brehm, „domnívám se zároveň s vámi, že zemře.“

Dora se však přiklonila na stranu lékařů, kteří nenalezli nic, co svědčí pro těžkou chorobu. V domě vládlo tedy dvojí mínění. Čas od času nabývalo vrchu jedno nad druhým, avšak jistota byla ztracena.

Druhý den po svém příjezdu rozmlouvala Jana s matkou dlouho a jinak než za starých časů. Paní se cítila slabá a nevstávala s lože.

„Děkuji, že jsi přišla tak záhy. Myslila jsem, že se zdržíš den nebo dva dny.“

„Moje psaní zůstalo neotevřeno. Nečtla jsi je?“

„Tvůj dopis?“ pravila paní, „mohla bych ti odpovídati jen stěží. Leč na tom nesejde,“ dodala po chvíli.

Jana se usadila v nohách matčiny postele. Zdálo se, že je všechno zapomenuto. Genius zármutku, přilévající oleje do plamenů této samotářky, se teď vzdálil. Minulost nezasahovala až sem.

Po chvíli přerušila nemocná mlčení řkouc: „Uvázali jste si na starost dva dvory. Jak to bylo lehkomyšlné! Bála jsem se, že vás tato chyba zatvrdí; díky bohu, již jsi se vrátila.“

„Proč mluvíš o dvou dvorech?“ otázala se Jana. „Ovšem, ovšem! vždyť se opět mýlím,“ odpověděla usmívajíc se. „Přihází se mi to tak často.“

Když minuly první dny Janina pobytu v Praze a bylo učiněno zadost zvyklostem dobrého mravu, Jana již dávno netrpělivá, neboť jí slova páčila na jazyku, vyhledala Doru a požádala ji o přímluvu u Brehma.

„Můj manžel,“ pravila, „si stýská na nečinnost, k níž je odsouzen. Byli jsme přinuceni opustiti Vydru. Bojím se, že jí otcí nic nenahradí, avšak Tomáš není zamilován do polí a spokojí se úřadem v městě. Mám pevnou naději, že Brehmovi nebude zatěžko poslati jej k svým přátelům.“

Dora se zamyslela. Snad jí vytanuly řeči o Barányových stycích, jež se teď podobají smyšlenkám a vychloubání, ale neřekla nic podobného.

„Jsem k tomu hotova,“ pronesla po chvíli. Brehm ovšem souhlasil bez rozmyšlení. Dávno již věc uvážil a mohl tedy rychle rozhodnouti.

„Byl bych Barányovi zavázán,“ řekl, „kdyby navštívil ředitele Hlavní banky. Potřebuji člověka jeho vzdělání a společenské třídy.“

Brehm mluvil o práci v bance jako o úsluze, jíž by se dostalo právě jemu, avšak na druhý den navštívil řečeného úředníka a naznačil mu, že si přeje, aby vykonal to, co sám slíbil. Jeho vliv dostačoval, neboť dostačovaly jeho vklady a peněžní účast.

Jana napsala Tomášovi dopis. Byl mu dodán právě ve chvíli, kdy vycházeli se Štěpánem z hotelu. Četl jej sestupuje se schodiště.

„Jaká je horlivá,“ děl, podáváje lístek otcí. „Vím, co jste si mezi sebou umlouvali,“ pokračoval, zatím co pohled Štěpánův dopadl z vysoka na jeho ústa, „řekla mi to týž večer. Chtěla se ode mne odloučiti, ale vposled mi odpustila. Nuže, nemohu nepřijmouti tuto službu.“

Štěpán se odvrátil rozmrzen nad způsobem díků. Zdálo se mu, že jeho syn je dotčen úbytěmi, jež stravují jeho ducha, a přimýšlel si úsměv, jenž ho hyzdí. Duch snadno rozrušitelný zřásnil opět jeho čelo, zvedl spojující se obočí a rozechvěl nozdry. Vmetl mu ve tvář slovo dosti mocné, aby pobouřilo syna méně odbojného, než byl Tomáš.

Vzňal se hněvem a mluvil špatně o Janě.

Proč? Právě se přiznávala, že ho miluje. Právě zakusil něhy milenčiny, jež bývá obsažena v psaníčkách. Jeho oči však nepřivírá již láska. Byl zběsilý, byl příliš mlád.

Dostalo se mu jakési síly a jeho myšlenkám byla propůjčena prudkost těžko ovladatelná. Ony rajské přednosti mládí byly řízeny rozumem méně než prostředním. Příhody, jichž se mu dostávalo, nemohly otupiti hubu tohoto hříbete a všechna kázeň ho byla vzdálena. Každá myšlenka, kterou pojal, se naplňovala s kvapem, který zvětšoval jeho netrpělivost. Bylo mu třiatřicet let a vše, co činí jinocha mužem, se ani nedotklo jeho klobouku. Byl ženat zachovávaje si rozmar dítěte, jemuž se zešlivší rodiče podivují, jak dovede rozbíjeti hračky. Zanechal ochotně všech zaměstnání, která směřují k získání peněz a k obživě. Pustil se po stopách starobylého kočáru.

Ostatně ani v tom nebyl příliš vzdálen od svého otce. Zdálo se mu, že podobné snahy jsou sprosté, rozeznával to, bily mu do očí kaftany překupníků a bobří kožichy rytířů, již vpadli na bursu a oběma rukama se chopili hřívy štěstí.

Tomáš se odvracel ještě tehdy, když se bělouš přiblížil a zvolňoval běh. Pominul každou příležitost. Byl předem syt. Nepřijímal, odmítal a zkazil vše, co znamená rozmnožení svůj statek či míti z něčeho prospěch. Štěpán ho nemohl napomínati, neboť zároveň se svým synem věřil, že snadné peníze, jež se hrnou do pokladnic obchodníků, budou vyváženy hanbou. Nepřál si, aby se Tomáš připodobnil k těm, kdo s takovou snahou vytloukají z vychrtlých dní zisk za ziskem. Zdálo se mu, že čtvrtý neb pátý stav byl vydán v plen, a věřil, že bude dovoleno stát s ním, až nastane zúčtování a soud. Věřil, že současnost, otvírajíc dokořán brány moci a ukrádajíc jí pro halamy, pozbyla práva užívati jí. Tato ztráta zdála se mu nejtěžší. Býval znovu a znovu nespokojen, přehlížeje výsledky vladaření této chasy, jež omdlévá při zvuku bubnu. Jeho syn pak ho následoval. Osvojil si myšlenky Štěpánovy, ale nebyl jim práv a zůstal hlupákem. Nehledal než dobrou vůli s pány, kteří byli urození nebo kteří aspoň jevíli ochotu považovati podobnou výhodu za důležitou.

Na druhý den vyhledal Tomáš své přátele. Jejich počet vzrostl za tohoto pobytu, takže se stěží vtěsnali do menší jídelny hotelu Brána.

Bilo právě osm hodin. Barány vcházel. Poznávali ho již zdaleka, neboť převyšoval o půl hlavy číšníky i ty, kdo spěchají, aby přijali od něho kabát a klobouk. Tomáš se usmívá. Jeho skvoucí vlasy jsou přihlazeny a třpytí se jako přilba.

Přátelé klusáckých závodů, hráči golfu, tenisté, ti, kterým se zalíbilo vyhledávat společnost pod jakoukoliv záminkou, přišli se s Baránym rozloučiti. Vykřičeli jeho odchod a po klubovnách mezi desátou a jednou se psala psanička všem, jejichž jméno má dobrý zvuk.

„Budu odcházeti velmi těžce, vida tolik přátel, jež nic nepřiměje, aby opustili své město,“ pravil Tomáš a jeho otec (maje chřípí opět rozšířeno a navětriv slavnostní vítr) dodával jakousi nepravdu, která Tomášovi brání, aby setrval. Záhy však umlkl zakoušeje palčivého doteku hanby. K d'asu, dél své pýše, zašel jsem příliš daleko. Tak tomu bývá, nemáme-li čisté svědomí. Rozhodl se, že řekne pravdu, jestliže se někdo otáže po příčině této cesty, ale vzpomínaje na Janu měnil svůj úmysl. „Ovšem,“ odpovídal těm, kdo později pronesli tuto otázku, „nelze ho již zdržovati. Spěchá a věru se nepodivuji, že má tak nakvap. Jana odjela před pěti nedělemi.“

Společnost se již shromáždila a počaly se rozmluvy v kroužcích, mezi dvojicemi, na lehátkách a podle stolků. Nahá ramena dívek se vynořovala z hnědi látek a zpod suknic se třpytily střevíčky tak nádherné, že je nelze přirovnat leč k rybám v nádrži. Některé dívky měly rozpálenou tvář a jiné byly mdlé, někdo se nudil a přiznal se, druzí však zapírali. Bankovní ředitelé mluvili o peněžních trzích, myslivci o honbě, slečinky o milencích. Byla to pravá metelice slov. Některé uvízlo jako sníh na rukávě fraku a jiné div že nepropálí živůtek krásné dívky. Číšníci roznášeli citronové limonády, avšak jen ve dvou rozeznávajíte jádérko, jež řez, vedený právě na střed, rozdělil na stejné díly. Jedné z těch sklenic se dostalo Tomášovi a druhá je vyhrazena pro nejsličnější dámu.

Kde je? Kde prodlévá?

Barány se ohlížel po slečně Stodorové. Jeho pohled přeskakoval s tváře na tvář hledaje růžová ústa, jež nelze přehlédnouti. Nenalezl jich. Žel, setkal se s očima Štěpánovým, které žhly jako uhlíky. Porozuměl této výstraže, ale neschýlil hlavu. Slyšel opět pozev lásky a jeho touha hledala milenku. Jeho věrnost se rozptyluje jako rtuť skanuvší na zem.

Nechtěl zvítěziti snadněji, než je dovoleno lidem, kteří uvykli dobývat. Snesl otcův pohled, avšak Štěpán opakoval vyzvání s převahou moci. V jeho očích se zračil rozkaz a pozdvižená ruka ukládala Tomášovi mlčení, jako by se kladla na jeho rty. Nicméně neposlechl. Zhostil se Štěpánovy nadvlády, spatřiv v oblaku dívek svoji přítelkyni.

Zarděla se, snad ji zasáhl odraz pohnutí, jež se zmocňovalo Tomáše. Doléhala i na ni mučivá zkouška věrnosti? Poznávala, že tento večer bude osudný pro Janu, pro ni i pro Barányu?

Sešli se pronášejíce bezděčná slova lidí, jež zachvátil strach a nenadálá důvěrnost.

Barány nekladl důrazu na to, pozdržel-li se s dívkami, jež vám osvědčují přátelství, aniž pronesete slovo o lásce. Býval velmi zaujat polonahými tanečnicemi a dívkami z kaváren a nepocítil výčitky svědomí. Spal s nimi a rozcházel se, aniž prodlel nad těmito dobrodružstvími a aniž o nich přemýšlel. Stodorová však znamenala více než příhodu veselé noci. Tomáš špatně rozeznával a tak se mu zdálo, že ony služky dobrodružství jsou vyhledavačky a strůjkyně příhod. Domníval se, že jsa nahodilým milencem jedné z nich, není než nocí, která uplyvá a pro niž není návratu. Slečna Stodorová však poutala jeho myšlenky. Tomášův duch se svažoval do údolí lásky jako ledovec, z něhož prýští řeky.

„Nemohl bych odejít, pokud bych vás neviděl,“ pravil, schyluje ústa nad její ruku. „Jaké štěstí, že jste přišla! Konečně padá ono prokleté mlčení. Svěrák, který mi tísnil hrdlo, se již uvolnil a mohu mluvit.“

Slečna Stodorová stála jako přikována.

Přiznání ji rozechvívalo. Sepjala ruce v mocném úsilí, jež zastírá bázeň. Neodpovídala.

Avšak duch noci a dvojic byl příliš roznícen. Paní a pánové se dorozumívali o týchž věcech stiskem ruky a pohledem tak snadno, tak předobře, že toto plaché úsilí se podobalo hře školáků. Tomáš Barány si vedl jako hlupák a Stodorová jako hlupačka. Ale nebyli jimi! Okouzlení již minulo. Rozmlouvali a úsměv oživoval jejich ústa.

„Vaše matka a vaše sestřička nejsou v Košicích?“ pravil Barány.

„Jsem zde s otcem,“ odpověděla.

Zatím čas rychle pokračoval. Již se přibližovala půlnoc a mnozí pánové se měli k odchodu.

„Heleno,“ pravil Tomáš, „váš otec zasedl ke hře v karty. Hle, octli jsme se v postavení, jež by nemohl milenec lépe zvoliti. Dovezu vás domů!“

„Nespoléhejte se tuze na moje přátelství,“ odpověděla, „nevím, nerozhodnu-li se vrátiti raději sama.“

Ti, kdo právě vycházeli, přidrželi dvojici dveře.

„Dobrou noc!“ pravili pozdravující slečnu Stodorovu a míjejíce Barányu dodali, aby přišel se Štěpánem k Vodopádům. „Na shledanou! Ale nikoliv bez Štěpána Barányu.“

Ulice byla pustá. Řítili se hlavní třídou a blízko chrámu zabočili k okraji chodníku zastavující se před domem Stodorových. Vůz již stál, ale Barány doposud nemohl uvolnit své objetí. Konečně se rozpojily prsty milenců, konečně oddálili svá ústa. Řidič otevřel dvířka a Barány ještě váhal. Sluha se mu nezdál dost významný, aby před ním zastíral lásku. Zůstavil ho udivena, neboť tento chlapík platíval v čeledníku za rozhodčího mravů a odtud je zmaten v svých soudech. Kdož ví, jak se příště vyzná v tom, co je dovoleno pánovi provázejícímu dámu.

Hrome! zde na východě vládne mrav nepochopitelný pro posluchače Osvětové školy. Dámy a pánové, na něž byste s chutí strčili psí hlavu, si podrželi staré přednosti. Krajina dotýkající se východu má vsutku něco z jeho ohně a zaujetí. Blýská se v hněvech a vášni těchto obyvatelů. Jejich krev je nepochybně horoucí. Nic naplat, jakkoliv jde o zem malou a jakkoliv její bohatství nedosahuje žoků, jež tak příliš ztučněly v mírných pásech hlavního města, přece jen není ani o poznání menší, pokud jde o vzhled, o úpravu stolů a o dobrý mrav zastírající obžerství či smilné lásky. Zastírá je, ale neutají krev, která vrhá přísvit na tyto prostopášnosti, a aspoň z malé části je vysvětluje a omlouvá.

Tu zarachotil klíč a milenci vešli tisknouce si ruce. Tomáš cítil závrať stoupaje k obytným světnicím. Schodiště zhasínalo, avšak Helena Stodorová se obrátila k služkám řkouc, že si přeje, aby dům zůstal osvětlen.

„Pan Barány se dlouho nezdrží,“ doložila. Jedna z děvčat prostírala stolec v jídelně. Vedle řečené světnice byla prostorná jizba, kde stál klavír, a za ní pokoj slečny Stodorovc. Jídelna pak zaujímal střed domu. Ten, kdo by chtěl vejít, nemohl než projítí touto místností.

Helena otevřela psací stůl a hledala jakýsi dopis. Bylo slyšeti, že děvče přirazilo dveře, a slečna Stodorová zvrátivši hlavu objala Barányu, jenž stál za jejím křeslem.

Nešťastníci a nešťastnice, jež věčně bude zdržovat! Bázeň a nikoliv ctnost, alby přiblížili svá ústa k ústům milencovým, ti lidé bez krve, ti, jejichž strašení vyplývá z vychování kleštěnců, se zajisté pohorší.

Vezmi je ďas! O stoupence tohoto strojeného andělství věru nejde.

To, co má dosti síly, aby zdrželo vypravování, je souhlas ztřeštěnců, kteří se nikdy nezamyslili, když jim láska vdmychla svou žádost, a kteří se s dychtivostí hnali po ústech milenčiných, nedbajíce na nic, co bylo v sázce. Ti vyznavači lásky, ti křížáci výprav, ti lidé příliš důvěřiví, ti, kteří posuzují vše skrze lásku, jež jednou provždy okouzila, ti souhlasí?

Jaká hanba! Toto zasnění smyslů, tato noc, v níž si ubohé tělo spřádá příběh, který napodobuje osud ducha, tato noc, na jejíchž březích se čeří vlnka, zatím co sama hlubina je nepohnuta, toto zasnění smyslů napodobující slávu života – to vše je vzdáleno lásky!

Pravíte, že jsou podobná dobrodružství stejně závratná a že lámou stejně dobře vaz tak jako vášně, o níž se praví, že je sám život?

Jaké chatrné zdraví přičítáte lásce! Nic o závratí! Nic o smrti! Láska zbožňuje srdce. Dobré knihy radí, abychom se nezdráhali rozdati vše a ničeho si nežádali.

Žel, věci těla a věci lásky bývají tak často zaměňovány!

To vše bylo Tomáši přisouzeno. Uvěřil přesnadno, že může strávit noc s touto dívkou. Byla příliš krásná. Nepodobala se Janě ani v nejmenším. Její vlasy spočívaly na polštáři jako vlna noci dosáhnuvší okruhu světélka, její tvář se zaněcovala úsměvy, jež platí světu, nevěštice ni štěstí ni radost. Její bedra byla útlá a její břicho a dřík připomínaly rozšiřující se stonek.

Vzdechy milenců ustaly. Ani on jí ani ona jemu nevzala duši, nicméně hlava Tomášova zůstávala vklíněna do polštářů a jeho ruka svírala zápěstí milenčino.

Hodiny, na nichž napoleonská orlice drásala sutky, odbily druhou s půlnoci.

„Je na čase,“ pravila Helena vstávajíc od klavíru, „abyste se ukázal u Vodopádů. Je čas, je svrchovaný čas!

Dobrou noc,“ opakovala. Když Tomáš sestupoval, naklonila se přes zábradlí, žádajíc, aby jedna ze služek přivolala drožku.

Zatím Štěpán dohrál svou hru a rozpomenuv se na schůzku, vydal se za Tomášem. Sešli se právě v předsíni.

„Jakže,“ pravil Štěpán, „teprve teď přicházíš? Rozešli jsme se před třemi hodinami.“

„Toto vyptávání je mi již nesnesitelné,“ odpověděl, „strávil jsem tyto dvě hodiny v kavárně Royal.“

Štěpán Barány potřásl hlavou, ale již je zhlédli přátelé, jejichž dobrá míra byla dovršena.

Asi v tu chvíli procitla paní Myslbeková ze spánku, vzbuzena přívalem bolesti. Obrátila se k oknu, zamilovanými oblaky prosvítal měsíc. Poznala kouzlo starodávné návštěvnice. Chtěla pokynouti luně, neboť bolest unáší hlavu právě tak jako vášeň a víno. Její bledost se pokryla ruměncem horeček.

Pomyslíla si na Janu, a její myšlenka nabývala přízvuku milenek opakujíc sama o sobě: Chtěla bych opět býti účastna tvé lásky. Chtěla bych cítiti dotek tvého srdce a tvých rtů. Jano! Jano!

Vztyčila se opírajíc se o dlaň, ale nový proud bolesti ji srazil a padla tváří dolů napodobujíc Tomáše.

Trápila ji žízeň a tu se snažila dosáhnouti sklenice s vodou. Paní Myslbeková po starém způsobu přistavovala k hlavám svého lože židli, zanechávajíc bez povšimnutí stolek zkrášlený kyticí pro nemocné. Dostačil pohyb dávno naučený, aby dosáhla zápalek (jichž od času vesnice Samotářky nikdy nepotřebovala) a sklenice vody.

Avšak tato vzdálenost je příliš veliká a vzrůstá víc a víc. Vztažená ruka umdlévá dříve, než se dotkne okraje lože, znovu pohne prsty, znovu se zvedá a strašné úsilí roztřese loket nešťastnice. Sevře palec a ukazovák. Zdá se, že píše hrůzyplné zvěstování na tabuli tmy.

Míjí vteřina a tu se ozve třesk rozbitého skla.

Jana si sedá na svém loži a volá matku jménem.

„To nic není. To nic není,“ odpovídá paní Myslbeková. „Odpusť, že jsem tě vzbudila. Jsem tak nepozorná!“ Avšak Jana již neusnula.

Smrt

Tomáš přišed do Prahy nemohl zůstat v domě Brehmově, neboť se podobalo, že se jeho pobyt protáhne, či nejlépe, bude již trvalý. Nezbyvalo než znovu osídliti starý byt Myslbekových.

Jana byla teď dvojnásob šťastna. Vyšehradská končina jí připomínala mnohá blaženství.

„Po Vydře,“ pravila Tomášovi, „je tento dům nejkrásnější. Věru nikde by se nám nevedlo lépe.“ Barány se však nesdílel o její nadšení, shledávaje hanebnými chyby a nedostatečnost, jež byly do očí. Okna nepřiléhala a podobalo se, že sklo co nevidět se uvolní ze stoletých rámů. Bylo slyšeti, jak řinčí při nárazech větru, a Tomáš k nim obracel znepokojenou pozornost. „Nikoliv,“ odpovídala Jana, „dům přečká své obyvatele.“

Tato útěcha pranepatrně okrašlovala barabiznu již schýlenou, zhyzděné dveře a růžice ze sádry, k nimž se táhl drát elektrického vedení. Venuše Miloská zhlížela na tuto veteš z kouta světnice, kde se za časů Myslbekových přijímaly návštěvy, tak často přinášející rybu zabalenou v ubrouscích smočených v octě. Pod lustrem o dvou ramenech (který živě připomínal vahadlo) stál stůl a čtvero křesel tak nizounkých a nepatrných, že se ztrácela pod zadkem Tomášovým. Bila pátá a hodiny s pochmurným pohybem sekáče zvedajícím srpek udeřily již naposled.

Barány složil noviny s poznámkou o politicích, kteří se svářili o peníze. „Co budeme dělat dnes večer?“ otázal se Jany, věda již, co odpoví. „Nu dobrá,“ řekl opět Tomáš, když Jana umlkla, „nu dobrá, ale věc již vzbuzuje pozornost. Kamkoliv jdu, jdu vždycky sám.“

„Tím lépe,“ odpověděla Jana, „že se ti neznechutí stará společnost. Věru, bdění u nemocné skýtá víc štěstí než tito kupci, jimž pád císařství a revoluce naplnila kapsy.“

Tomáš mávl rukou a zmocniv se klobouku řekl, již odcházeje: „Opakuješ věci stále stejné. Slýchávám totéž horlení o měšťácích, nicméně ty a já jsme povinni jednomu z nich díkem. Neshledávám příliš znamenitým mluvit s pohrdáním o tom, jemuž jsme za něco zavázáni.“

Asi po pěti nedělích nastoupil Barány úřad. Bylo to jedno z míst, jež skýtá víc výhod než práce. Barány měl času nazbyt. Jeho činnost záležela v jakémisi společenském poslání, nebylo třeba se oháněti perem ani tužkou. Světnice, kde měl úřadovati, podobala se spíše přijímacímu pokoji než kanceláři. Na psacím stole byly pohozeny papíry bez důležitosti a vše, co upomínalo na kázeň ústavu, jenž proslul vyděračstvím, bylo jen nahodilé. V této kanceláři se zdálo, že Hlavní banka pečuje jedině o ty, jimž se zachtělo zevrubných zpráv o městě Praze. Někdy bylo nutno, aby Tomáš mluvil s návštěvníky o hospodářských otázkách, a tu v předvečer podobných hovorů nalézal na stolku odpovědi na otázky. Ti, kdo přicházeli z východu republiky a z Uher, bývali oslněni jménem Barányovým a jeho způsoby. Vážnost Tomášova se tedy utvrzovala. Chlapíci, kterým sklepník nahání úzkost a již si netroufají vzít po druhé rybu při table d'hôte, považovali jej za nadmíru zběhlého ve věcech světa. Snad bylo to uznání přemrštěné. Zaslужuje podobná věc zmínky? Měly služby, které Barány bance prokazoval, nějakou cenu? Necht' tak či onak, jméno Tomášovo se stalo známým a jeho velikost vzrůstala.

Janě nepřišlo ani zdaleka na mysl, že by měl Brehm v této věci sebenepatrnější zásluhu. Věřila, že si hleděl obchodu a výhod, uváděje Barányu do úřadu, který zastával s tak vynikajícím zdarem.

Na rozdíl od své ženy býval však Tomáš často na vahách. Srovnáváje svoji práci s dřinou ostatních úředníků poznával, že zvyk byl daleko přestoupen. Dostával mzdu, neboť jeho pýcha se bouřila proti darům. Nemohl nevidět vlastní zbytečnost a jeho duch pozbýval staré jistoty. Býval rozehvěn, často se zdráhal obléci frak a tlachati do noci s jakýmsi hrabětem, jenž zítra bude přinucen prodati své zboží nevýhodněji právě o míru tohoto pohostinství. Tito chlapíci, jež vídal sedat na druhém konci stolu, mu byli záhy odporní. Podobalo se, že se roztrhl pytel se sestřenci pekel, s těmito kejklíři, jejichž vlasy jsou nad čelem rozčesány.

Jeden každý z nich dychtí vyvléci se ze zdrženlivosti, jež mu byla přisouzena, a nejraději by se vrhl rovnou k děvkám. Rozmnožil by s chutí jazyky v své tlamě a trojnásob by ovinul objetí kolem nevěstčina pasu. Nemohou zatajiti nestoudného štěstí, neboť jsou vzdáleni svých žalostících žen, svých věřitelů a známých, které rdousí příjice a zchromila dna. Jsou v cizím městě, v končině, o jejichž kurvách se mnoho vypravuje!

„Hrome,“ pravil jeden z těchto návštěvníků, „zdá se mi, že se vám nedostává dobrého rozmaru, Barány! Snad je zde o něco živěji, pokud jde o obchod, však ostatní? Pah, Praha se ani zdaleka nevyrovná Vídni a jiným městům, v nichž vládne sitarý duch.“

„Ba, máte pravdu,“ řekl Tomáš, „naše město není z nejlepších, pokud však jde o vídeňské mravy, není nic snadnějšího než je napodobiti. Chcete jít se mnou?“

Pánové se shodli a počala noc, jíž není pamětníka.

Onoho jitra po nevýznamném nedorozumění s Janou sešel se s jedním z písařů banky. „Jaké máte štěstí!“ děl písař, „nedovedl jsem zvoliti své povolání tak výhodně. U nás se vypravuje, že se ředitel ptal, umíte-li tančit.“

Barány odcházel, zůstáváje písaře na chodníku s otevřenými ústy. Tajil svoji vzrůstající zuřivost, chtěl se vrátiti k Janě, chtěl vyhledat onoho hlupáka, chtěl mu dát za vyučenou, ale

neudělal nic. Vlekl se, jako se vleče povaleč. Po chvíli stojí opět před vyšehradským domem a vzpomíná na slova, kterých užil, na svoji nelásku a lhostejnost, jež trvá půl druhého roku.

Věřil jsem, že to vše minulo a že se vrátila bývalá vroucnost, žel, zmýlil jsem se! Nevidím jejích žalů, ale mlčení, které se rozhostilo, mi napovídá, že jsou neskonale. Budeme trpěti, dokud rozuzlení stejně zhoubné jako tato trýzeň nás nevrhne na různé strany. Kéž je zde, kéž zazní konec, jehož se děším a jež očekávám! Není palčivějších bolestí než strach a nejistota. Než lež a vykračování, než předstíraná pokora a služby sprost'ákům!

Moje náklonnost je navždy ztracena, děl po chvíli, ale proč Janu zarmucovati? Zamlčím všechno, dokud nepřijde slečna Stodorová. Zalknu se zatajenými ruměnci, budu se třásti studem, ale nepromluví!

Rozhodnuv se takto vrátil se Tomáš do města a nakoupil květiny na usmířenou. Zatím Jana seděla u knihy. Když Barány vešel, vstala a přistoupivši k oknu zakrývala si tvář, předstírajíc, že sleduje jakýsi výjev na ulici. Barányovi uvízla slova v hrdle.

Zajisté plakala. Je unavena dlouhým bděním, je rozechvělá a pláče.

Tomáš se na ni díval a jeho oči byly pozornější, než bývají oči lásky. Viděl, že talíře, s nichž jedla, jsou umyty, že ubrus je složen, stůl vydrhnut a přiloženo v kamnech.

Jana bydlila podle způsobu paní Myslbekové v kuchyni. Studovala zde a připravovala svá jídla, jsouc oděna jako služka s vykasanými rukávy.

Tomáš jí odevzdal kytici, ale to, co si přál říci, neřekl. Odcházel po druhé.

Stalo se, že Jana, která rozněcovala dříve v Tomášově srdci lásku, vzbuzovala v něm nyní ošklivost. Ach, její krása byla rozptylována a pocit urážky, jenž vládl v hlavě Tomášově, tíživý svazek s Janou a touha po Stodorové, tato neštěstí tak trapná a přece nekrvácející měla Tomáše k strašnějším kouskům. Byl příliš Štěpánovým synem. Přál si otevřít jednu z tepen v hloubce uložených. Chtěl uchopiti své srdce a sevřítí je. Chtěl se vpeřítí v bolest, vyhledával ji a toužil po ní. Žel, činy, jež následovaly, byly spíše sprosté než zoufalé.

Noční hýření Barányovo se protahovalo. Nastávalo již ráno. Nová a nová zuřivost rozplameňovala jeho ducha a peníze mu hořely v rukou. Ach, určení těchto peněz! Byla to částka, jež měla býti vyplacena Brehmovi již před týdnem. Nevzal si ji a jako namátkou požádal Barányu, aby ji podržel až do chvíle, kdy bude míti čas na zúčtování.

Tomášův host usnul. Přítelkyně opilců vymanila paži zpod jeho hlavy a přešla k těm, kdo doposud stáli na nohou.

Tomáš si opatřil znamenitou společnici svého hýření. Jestliže on sám se změnil v pekelníka, jehož sutana je šarlatová a jehož hřívá přihořívá, byla ona děvka jako d'áblice. Vášně jí rozdrásaly tvář a na cukající se svalstvo přitiskli strašnou podobu Berberové. Obnažila se až pod pupek, její ústa byla naplněna vínem a kořalkami, které by opojily i bečku vinárníkovu.

Kdož ví, jaké feny drásaly její útrobu? Kdož ví, která psice hříchů si zkrvavila mordou, chňapajíc po jejím srdci? Její vina je temná.

Ráno nebo k poledni se Barány probudil v náruči této milenky. Zhrozil se. Všechna jeho provinění, košické milenky, slečna Stodorová, cizí peníze, jež vydal, všechny poklesky se jevily pranepatrnými u srovnání s tíhou, která drtila tuto vyprazdňovatelku lahví. Nakláněl se nad její ústa jako nad propast.

„Poznávám,“ řekl, „že jste si usmyslila zemřít.“

Vše, co počínáte, směřuje k smrti. Co vás tok mocně pudí k té strašné končině?“

„Má duše,“ odpověděla, „má zešílevší duše. Jděte mi z cesty a příliš se nevyptávejte, neboť se nepřátelím se slovíčky. Každá z holek mého řemesla má dobrý důvod, aby se zabila. Činím to, co jiné. Dávati však svůj život hodinu po hodině? Čekati? Uchovávat se? Ach, příteli, nejsem již trpělivá, chci spát, chci býti sama, chci spát, chci spát!“

Barány se vrátil pozdě. Jeho soudruh ho již dvakrát hledal v úřadovně a dvakrát odešel s nepořízenou. Tomáš našel na stole lístek, měli se sejít u večeře. Bilo pět hodin. Banka již utichla. Sluha zhasil velký lustr nad schodištěm a sestupoval, rachaje střevíci. Bylo tu šero,

jen před pootevřenými dveřmi Tomáše Barány a lehl žlutavý přisvit světla. Zřízenec nahlédl do světnice, domnívaje se, že někdo zapomněl zhasiti světlo. Barány však nezvedl hlavu.

A přece nespal! Bděl, rozjímal, ale jeho myšlenky zapadaly do strašných polí. Zdálo se mu, že jeho noční přítelkyně osvědčuje moudrost.

Zatím Jana složila práci. Měla napilno, neboť období zkoušek se blížilo. Na fakultách byla mezi studenty shánka, ale Jana (jindy nikoliv z nejpilnějších) se nestrašila. Čtla své knihy již po deváté a znala z největší části vše, co se zkoušívá. Dokončivši práci hotovila se odjetí k matce, avšak otálela s cestou dobrou hodinu čekajíc na Tomáše. Nechtěla přemýšlet, co ho zdržuje. Střežila se uvěřiti tomu, co jí našeptával strach o manžela.

Milující ženy předvídají konec lásky a nic jim nelze zatajiti z myšlenek milencových.

Jana poznávala právě tak dobře jako ostatní, že Tomáš může jen s váháním pronésti její jméno a že se odvrací, když ho chce políbíti. Vzдалa se naděje, že mu bude dopřána síla, aby si mohl vésti podle svého přání. Viděla, jak se touží vrátí ti, ale jeho úsilí bylo vždy přemoženo jakousi malátnou nevůlí, jež se objevuje v podramení úsměvů. Nemohla přijmouti tuto obět' a její statečnosti bylo namále. Bála se, neboť paní Myslbeková umírala.

Představa úmrtního lože ji neopouštěla. Slíbila si, že Tomáše neopustí, dokud paní nezemře. To věru bude záhy.

Paní Myslbeková již upadala ve spánek tak podobný smrti, že Dora neslyšela její dech. Upadala v agónii a vstávala z ní, jako se vstává z mrtvých. Spatřila Janu a ptala se po Barányovi, řkouc, aby si nikdo nemyslel, že ho nemiluje.

„Ach, nikoliv,“ pravila oddělujíc slova, „nikoliv, je mi dražší než Brehm a Nedbal, ale nemohla jsem mu tak znenadání uvěřiti, neboť si vedl jako velký pán. Nevím, komu se podobá, ale štěstí ze Samotářky nemá jeho tvář. Na tom již nesejde. Necht'. Zmýlila jsem se.“ Vzápětí se jala paní Myslbeková mluvit o hostině, kterou připravila, a volajíc svého manžela měla všechny k jídlu. „Vždyť je večer! Kohouti dozpívali. Je čas mysliti na odpočinek.“

Jana zvedla nemocnou a zasunula pod její hlavu podušku. Obě sestry mluvily co nejhlasitěji, aby strašné kouzlo ustoupilo.

Paní Myslbeková zvedla ruku, žádajíc si pítí. Dotkla se sklenice a s vědomím se jí vrátila myšlenka, již nedokončila.

„Děsím se,“ pravila, „že nedořeknu, co mám na mysli. Tíží mě jakési sdělení. Jakýsi vzkaz, cosi nad každé pomýšlení důležitého, to, co již nikdo neřekne, než já sama. Žel, věc tak příliš srozumitelná nemá jména.“

Tu se jala znovu omlouvatí zaujetí proti manželu své Jany řkouc: „Po všechen čas jsem byla připravena na váš návrat.“

Chtěla jsem se o vás starat a nebylo mi vhod, že se tak snadno obejdete bez pomoci,“ pokračovala.

„Přála jsem si, aby Barány pozbyl svého bohatství a abyste jedli z mého.“ Umírající se odmlčela pohlížejíc na lahvičku s léky. Rozeznávala předměty špatně a její pozornost je zveličovala, jako by se přibližovaly. Tu zvedla ruku naznačujíc, že chce, aby Jana přistoupila až k loži.

„To vše mi bylo uloženo,“ pravila, „to vše mi vnukla láska. Je konec nedorozumění, mohu mluvit, co srdce ráčí, avšak mého hlasu ubývá. Jak mám začít? Zřídka jsem otevřela ústa, a teď se stře stín na moji paměť. Nevzpomínám si, nesplním svého poslání. Nezhostím se úzkostí. To, co jsem cítila, co jsem neřekla a co teď dím, je nenapravitelné.“

Její vztažená ruka klesla, ale opět se zdvíhá a dotkne se Janiných vlasů. Nejmladší dcera nemůže již zakrýti slzy a pláče a kvílí.

Tehdy přišel lékař. Ještě u lože nemocné rozmlouvá s Brehmem, neboť v lhostejnosti záleží útěcha.

Smrt v sedmdesáti letech, tot' věru není tragické.

Vchází pamětliv, že od jeho vědeckého ducha odskakují hrůzy márnice. Bývá zdrženliv v obcování s umírajícími a povzbuzuje je s úsměvem. Je jist sám sebou. Je jist a možná, že bude říčeti hrůzou, až jemu klesne hlava k rameni.

Nemocná mu pokynula na přivítanou. Poznává, že přišel obřadník nemoci, ten, kdo předpovídá hodinu jejího konce. Chce se usmát, slyší zvuk řeči a hukot a svist otáčejícího se kola. To není nic jiného než dětský větrníček. To není nic jiného než kácející se lesy a pád světa, který přivodívá střídu dne a noci.

„Obávám se,“ pravil lékař, „že nastává chvíle, kdy bude nezbytno povolati všechny ty, kdo se chtějí s nemocnou rozloučiti.“

Vzkázali tedy pro Alžbětu, jež přišla s Nedbalem.

Je již zpravena a dobře ví, co ji očekává, avšak Nedbal pláče a pláče. Přidrží si kapesník před ústy a štká. Jeho krásná tvář a jeho pěstěné ruce dodávají tomuto hoří přízvuku strojenosti a zvyšují trapnost výjevu.

„Nebylo by lépe, aby se vzdálil?“ otázal se Brehm. Lékař však rozhodl, že není již důvodu, pro nějž, vzhledem k nemocné, by bylo nutno skrývati slzy.

„Je bez vědomí,“ doložil, usedaje na pelest jejího lože jako vozka, jenž zaujme v pravý čas místo na kozlíku. Nyní se ujal ruky umírající, hledaje v zápěstí tepnu.

Paní Myslbekovou prolnul jakýsi pocit míru. Jejích sil ubylo, nemohla odpovídati. Duch již nespřádal myšlenek, ale přece byl doposud silný! Obnovoval řečiště, jímž protékal tak dlouho, rozezvučel se štěstím a strhl obraz Samotářky do rozpadávající se sítnice.

Té chvíli paní umřela.

„Nuže,“ pravil lékař, „je dokonáno. Jsem jist, že netrpěla. Neviděl jsem mnoho tak klidných smrtí. Přeji vám,“ dodal zmocniv se naslouchátka, které byl pohodil, „přeji vám mír a pokoj, jehož si zasluhujete.“

Brehm vyprovázel lékaře do síně a zastihl Barányu, který právě odkládal klobouk.

„Jdeš pozdě,“ řekl pocíťuje úlevu, že tento chlapík se dozajista zdrží pláče. „Jdeš pozdě a přece včas, neboť Jana není k utišení.“

Tomáš již po týdny nemluvil s Brehmem. Vyhýbal se mu, byl naplněn strachem, že se zeptá po svých penězích. Avšak záměry bankéřovy byly zcela jiné.

„Vejdi,“ řekl tiskna Tomášův loket, „vejdi, jsi již dlouho očekáván. Kdybych tě mohl přinutiti, aby ses choval k Janě jinak, než se chováš, udělal bych to,“ dodal polohlasem, „nicméně znám zaklínadlo, které snad bude působit.“

„Chceš mi vyhrožovat?“ odvětil Barány s úsměvem, jenž se doposud nepřiznával.

Brehm pokynul hlavou a otevřel dveře přerušuje rozmluvu. Barány políbil své ženě ruku a usedl na židli, tváří obrácen k světlici, kde ležela mrtvá.

Sotva minulo několik dní, po něž je mlčeti všem peněžním starostem, je-li mrtvola málem v domě, obrátil se Tomáš k Brehmovi s prosbou, aby mu poshověl s penězi, jež mu dluží.

„Jakže,“ odpověděl Brehm, „nepamatuji se, že bych ti byl půjčoval nějakou částku. Nevím o tom.“

Máš snad na mysli peníze, které jsem ti svěřil? Vrat' mi je!“ Potom se jal mluvit o klusácích, již tak zmíry zajímali Štěpána.

Brehmova tvář byla nepohnutá a Tomáš záhy poznal, že je rozhodnut předstírat tuto lhostejnost až do konce. Odpovídal mu, ale jeho srdce, v něž se vplížila bázeň, nemohlo uvěřiti v přísnost a mělo jej k tomu, aby v tomto obličejí hledal znamení veselosti a žertování. Spatřil zachvívající se rty Brehmovy a již se hotovil vydati zvuk podobný smíchu a otvíral ústa, aby řekl: Ty jsi mi nahnal strachu!

Brehm však mlčel.

Kde je Barányova pýcha, kde jest jeho pohrdání penězi? Kdysi odmítal dary a teď div že nepadne na kolena.

„Stáje nebyly postaveny nejvhodněji,“ pokračoval Brehm v svém herectví. „Přešli jste pravidlo, že je nutno obrátiti okna na sever. Cesta pak, po níž vodíte uhnané koně, mívá s výhodou tvar osmy. Proč jste se nepřidrželi starých zkušeností?“

Barány si zapínal rukavici. Do jeho tváře se vracela krev a žíly na skráních mu nabíhaly. Poznával, že Brehma neobměkčí. Opakoval jednu z námitek, již kdysi zaslechl, zakoušeje hněv a nutkání udeřiti Brehma do tváře. Věděl, že je tak bohat! Byl jist, že mu v podstatě nic nesejde na několika tisících korun. Znal jeho účtování. Z rozmaru či z netrpělivosti, jen proto, aby věc šla vpřed, nesmlouval zhusta s vyjednaváči a podobné odmlčení znamenalo víc, než dosahuje částka, kterou svěřil Barányovi.

Oba mužové dokončili rozmluvu přemáhající hněv. Když se rozloučili, zůstal Barány stát, dívaje se za odcházejícím přítelem. Svítalo mu. Byl vlákán do osidel.

Tomáš se vrátil domů očekávaje, že nalezne byt prázdný; Jana se doposud učila.

„Ty jsi přišel?“

„Zapomněl jsem listiny,“ pravil nemaje síly setrvat v její společnosti. Prchal před ní, bál se.

Noci, jež trávil po boku kurvy, zanechaly v jeho mysli hluboké otisky. Styděl se odcházeti a z téhož důvodu nemohl zůstat. Otevřel stůl a naplňoval brašnu starými zápisky. Jana si povšimla, že jeho svrchník je pomačkán a že má špinavé rukavice.

„Eh,“ děl schovávaje levici za záda, „na tom již nesejde. Sbohem, sbohem,“ dodal ve dveřích a přiraziv veřej sestupoval kvapně po schodišti.

Žádná myšlenka, jež může býti nazvána truchlivou, nevstoupila do jeho hlavy. Bral se vpřed zíraje na špičky střevíců, znepokojován jakýmsi houkáním, jež zasahovalo jeho sluch. Slyšel ten zvuk a počítal: Prvá, druhá, třetí –. Hlas slábl a vynořovala se cesta, kterou kdysi vykonal, sledoval ji, ale znenadání všechno mizí a nastává tma. Jana! vykřikl a jeho srdce se

zastavovalo, Jana! Jakž jsem mohl dříve nepřipadnouti na tuto pohnutku Brehmovy obmyslnosti. Miluje ji. Vidím, že se rozhodl užiti všeho, co je proti mně.

Ještě na chvíli se mu vrátila schopnost smýšletí jako za starých časů a styděl se za to, že se přistihl při podobné prosbě! Chtěl, aby mu byla prominuta částka, kterou zcizil!

Avšak nemohl již strážiti tíhu a sklíčenost. Nedostávalo se mu sil ani odvahy. Nemohl již stanouti tváří v tvář Janě. Bral se zvolna podle výkladních skříní, jež ho nepoutaly a po nichž se přece ohlížel. Schylovalo se k desáté hodině a ulice právě oživovala. Několik známých lidí Barányu pozdravilo, ale nerozeznával jejich podoby. Zastavil se před obchodem vlásenkářským a opíraje se o hůl zůstal nepohnut. Podobalo se, že přebral opět vína. A co tak stál a co tak čekal ohlušen marností všech svých cest, padla jeho duše na kolena a hlasem plakala.

Jdi a vyznej se své ženě, která se nad tebe nevyvyšuje ani nevynáší. Víš, že tě přijme. Víš, že ti vyjde vstříc, že zdvihne tvou hlavu k svým ústům. Věří, že láska je nezrušitelná, a doposud tě miluje. Ostatní lidé tebou pohrdají, ale Jana a ty jste byli učiněni jedno skrze lásku. Jenom se vrátíš, jenom se postavíš po její bok a již všechno pozná a již si přivlastní podíl v tvé hanbě.

Baramy váhal, avšak tu se mu zjevila Jana lkající, Jana nedůvěřivá a Jana s červenýma rukama, na jejichž kloubech lpí slza právě skanuvší.

Na Tomáše padl strach, který pocíťuje strůjce zločinu. Vrhł se vpřed, do jízdni dráhy, do zástupu, jenž naplňoval ulici.

Dav, k němuž Tomáš Barány nikdy nepatřil a k němuž nebude nikdy patřiti, směřoval k Staroměstskému náměstí. Bylo slyšeti výkřiky a hlomoz hladu. Snad byl Tomáš stržen tímto proudem, aby bída změřila jeho hoře. Snad měl vztyčiti svou popálenou tvář pod duby hněvu starého tisíc let.

Stalo se, že se kolem Barányu utvořil prstenec volného místa. Stáhl si klobouk do očí a vytratil se prahna po přístupnějších útěchách. Ach, dal by poslední krůpěj svého rozumu za vroucí objetí, za sladkou útěchu vína a opilosti a tichouké prozpěvování děvky tak smutné,

že je třeba, abyste se stali sebevrahy po jejím boku. Doběhl bez dechu k hotelu strašné tanečnice a vedral se k ní, neodloživ ani hůl ani klobouk.

Její nahá ruka se ovinula kolem Barányovy hlavy. Objala ho dokončujíc svou píseň.

Tomáš s ní setrval dva dny.

Za krátký čas po těchto příhodách vyhledala Jáma svého manžela v Hlavní bance. „Přišla jsem ti vypočítati důvody, pro něž je nezbytno, aby ses nevracel,“ pravila. „Nechci tomu. Nestřím, abys přicházel jako stín a jako stín se ztrácel. Nemohu tě viděti tak zlomeného. Nesnesu déle tohoto truchlivého soužití. Jdi. Jdi, pouto je rozvázáno. Jdi!“

„Bál jsem se tě požádati o rozmluvu,“ odpověděl Barány, „nikoliv proto, abych získal výhody. Má vůle však je chorá, cítím, že se každý můj záměr rozpadává, dříve než je vysloven, dříve než jej mohu zradit, neboť i tato nízkost spočívá na jakémisi chtění.“

Jana vstala. Bylo jí trapné poslouchali nárek manželův a její srdce se příliš rozbušilo.

„Nuže, sbohem,“ pravila.

Splnivši toto posláni, jež bylo z nejtěžších, které se svěřují zamilovaným, Jana odcházela. Neměla naději a přece ji posedala jakási myšlenka na usmíření. Chtěla věřiti, že Tomášův pád se podobá chybám mladých lidí, jimž nezbylo času, aby dokončili kousky, kterým býváme podrobeni kolem dvaceti let.

Ale sotva domluvila na Tomášovu obranu, bylo jí začítí s novým obviňováním. Připomněla si jeho změněnou tvář, jeho vystupující čelisti a nos pekelníkův, jenž strašil vzdutým chřípím. Měl ztrnulé zornice a rysí pohled.

Neštěstí je příliš zřejmé a zkáza zachvátila všechny kouty jeho duše, pokračovala. Ale snad se oddal zoufalství jen proto, že přemáhal lásku, která ho vedla k slečně Stodorové nebo k ženě, kterou neznám. Snad vydechne volněji, když bude bez závazku, snad střese se svých ramenou to prokletí. Snad Štěpán Barány ovládne jeho ducha.

Byla rozhodnuta, co učiní. Nemohla složit ruce v klín, a protože jí bylo zakázáno jednat (neboť pouhá její přítomnost Tomáše rozběšňovala), nezbylo než psáti Štěpánovi a prositi, aby se ujal svého syna.

„Nevím, jakými příkazy bych Vás měla pohnout k největšímu spěchu,“ psala. „Jsme zasaženi bídou, o níž se vám nezdá. Tomáš se zřekl starého způsobu života a vysedává po nocích ve společnosti nevěstek. Neběží o to, abyste mě utěšoval a přivedl lkající choti manžela, jde o sám život. Chtěla bych si vytrhnouti ze srdce leckterou příhodu a vše, co souvisí s Tomášem, pustiti mimo sebe. Žel, jsem tak sobecká, že bych nepocíťovala než lítost nad vlastní ztrátou, avšak z pout a z provazů, jež mě vážou s osudy milence, se neuvolnila ani jediná nitečka. Jsem stále hotova učiniti, cokoliv by naznačil, ale Tomáše popuzuje moje tvář; hněvá se a jeho hněv mi ukládá mlčení. Musila jsem se ukliditi z cesty a nic mi nezbyvá, než vybízeti Vás. Pospěšte si! Očekávám všechno od rychlosti, s kterou vykonáte svou cestu do Prahy!“

Asi v tutéž dobu psal Štěpánovi i Tomáš.

Když Jana odešla z Hlavní banky, zůstal stát nad svým stolem. Otřásal jím pocit beznaděje a divé lítosti. Dům byl bez hlásku, avšak znenadání se ozývá odrhovačka a za dvojími dveřmi je slyšeti přecházeti člověka. Ne, je o poschodí výš. Lustr, který se skládal z broušených sklíček zavěšených na šesti ramenech ze spěže, se rozkýval a chřestil. Tu kroky utichly a vzápětí se ozval úder kladiva. Barány poslouchal a byl šťasten, že slyší zvuky života, že není sám, že lze hlomozit a tlouci ze všech sil.

Vzpomněl si na jednoho z bankovních sluhů, jenž se oddává ve volných chvílích rohování a který získal na předměstích proslulost. Nosíval baskickou čepičku a jeho pás byl vždycky utažen.

To jist zatlouká do stěny hřebíček, aby si mohl pokladník pověsit obraz. Koupil jej od malíře, jenž chodí se svým zbožím od domu k domu. Toť starý zvyk. Toť peníz, jímž je banka poplatna tomuto mazu a jímž se vykupuje z viny, že nedá ani troníček na věci umění.

Barány nemohl zatajiti úsměv. A sotva se jen usmál, sotva si vydychl, již ho zchvátila naděje, že vyvázne, že neztrajti svou při, že bude živ.

Usedl ke stolu a jal se psáti dopis, ponoukán nadějí a opět důvěřiv. Zdálo se mu, že Jana neodešla, že stojí za dveřmi a že naslouchá. Pospíchal, odložil pero a zprudka otevřel, jsa jist, že se ozve její smích.

Chodba však byla prázdná.

Tu se vrhl k oknu a bál se, že ji zahlédne odcházeti. Dvakrát se zmýlil!

Chodců přibývalo a Barány ztrácel zvolna své oživení. Uzamkl stůl a zavřel okenice. Z koutů vystupovala tma a nová úzkost. Ale přemohl ji, všemi silami se zvedl a jako Christoforos, klesaje a klopýtaje pod tíží svého břemene, stanul u dveří proslulého právníka, ježž znal z lepších dob.

„To jste vy, Barány,“ pravil advokát poněkud zaražen, neboť již zaslechl, že se zaplétá v příhody s herečkou, jež byla vypovězena z Němec.

„Pane,“ odpověděl Barány, „přicházím prositi o radu. Vydal jsem se z peněz a nemám nic než jakýsi podíl na statku Vydrě. Ten majetek je však pronajat a vážne na něm dluh.“

„Rozumím,“ řekl advokát, „nepodniknu však nic bez vědomí vašeho otce Štěpána. O jaký peníz běží?“

„Nedostává se mi sedmadvaceti tisíc korun.“

„Takovou částku Vydra ještě snese,“ děl opět doktor s pocitem úlevy, neboť přál Barányovi, aby vyvázl z tísně. Tomáš však neodpovídal.

Z čekárny advokátovy sem zaléhaly hlasy. Písař přinášející vodu pro jakéhosi návštěvníka upustil sklenici.

„Co je to za hluk?“ pravil advokát pootevřev dveře. Potom se jal přecházeti podle psacích stolů, rozpáčit pro Tomášovo mlčení. Zdálo se, že Barány ztratil vědomí času.

„To vše není nic strašného,“ pokračoval obhájce dotýkaje se Tomášova ramene, „hlavu vzhůru, Baránye! My, kdož jsme překročili šedesátku, se díváme na podobné příhody již shovívavěji než sami mladí pánové, kteří se těchto lehkomyšlností dopouštějí. – Což je naplat. Napište svému otci, jak se věc zběhla.

Svěříte-li mi toto posláním, naleznu snad vhodný způsob,“ děl po chvíli odmlčení.

Tomáš neposlouchal. Porozuměl, že mu ani tento laskavý pán nepřispěje. Měl mluvit o svých poklescích před otcem a snad i před Janou! Což neznal Štěpánovo opovržení a hněv? Což mu nevhánělo pouhé pomyšlení na tuto hanbu krev do hlavy?

Zlíbilo se mi obláci ohnivý plášť. Jaký div, že mě pálí? děl sám k sobě. Jaký div, že shořím?

Shořím! Shořím! Opakoval a zůstavil bez odpovědi starého přítele.

Všechny jeho cesty skončily v hotelu nevěstčíně. Vrhel se opět k jejím nohám, do náručí, jehož paže se věčně vztyčují a bez ustání prosí o rozkoš ještě zoufalejší, o bolest pronikající až k dřeni kostí. Jaké zaslíbení smrti!

Váleli se mlčenliví a třesoucí se. S nevěstčiny úst se setřel rouge a bylo viděti, že jsou bez krve. Její oči se obracely v sloup a její pohled se podobal pohledu andělů, jež vídáváte nad hroby lomit rukama. Paže jí spadla a zvrácená hlava zůstala v poloze mrtvého těla.

Tomáš se opřel o loket a zděšen uhnul hlavou. Měl prchnouti, jako prchává vražedník? Měl dotlouci to zvíře skvoucích údů, jež bylo polomrtvé a takovou měrou prahlo po smrti? Měl vpraviti do jejích útrob všechnu zásobu blažených jedů, měl dokončit to prokletí?

Jsou ztraceni. Jsou již mrtvi. Tomášova vůle byla zlomena. Poplenilo ji štěstí a přílišná snadnost života, štěstí a obdiv, štěstí a krása, štěstí a krev padající do tohoto mozku jako přívál, jemuž žádné stavidlo nebrání, aby se nečeřil a nehučel.

Barány se naposledy pokusil uniknouti. Vrhel se znovu na cestu. Byl zuřiv a zchvátila ho poslední naděje, cit, jistota, že to, co činí, musí se ještě stát. Vzal zbytek Brehmových peněz a v chvatu (jako by mu již přihořivaly paty) se vrhl do železničního vozu.

Slečna Stodorová dlela v Budíně a Tomáš odjížděl za ní. Byl ohlušen jízdou. Zdálo se mu, že se vlak řítí s kopcoviny do útěšných rovin. Poznával stromy a keřiky, Dunaj, Gran a Budín.

Chýlilo se k jaru a vítr vál se strany Rumunska, od Černého moře. Barány vystoupil z vlaku a vedle jeho nohou se válelo ubohé zavazadlo. Rozpomenul se na Janu a jeho srdce se milostně zachvívalo.

„Mínulo sedm let!“ řekl ohlížeje se po řadě koníčků, neboť dnes jako včera je nutno jezdit v budínských ulicích. Hroužili hlavu do prázdných pytlů klímající, sešli, zhubeněli, byli kost a kůže.

Barány udeřil vakem na dno vozu a vykřikl jméno hotelu, které mu uvízlo v paměti. Vcházel za bedlivé pozornosti vrátného, jenž nebyl jist, nežádá-li o nocleh chudřas nebo člověk bez rozumu.

Tomáš spal celou noc, a když se probudil, bylo mu málem nesrozumitelné, že je v Budíně. Váhal vyhledati slečnu, jež mu to nedovolila. Avšak sled událostí ho pudil k závěru.

Vzal zablácenou hůl a chodil Budínem až k poledni. Když pak se přiblížila hodina návštěv, stoupal po schodišti domu, kde slečna Stodorová bydlila u své příbuzné. Čtvrť bohatých se stala nedůvěřivou, neboť v Budíně přibývá den ze dne stínů. Plížívají se podle nároží a jejich oči žhnou hladem. Vácovský boulevard je jako vymeten a co chvíli zaslechnete dupot utíkající strážě. Ještě o desáté bývá před tržnicí hluk a na záda zoufajícího davu dopadá rána za ranou.

Uherský mrav je býti vojákem a tyto šrůtky se končívají bez nářku, nicméně hněvivě.

Když je zástup rozptýlen, vidíte státi před vchodem do drůbežárny sedláka, jenž tluče, aby mu otevřeli. Má plný vozík krůt a po třiceti slepicích mu kdáká ve třech posadách. Toť málem celý dvůr!

Tluče, ale nikdo mu neotvírá.

„Nezbývá, holečku, než abyste se vrátil,“ pravil mu jeden z těch, kteří jsou na útěku, „anebo prodávejte slepici za cenu vajíčka.“

Když služka zhlédla Tomáše, byla si jista, že je jedním z těch nespokojenců, kteří spílají zemskému správci. Chtěla mu přiraziti dveře před nose. Tomáš si však naposled zjednal převahu svou tváří.

Co si počnu? Jak ji oslovím? ptal se čekaje ve světnici podobné košickým. Tu se otevřely dveře a slečna Stodorová ho vybídla, aby vstoupil. „Hle,“ pravila, marně ukazujíc na svoji sestru, „zde je Líza, přijely jsme se poohlédnouti po známé končině.“

Barány nerozuměl. Chtěl něco říci, ale jeho hlas slábl a byl sotva slyšitelný. Pronášel slova bez smyslu.

Zmatek, jenž po příjezdu do Budína od Tomáše poodstoupil, ho teď znovu objal a znovu přitiskl svou tvář k jeho tváři. Dechl na něho, jal mu mysl, vykřikl do jeho uší strašný počátek večerky.

Helena Stodorová postřehla, že se Barányovi přihodilo něco zlého, a jala se ho tázati hlasem, který byl s to, aby mu vdmychl rozvahu.

„Přijel jste právě dnes do Budína? Za dřívějších časů se cestovalo pohodlněji.“

Barány přisvědčoval. Vydechl a odtud až do poslední chvíle svých zápasů zachovával navenek klid. Jeho pýcha byla mocnější než hoře.

Helena snad Barányu milovala, neboť spatřivši jeho popleněnou tvář, byla jata úzkostí. Měnicí a svíjející se myšlenky Tomášovy daly se do běhu a zastihly Stodorovou, jak se naklání k nemocnému plna soucitu. Odmítal jej. Tomášovi se zdálo, že den pokročil od poledne až k soumraku. Viděl víc, než snesl. Opět se usmíval a zmohl se na obvyklý způsob řeči, řka, že by si navždy vyčítal, kdyby byl ještě v den svého příjezdu nevyřídil pozdravy, jež přiváží. „Venkovský mrav mi vnukl neprozřetelnou myšlenku, abych se před vámi ukázal dříve, než jsem vyhledil stopy zdlouhavé jízdy.“

Heleny se dotkl tento tón a odpověděla mu s ledovou chladností.

Tu udeřily hodiny dvanáctou a v studnici zpod cypřišů se ozvala Mozartova hudba. Všechny důvody, pro něž mohl Tomáš ještě prodlévati v domě, pominuly. Vstal. Helena a Líza Stodorovy mu podaly ruku.

Kolika pýchy vyžadoval tento odchod! Jakou sílu musil ubožák vynaložiti, aby nepropukl v nářek!

Odcházel, cítě Helenin pohled v týle. Jeho mysl se uklidňovala, ztrácejíc naději po naději. Byl tichý, mlčel. Pod jeho kroky skákal stín, vrhaje se s boku na bok. Střel se po obou stranách, jako kdyby na opilém nebi svítily dva měsíce.

Stín smrti a jistota smrti v něm vzrůstala. Zdálo se mu, že se jeho údy rozpojují, a kráčel zlehounka, nepocit'uje ani tíže ani únavy. Ve směsici tváří rozeznával vlastní podobu a usmíval se jako do zrcadla. Bylo mu dopřáno viděti současně mnoho věcí. Tu vpadl do jeho myslí proud vzpomínek unášející tisíc jmen a tisíc příhod. Zdálo se, že ho obklopuje jas, a jeho zoufalost se připodobnila štěstí. Nepřemýšlel, pocit'uje nárazy a příboj minulého času. Usmíval se, avšak povodeň opadávala a z těchto vod se vynořoval nerovný chrup děsu, jako se vynořují za psích dnů hladové kameny. Boulevard se nakláněl pod Tomášovýmá nohama a zoufalec stoupal vzhůru a opět klesal, poznávaje zákoutí starého lesa a opět budínskou kavárnu, kde vyesedával s přáteli. Konečně stanul před hotelem Europa. Zde bydlil před lety s Janou. Nevzpomínal si však leč na svého otce, který na něho vše skládá a ve všem mu důvěřuje. V tu dobu, děl sám sobě, je na mne vydán zatykač. Hlavní banka oznámila své ztráty a Brehm se připojil. Můj otec je snad již vyslýchán, do večera pak zatknou Janu.

Ale nebylo tomu tak. Tomášova žena mluvila právě s Brehmem.

Vyšla z domu o desáté a nemajíc nikde stání, obrátila se do domu Na kose. Dora byla v té chvíli na hřbitově. Od smrti paní Myslbekové našla cíl cest a předmět péče. Oddala se opatrování hrobu jako úřadu, jež zřizuje sama smrt. Skýtal jí pláč. Stala se skrze tento smutek přirozenější. Jejímu manželství bylo odepřeno vše, co se blíží shodě, jež nemá síly vášní, ale kteréž se přece dostává jejich barvy. Dávala se do pláče směřujíc všechny příčiny žalu.

Jana zastihla Brehma samotného.

„Máte nové zprávy?“ pravil mysle na Baránya.

„Od poslední rozmluvy,“ odpověděla, „se nepříhodilo nic zvláštního. Tehdy jsem slyšela, že Tomáš odjel, ale nebylo tomu tak.“

Jana tou měrou, jak se vzdalovala od svého manžela, nabývala naděje, nicméně bylo rozhodnuto, aby rázem ztratila vše, co si již osvojila.

„Váš manžel!“ odtušil Brehm. „Stále mi zní v uších, jak se v Budíně smával, kdykoliv se začalo mluvit o úřadě, který si zvolí. Věřil, že dostačí pronést své jméno, aby byl ušetřen starostí, jež vás zkrušují.“

Jsem jist, že nebyl nikdy na rozpacích, neboť se neřídí leč z vůli, leč tím, co mu našeptává jeho chtivost.“

Brehm se odmlčel, vida ruměncem nebo stín ruměnce na tváři své posluchačky.

„Vy jste mu nedůvěřoval?“ pravila, „vy, který jste se s Tomášem přátelil, máte tak odlišné mínění od nás ode všech?“

„Ano! Ano! Ano!“ odpověděl Brehm.

Ramena Janina se otrásala pláčem a tehdy Brehmovi vnukla láska, že přišel čas, kdy je třeba sklízeti, necht' žeň zažehne sýpku, anebo necht' rozhojní bohatství. Vrhł se vpřed odvažuje se věcí, jimiž pohrdal. Zdálo se mu, že je s výhodou tupiti Baránya. Byl odhodlán vyzraditi jeho samotářské rozkoše a spády tak neuvěřitelně nízké, že je třeba o nich pomlčeti.

„Již vítr, který se vzbudí za plandání jeho kabátu, je dosti strašný, abyste před ním přirazila dveře. Chtěl jsem vás varovati dříve, ale co říci? Jakými slovy vzbuditi ve vás pozornost k těmto věcem, aniž bych vám připravil větší bolest, než je nutno? Vím dobře, že jste Tomáše milovala. Vím to!

Nezradil jsem Barányaj ale nastokrát jsem zrazil vás.“

„Nemohu tomu uvěřiti,“ odpověděla Jana, „rozeznával jste samou ušlechtilost v jeho jednání. Nalézal jste bezpočet ctností tam, kde doposud jsou. Mýlíte se. Uplynulo mnoho vody, co jste po přátelsku rozmlouval s Barányem. Zapomněl jste vše a mluví z vás zaujetí, jehož lituji.“

Praví se, že líbeznost vyplývající z duševní pohody, v okamžicích, kdy jste došli úspěchu, vtiskne vám nádhernější tvářnost než hoře a strážení. Jak se mýlí všichni tvůrčové pravidel!

Bolest, hněv a všechna ostatní hnutí mysli, jimž byla Jana vydána, učinily ji ještě krásnější. Prodloužily její oči. Černá noční obloha vstoupila do jejich duhovky a hvězdné záblesky ji následovaly. Její hrud' se zdvíhala spěšným dechem hněvu. Zdálo se, že je opět dívkou, která se chce vrhnouti na Budín, aby dobyla své lásky.

Brehm vdechoval vůni Janiných vlasů. Byl vzrušen. Hodina, již tak dlouho očekával, se konečně přiblížila. Padne jí k nohám. Dopustí se všech pošetilostí, o nichž mluví knihy hlupáků! Až dosud se podobnému konání posmíval a jeho moudrost záležela v zdrženlivosti. Není nadarmo bohat.

Jeho peníze a hromady zlata navršené až po sám okraj jámy zakrývaly nerovnost tříd. Bylo jich dosti, aby jimi zasypal prohlubně, propasti, vlčí příkop a důl, který vyryl granát v krajině věčných útoků, na bojišti lásek, vášně, krásy, nízkosti a lopotné dřiny. Byl prost nenávisti. Nepracoval. Vše ho ochraňovalo, vše porušovalo jeho soud, vše ho činilo kleštěncem života. Dora nechránila tohoto bohatce před zlatem.

Teprve láska dala Brehmovi pocítiti nicotu, v níž byl ponořen. Cosi prudce působícího, třesk, jenž vyvolává škrubnutí, jako by ve vašich rukou spustila karabina, to, co vás proměňuje a nutká, abyste otevřeli svá ústa, ta nestoudná a šťastná odvaha, ten koktající hlas, ono básnictví srdce, za něhož lomíváte rukama, to bláznovství, to božské bláznovství samo od sebe a bez Brehmovy vůle se jalo mluvíti o lásce.

Jana však neposlouchala. Myšlenky na Tomáše Barányaj jí zaplavovaly hlavu. Zaslechla slovíčko o touze a opět o věrném přátelství, ale výkřiky nebo zašeptání se jí zdály vztahovati k tomu, nač sama myslila. Hoře, jež nenalezlo doposud důvěrníka, propukalo.

Odpovídala Brehmovi a užívala slov, jež sám pronesl, jako by mu příslibovala lásku.

Vyzvánělo právě poledne.

Dora se vracela z Olšan a právě stanula před domkem zahradníkovým. Její žal nebyl z těch, které nutí, abyste si rozbili hlavu o náhrobní kříže. Vyňala peněženku a vtiskla do dlaně hlídačovy jakousi minci domnívající se, že štedrost patří k neštěstí.

Tu dobu míjel Tomáš Barány hotel Europa. Jeho bláznovství vzrůstalo. Bral se vpřed za strašného napětí, za přívalu vůle, jež zvedala údy již již poklesávající. Neviděl na cestu, vpeřil se v bolest a byl slepý a hluchý.

Lidé, kteří šli proti němu, ustupovali a Tomáš kráčel, jako by byl Budín pustý. Otíral se o nároží zkrvavuje si kotníky rukou. Zastavil se pod svítilnou a objímal sloup loktem.

Stráž procházející třídou Arpádovou se zastavila u Tomáše právě v okamžiku, kdy Jana, dokončujíc rozmluvu s Brehmem, volala svého milence. Žel, její hlas nedoléhá do hloubi pekel.

Tomáš neslyší.

Tu se Jana vrhá proti stěně se zběsilostí, jež napodobuje rozjitření manželovo. Skryla v dlaních zmučenou tvář a hoře a lítice se rvou o její šaty. Byla si vědoma, že již nepřivolá jeho lásku, že se již nevrátí, a tato jistota strašná jako smrt vyražela nářek a zavzlykání.

Zatím spěl Tomášův příběh ke konci a Brehm, jehož manželka právě kladla ruku na domovní dveře, zachvácen zuřivostí lásky, objímá Janu kolem pasu a křičí. Avšak ta, pro niž by chtěl všechno podstoupiti, se brání a zasazuje mu do tváře ránu za ranou.

Brehm se staral o peněžní věci, jedl a pil, co srdce ráčí, byl neuchýlitelný a jeho vůle bohatnout a uchvacovat vše, co se dá uchvátiti, se třpytila jako postroj pobitý penízky a hřeby.

„Jano,“ zvolal nedbaje, že některá ze služek snad poslouchá, „Jano, nenalezl jsem nikdy odvahy říci vám, že vás miluji. Nechci však, abyste mě považovala za důvěrníka lásky k Barányovi. Nenávidím ho. Připravil jsem léčku, do níž padl, jako vlk padá do vlčí jámy. Byl příliš šťasten! Osvojoval si výhrady, jež pozbyly platnosti, myslel, že má doposud moc činiti, co se mu líbí. Zřekněte se ho! Zřekněte se blázna a křivopřísežníka.“

Dokřičel a jeho tvář byla zalita krví. Jana oddychovala hledajíc po paměti dveře, neboť ji oslepil hněv. Její rty zůstaly sevřeny a nerozpojily se. Nevrhla za Brehmem ani kletbu.

Na schodišti se setkala s Dorou a starší sestřička se jí táže a naléhá: „Co se ti stalo? Co se ti stalo, Jano?“ Sestupuje za ní přidržujíc ji za loket a za plášť. Jana však neodpověděla.

Bije jedna hodina. Brehm se uzamkl v koupelně a stírá krev se škrabanců. Jeho kapesník je plný krve.

Na věžních hodinách chrámu svátého Ludvíka odskakuje kladivo od těla zvonu. Je slyšeti krásný a pokojný zvuk z časů, kdy se o polednách sedávalo k prostřenému stolu. Ulice je poloprázdná, dav se rozptýlil a hlídka poodstoupila. Barány je sám a kráčí blíž a blíže k chrámu. Má v ruce zbraň a přikládá ji k čelu. Již tiskne kohoutek. Již padá rána a vlny toho zvuku se vnesou do výše a setkají se s hlaholením zvonu.

Závěr

Smrt dechla na Tomáše a nyní obkročí svou brůnu. Na každé straně sedla se kývá buben a je slyšeti slaboučké bubnování, jež připomíná tikot hodinek.

Barányova rakev leží na márách veliká jako dubový kmen a nádhernější, než bývá vhod netečným divákům. Několik lidí, s nimiž se Tomáš kdysi seznámil, několik zevlounů, kteří se namanuli před ústřední kaplí, živnostnice zármutku a nosiči pochodní stáli kolem Tomášova těla. Všichni již prozrazují spěch, neboť se chýlí k večeru a svíce dlouho hoří.

K dílu! K dílu! K dílu! Zní zvon tak jasně, jako znívá na návších v horní zemi.

Tu vchází kněz a Štěpán s Janou vstává. Teď vpadly varhany a je slyšeti zpěv.

Prvý ze smutečních hostí si myslí na svůj ošumělý plášť. Však se jej nanosil, až pánbůh brání. Co s ním má udělat?

Jiný návštěvník je vyučený švec a slouží za domovníka v domě Stodorovy příbuzné.

Helena má prudkou bolest hlavy a je jí zcela nemožno jít Tomášovi na pohřeb. Prosila sestřenku a zapřísáhla jí, aby se zúčastnila obřadu. Takovou službu nelze odepřít. Slečna poslechla a teď se rozhlíží a střílí očima.

„K d'asu!“ povídá domovník, „kdyby mě spatřila! To by mi přišlo draho!“ A sotva si to pomyslí, hledá, kde nechal tesař díru. Co však má říci doma? A co má vypravovat služkám?

Že je to chudičké, pokud jde o lidi, však rakev! panečku, ta stála tisíců! – Kněží je víc než dost a vdova? Na mou čest, slečinka Stodorová je sotva stín té krásné paní.

Kněží odepřeli jít za rakví a průvod pospíchá. Jana a Štěpán kráčejí vedle sebe. Vdova zdržuje pláč, ale před otevřeným hrobem padá na kolena. Štěpán k ní přikleká a za vzlykání pronáší drahé jméno. Jeho hlava se níží víc a víc. Je stár, je přemožen a válí se v hrobové hlíně. Jana kvílí. Jana si osušila slzy a odvádí otce ze hřbitova. Jdou, vycházejí poslední a netrpělivý vrátný chřestí klíči.

Všechna dějství, průplety příhod, náhody a libovůle vypravěčská ustává.

Smrt, toť arcikonec lásky i slabosti. Toť protijed při opojení, jež vás z jara zachvacuje.

Nechť však nikoho nezděsí polibek, který posílá ta císařovna šibenic! Jestliže si teď houká, jestliže nabrala dechu, bude po chvíli v úzkých a odklidí se do márnice.

Tomáš se zastřelil a leží v městě Budíně na XXXIV. hřbitově. Bylo mu bezmála tolikéž let.

Vypravování se zmínilo o jeho kráse a slabosti, jež vposled zalehla jeho duši. – Nechť zasluhoval pomoci, nechť jí byl nehoden, na zatrachtilé louži, kde se utopil, míval na dosah ruky člun. Jana jej sledovala, kam se obrátil, a vždycky mu byla hotova odpustit a dýchat za

něho a vmetnout život do chabého srdce. Milovala jej ze všech sil a ze všech sil ho dosud miluje.

Necht' se polovina světa drží za hlavu a lká a kvílí, druhá je odhodlána žít, čepýří se, zachvívá a hrabe nohama jako netrpělivý kůň. Jana a Štěpán Barány jsou z takového těsta. Jejich pláč se ztišil a vrátili se do Prahy.

Štěpán se vrhl do devatera podnikání, z nichž se mnohé ztroskotalo. Chodil do puškařských dílen, kreslil nástroje k odhadování vzdáleností při střelbě na vysokou zvěř, navrhl, jak lze ztužovati hlaveň, vymýšlel vábničky, rybnikařil na Samotářce, byl poradcem klusáckého spolku, a jak se proslýchá, učil prý jízdě koňmo.

Čekával před soudními vraty, když Jana vycházela z úřadu, a býval přešřasten, že slyší její hlas.

Nicméně Jana není, jako jsou holubice, a Štěpán má odedávna hubu. Což potom divného, že se svářili? Někdy si věc odnesla Jana a jindy opět Štěpán. Tu padnou často slovíčka, jež jsou s to rozkmořit milenku s milencem – však tuto dvojici?

Jejich láska má kořeny až v hloubce bytosti. Je pozemštější, je méně výmluvná, na její tváři se stře klid a v ničem nepřipomíná zběsilé vášně milenců. Je plna štěstí, plna veselí, přijímá všecko, všecko rozdává – je krátce nádherná.

„A kdyby byla otcovská láska ještě nádhernější,“ praví Štěpán, „bude jíst Jana raději prach než její záři.“ Ba věru, nový příběh se počíná v ten okamžik, kdy prvý právě končí.